

MSR

SCIENCE JOURNAL
MODERN
SCIENTIFIC RESEARCHES
'2020

Issue №11
Part 1

International periodic scientific journal

ONLINE

www.modscires.pro

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
(ICV: 86.17)

MODERN Scientific Researches

Issue №11
Part 1
March 2020

With the support of:

D.A.Tsenov Academy of Economics - Svishtov (Bulgaria)
Institute of Sea Economy and Entrepreneurship
Moscow State University of Railway Engineering (MIIT)
Ukrainian National Academy of Railway Transport
State Research and Development Institute of the Merchant Marine of Ukraine (UkrNIIMF)
Lugansk State Medical University
Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education
Alecú Russo State University of Bălți
GUUPO "Belarusian-Russian University"
Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences
Odessa Research Institute of Communications

Published by:
Yolnat PE, Minsk, Belarus

UDC 08
LBC 94

Editor: Shibaev Alexander Grigoryevich, *Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician*
Scientific Secretary: Kuprienko Sergey, *candidate of technical sciences*

Editorial board: More than 160 doctors of science. Full list on pages 3-4

The International Scientific Periodical Journal "*Modern Scientific Researches*" has been published since 2017 and has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars.

Periodicity of publication: Quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

UDC 08
LBC 94
DOI: 10.30889/2523-4692.2020-11-01

Published by:
Yolnat PE,
Minsk, Belarus
e-mail: editor@modscires.pro

The publisher is not responsible for the validity of the information or for any outcomes resulting from reliance thereon.

Copyright
© Authors, 2020

Редакционный Совет

- Аверченков Владимир Иванович, доктор технических наук, профессор, Брянский государственный технический университет, Россия
- Ангелова Поля Георгиева, доктор экономических наук, профессор, Хозяйственная академия им. Д. А. Ценова, Свиштов, Болгария, Болгария
- Анимца Евгений Георгиевич, доктор географических наук, профессор, Уральский государственный экономический университет, Россия
- Антонов Валерий Николаевич, доктор технических наук, профессор, Национальный технический университет Украины "Киевский политехнический институт", Украина
- Антрашева Надежда Михайловна, доктор химических наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
- Ахмадиев Габдулахат Маликович, доктор ветеринарных наук, профессор, Казанский (Приволжский) федеральный университет, Россия
- Бажева Римма Чамаловна, доктор химических наук, профессор, Кабардино-Балкарский государственный университет имени Х.М.Бербекова, Россия
- Батыргареева Владислава Станиславовна, доктор юридических наук, Научно-исследовательский институт изучения проблем преступности имени академика В.В. Сталина НАПрН Украины, Украина
- Безденежных Татьяна Ивановна, доктор экономических наук, профессор, Санкт-Петербургский государственный экономический университет, Россия
- Блатов Игорь Анатольевич, доктор физико-математических наук, профессор, Поволжский государственный университет телекоммуникаций и информатики, Россия
- Бурда Алексей Григорьевич, доктор экономических наук, профессор, Кубанский государственный аграрный университет, Россия
- Бухарина Ирина Леонидовна, доктор биологических наук, профессор, Удмуртский государственный университет, Россия
- Бушуева Инна Владимировна, доктор фармацевтических наук, профессор, Запорожский государственный медицинский университет, Украина
- Быков Юрий Александрович, доктор технических наук, профессор, Московский государственный университет путей сообщения, Россия
- Величко Степан Петрович, доктор педагогических наук, профессор, Кировоградский государственный педагогический университет им. Владимира Винниченко, Украина
- Визир Вадим Анатольевич, доктор медицинских наук, профессор, Запорожский государственный медицинский университет, Украина
- Вожегова Раиса Анатольевна, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Институт орошаемого земледелия Национальной академии аграрных наук Украины, Украина
- Волгирева Галина Павловна, кандидат исторических наук, доцент, Пермский государственный университет, Россия
- Волох Дмитрий Степанович, доктор фармацевтических наук, профессор, Национальный медицинский университет имени А.А. Богомольца, Украина
- Ворожбитова Александра Анатольевна, доктор филологических наук, профессор, Сочинский государственный университет, Россия
- Гавриленко Наталия Николаевна, доктор педагогических наук, доцент, Российский университет дружбы народов, Россия
- Георгиевский Геннадий Викторович, доктор фармацевтических наук, старший науч. сотрудник, ПП «Украинский научный фармакопейный центр качества лекарственных средств», Украина
- Гетьман Анатолий Павлович, доктор юридических наук, профессор, Национальный юридический университету имени Ярослава Мудрого, Украина
- Гилев Геннадий Андреевич, доктор педагогических наук, профессор, Московский государственный индустриальный университет, Россия
- Гончарук Сергей Миронович, доктор технических наук, профессор, Россия
- Грановская Людмила Николаевна, доктор экономических наук, профессор, Херсонский государственный аграрный университете, Украина
- Гребнева Надежда Николаевна, доктор биологических наук, профессор, Россия
- Гриздуб Александр Иванович, доктор химических наук, профессор, ПП «Украинский научный центр качества лекарственных средств», Украина
- Гриценко Светлана Анатольевна, доктор биологических наук, доцент, Уральская государственная академия ветеринарной медицины, Россия
- Гудзенко Александр Павлович, доктор фармацевтических наук, профессор, Луганский государственный медицинский университет, Украина
- Демидова В.Г., кандидат педагогических наук, доцент, Украина
- Денисов Сергей Александрович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Россия
- Дорофеев Андрей Викторович, доктор педагогических наук, доцент, Башкирский государственный университет, Россия
- Дорохина Елена Юрьевна, доктор экономических наук, доцент, Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова, Россия
- Ермагамбет Болат Толеуханович, доктор химических наук, профессор, Директор Института химии угля и технологий ТОО, Казахстан
- Жовтоног Ольга Игоревна, доктор сельскохозяйственных наук, Институт водных проблем и мелиорации НААН, Украина
- Захаров Олег Владимирович, доктор технических наук, профессор, Саратовский государственный технический университет, Россия
- "Зубков Руслан Сергеевич, доктор экономических наук, доцент, Николаевский межрегиональный институт развития человека высшего учебного заведения «Университет» Украин », Украина"
- Иржи Хлагула, доктор геолого-минералогических наук, профессор, FLKR - Университет Т.Бати, Злин, Чехия
- Томский государственный университет, Россия
- Каленик Татьяна Кузьминична, доктор биологических наук, профессор, Дальневосточный федеральный университет, Россия
- Кантарович Ю.Л., кандидат искусствоведения, Одесская национальная музыкальная академия, Украина
- Капитанов Василий Павлович, доктор технических наук, профессор, Одесский национальный морской университет, Украина
- Карпова Наталия Константиновна, доктор педагогических наук, профессор, Южный федеральный университет, Россия
- Кафарский Владимир Иванович, доктор юридических наук, профессор, директор науч.-ис. Центра укр.конституционализма, Украина
- Кириллова Елена Викторовна, доктор технических наук, доцент, Одесский национальный морской университет, Украина
- Кириченко Александр Анатольевич, доктор юридических наук, профессор, Украина
- Климова Наталья Владимировна, доктор экономических наук, профессор, Кубанский государственный аграрный университет, Россия
- Князева Ольга Александровна, доктор биологических наук, доцент, Башкирский государственный медицинский университет, Россия
- Коваленко Елена Михайловна, доктор философских наук, профессор, Южный федеральный университет, Россия
- Коваленко Петр Иванович, доктор технических наук, профессор, Институт водных проблем и мелиорации Национальной академии аграрных наук Украины, Украина
- Кокеебаева Гульжаухар Какеновна, доктор исторических наук, профессор, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан
- Ковдратов Дмитрий Вячеславович, доктор физико-математических наук, доцент, Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации, Россия
- Копей Богдан Владимирович, доктор технических наук, профессор, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Украина
- Косенко Надежда Федоровна, доктор технических наук, доцент, Ивано-Франковский государственный химико-технологический университет, Россия
- Костенко Василий Иванович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Украина
- Котляров Владимир Владиславович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, КубГ АУ, Россия
- Кочинев Юрий Юрьевич, доктор экономических наук, доцент, Санкт-Петербургский государственный политехнический университет, Россия
- Кравчук Анна Викторовна, доктор экономических наук, профессор, Академия Государственной пенитенциарной службы, Украина
- Круглов Валерий Михайлович, доктор технических наук, профессор, Московский государственный университет путей сообщения, Россия
- Кудерин Марат Крыкбаевич, доктор технических наук, профессор, ПГУ им. С. Торайгырова, Казахстан
- Курмаев Петр Юрьевич, доктор экономических наук, профессор, Уманский государственный педагогический университет им. Павла Тычины, Украина
- Кухар Елена Владимировна, доктор биологических наук, доцент, Казахский агротехнический университет им. С.Сейфуллина, Казахстан
- Лапкина Инна Александровна, доктор экономических наук, профессор, Одесский национальный морской университет, Украина
- Латыгина Наталья Анатольевна, доктор политологических наук, профессор, Киевский национальный торгово-экономический университет, Украина
- Лебедев Анатолий Тимофеевич, доктор технических наук, профессор, Ставропольский государственный аграрный университет, Россия
- Лебедева Лариса Александровна, кандидат психологических наук, доцент, Мордовский государственный университет, Россия
- Липич Тамара Ивановна, доктор философских наук, доцент, Белгородский государственный университет, Россия
- Ломотько Денис Викторович, доктор технических наук, профессор, Украинская государственная академия железнодорожного транспорта, Украина
- Лыткина Лариса Владимировна, доктор филологических наук, доцент, Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации, Россия
- Лялькина Галина Борисовна, доктор физико-математических наук, профессор, Пермский национальный исследовательский политехнический университет, Россия
- Майданюк Ирина Зиновьевна, доктор философских наук, доцент, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
- Макарова Ирина Викторовна, доктор технических наук, профессор, Казанский (Приволжский) федеральный университет, Россия
- Максин Виктор Иванович, доктор химических наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
- Малахов А.В., доктор физико-математических наук, профессор, Украина
- Мальцева Анна Васильевна, доктор социологических наук, доцент, Алтайский государственный университет, Россия
- Мельник Алёна Алексеевна, доктор экономических наук, доцент, Киевский национальный университет технологий и дизайна, Украина
- Милыева Лариса Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, Бийский технологический институт (филиал) «Алтайский государственный технический университет им. И.И. Ползунова», заведующий кафедрой экономики предпринимательства, Россия

- Мишенина Татьяна Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Криворожский государственный педагогический университет, Украина
- Могилевская И.М., кандидат педагогических наук, профессор, Украина
- Моисейкина Людмила Гучаевна, доктор биологических наук, профессор, Калмыцкий государственный университет, Россия
- Морозов Алексей Владимирович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Херсонский государственный аграрный университет, Украина
- Морозова Татьяна Юрьевна, доктор технических наук, профессор, Московский государственный университет приборостроения и информатики, Россия
- Нефедьева Елена Эдуардовна, доктор биологических наук, доцент, Волгоградский государственный технический университет, Россия
- Николаева Алла Дмитриевна, доктор педагогических наук, профессор, Северо-Восточный федеральный университет имени М.К. Аммосова, Россия
- Орлов Николай Михайлович, доктор наук государственного управления, доцент, Академия внутренних войск МВД Украины, кафедра оперативного приминения ВВ, Украина
- Отепова Гульфира Елубаевна, доктор исторических наук, профессор, Павлодарский государственный педагогический институт, Казахстан
- Павленко Анатолий Михайлович, доктор технических наук, профессор, Полтавский национальный технический университет им. Юрия Кондратюка, Украина
- Парунакян Ваагн Эмильевич, доктор технических наук, профессор, Приазовский государственный технический университет, Украина
- Патыка Николай Владимирович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Национальный научный центр "Институт земледелия НААН", Украина
- Пахомова Елена Анатольевна, доктор экономических наук, доцент, Международный университет природы, общества, и человека "Дубна", Россия
- Пачурин Герман Васильевич, доктор технических наук, профессор, Нижегородский государственный технический университет им. Р.Е. Алексеева, Россия
- Першин Владимир Федорович, доктор технических наук, профессор, Тамбовский государственный технический университет, Россия
- Пиганов Михаил Николаевич, доктор технических наук, профессор, Самарский государственный аэрокосмический университет имени академика С.П. Королева, Россия
- Поляков Андрей Павлович, доктор технических наук, профессор, Винницкий национальный технический университет, Украина
- Попов Виктор Сергеевич, доктор технических наук, профессор, Саратовский государственный технический университет, Россия
- Попова Таисия Георгиевна, доктор филологических наук, профессор, Российский университет дружбы народов, Россия
- Растрьгина Алла Николаевна, доктор педагогических наук, профессор, Кировоградский государственный педагогический университет имени Владимира Винниченко, Шевченко, 1, г. Кропивницкий, Украина
- Ребезов Максим Борисович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Россия
- Резников Андрей Валентинович, доктор экономических наук, доцент, Московский государственный технологический университет "Станкин", Россия
- Рокочинский Анатолий Николаевич, доктор технических наук, профессор, Национальный университет водного хозяйства и природопользования, Украина
- Ромашенко Михаил Иванович, доктор технических наук, профессор, Институт водных проблем и мелиорации Национальной академии аграрных наук Украины, Украина
- Рылов Сергей Иванович, кандидат экономических наук, профессор, Одесский национальный морской университет, Украина
- Савельева Нелли Александровна, доктор экономических наук, профессор, Сочинский государственный университет, Россия
- Сафаров Аргур Махмудович, доктор филологических наук, старший преподаватель, Россия
- Светлов Виктор Александрович, доктор философских наук, профессор, Петербургский государственный университет путей сообщения, Россия
- Семенцов Георгий Никифорович, доктор технических наук, профессор, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Украина
- Сентябров Николай Николаевич, доктор биологических наук, профессор, Волгоградская государственная академия физической культуры, Россия
- Сидорович Марина Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Херсонский государственный университет, Украина
- Сирота Наум Михайлович, доктор политических наук, профессор, Государственный университет аэрокосмического приборостроения, Россия
- Смирнов Евгений Иванович, доктор педагогических наук, профессор, Ярославский государственный педагогический университет им. К.Д. Ушинского, Россия
- Соколова Надежда Геннадьевна, доктор экономических наук, доцент, Ижевский государственный технический университет, Россия
- Стародубцев Владимир Михайлович, доктор биологических наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
- Стегний Василий Николаевич, доктор социологических наук, профессор, Пермский национальный исследовательский политехнический университет, Россия
- Степенко Валерий Ефремович, доктор юридических наук, доцент, Тихоокеанский государственный университет, Россия
- Стовец Александр Васильевич, доктор философских наук, доцент, Одесский национальный морской университет, Украина
- Стовец Василий Григорьевич, кандидат филологических наук, доцент, Одесский национальный морской университет, Украина
- Стрельцова Елена Дмитриевна, доктор экономических наук, доцент, Южно-Российский государственный технический университет (НПИ), Россия
- Сухенко Юрий Григорьевич, доктор технических наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
- Сухова Мария Геннадьевна, доктор географических наук, доцент, Горно-Алтайский государственный университет, Россия
- Тарарико Юрий Александрович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Украина
- Тарасенко Лариса Викторовна, доктор социологических наук, профессор, Южный федеральный университет, Россия
- Тестов Борис Викторович, доктор биологических наук, профессор, Тобольская комплексная научная станция УрО РАН, г.Тобольск, Россия
- Токарева Наталья Геннадьевна, кандидат медицинских наук, доцент, Медицинский институт ФГБОУ ВО "МГУ им. Н.П. Огарева, Россия
- Толбатов Андрей Владимирович, кандидат технических наук, доцент, Сумский национальный аграрный университет, Украина
- Тонков Евгений Евгеньевич, доктор юридических наук, профессор, Юридический институт Национального исследовательского университета «Белгородский государственный университет», Россия
- Тригуб Петр Никитович, доктор исторических наук, профессор, Украина
- Тунгушбаева Зина Байбагусовна, доктор биологических наук, Казахский Национальный Педагогический Университет имени Абая, Казахстан
- Устенко Сергей Анатольевич, доктор технических наук, доцент, Николаевский государственный университет им.В.О.Сухомлинского, Украина
- Фатеева Надежда Михайловна, доктор биологических наук, профессор, Тюменский государственный университет, Россия
- Фатыхова Алевтина Леонтьевна, доктор педагогических наук, доцент, Башкирский государственный Университет (Стерлитамакский филиал), Россия
- Федоришин Дмитро Дмитрович, доктор геолого-минералогических наук, профессор, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Украина
- Федотова Галина Александровна, доктор педагогических наук, профессор, Новгородский государственный университет, Россия
- Федянина Людмила Николаевна, доктор медицинских наук, профессор, Дальневосточный федеральный университет, Россия
- Хабидуллин Рифат Габдулхакович, доктор технических наук, профессор, Казанский (Приволжский) федеральный университет, Россия
- Ходакова Нина Павловна, доктор педагогических наук, доцент, Московский городской педагогический университет, Россия
- Хребина Светлана Владимировна, доктор психологических наук, профессор, Пятигорский государственный лингвистический университет, Россия
- Червоний Иван Федорович, доктор технических наук, профессор, Запорожская государственная инженерная академия, Украина
- Чигиринская Наталья Вячеславовна, доктор педагогических наук, профессор, Волгоградский государственный технический университет, Россия
- Чурекова Татьяна Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Россия
- Шайко-Шайковский Александр Геннадьевич, доктор технических наук, профессор, Черновицкий национальный университет им. Ю.Фельдовича, Украина
- Шаповалов Валентин Валерьевич, доктор фармацевтических наук, профессор, Харьковская медицинская академия последипломного обучения, Украина
- Шаповалов Валерий Владимирович, доктор фармацевтических наук, профессор, Харьковская областная государственная администрация, Украина
- Шаповалова Виктория Алексеевна, доктор фармацевтических наук, профессор, Харьковская медицинская академия последипломного образования, Украина
- Шарагов Василий Андреевич, доктор химических наук, доцент, Бельцкий государственный университет "Алеку Руссо", Молдова
- Шевченко Лариса Васильевна, доктор ветеринарных наук, профессор, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
- Шепитько Валерий Юрьевич, доктор юридических наук, профессор, Национальный юридический университету имени Ярослава Мудрого, Украина
- Шибяев Александр Григорьевич, доктор технических наук, профессор, Одесский национальный морской университет, Украина
- Шипка Роман Богданович, доктор юридических наук, профессор, Национальный авиационный университет, Украина
- Шербань Игорь Васильевич, доктор технических наук, доцент, Россия
- Элезович М. Далибор, доктор исторических наук, доцент, Приштинский университет. К. Митровица, Сербия
- Ярвенко Василий Васильевич, доктор юридических наук, профессор, Морской государственный университет имени адмирала Г.И. Невельского, Россия
- Яценко Александр Владимирович, профессор, Институт морехозяйства и предпринимательства, Украина

Редакційна Рада

- Аверченко Володимир Іванович, доктор технічних наук, професор, Брянський державний технічний університет, Росія
- Ангелова Поля Георгієвна, доктор економічних наук, професор, Господарська академія ім. Д. А. Ценова, Свиштов, Болгарія, Болгарія
- Анімца Євген Георгійович, доктор географічних наук, професор, Уральський державний економічний університет, Росія
- Антонов Валерій Миколайович, доктор технічних наук, професор, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут", Україна
- Антрашцева Надія Михайлівна, доктор хімічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
- Ахмаді Габдулахат Маликович, доктор ветеринарних наук, професор, Казанський (Приволзький) федеральний університет, Росія
- Бажев Риму Чамаловна, доктор хімічних наук, професор, Кабардино-Балкарський державний університет імені Х.М.Бербекова, Росія
- Батиргарєєва Владислава Станіславовна, доктор юридичних наук, Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Станіса НАПрН України, Україна
- Безгрошових Тетяна Іванівна, доктор економічних наук, професор, Санкт-Петербурзький державний економічний університет, Росія
- Блатов Ігор Анатолійович, доктор фізико-математичних наук, професор, Пovolзький державний університет телекомунікацій та інформатики, Росія
- Бурда Олексій Григорович, доктор економічних наук, професор, Кубанський державний аграрний університет, Росія
- Бухаріна Ірина Леонідівна, доктор біологічних наук, професор, Удмуртська державний університет, Росія
- Бушуєва Інна Володимирівна, доктор фармацевтичних наук, професор, Запорізький державний медичний університет, Україна
- Биков Юрій Олександрович, доктор технічних наук, професор, Московський державний університет шляхів сполучення, Росія
- Величко Степан Петрович, доктор педагогічних наук, професор, Кировоградський державний педагогічний університет ім. Володимира Винниченка, Україна
- Візір Вадим Анатолійович, доктор медичних наук, професор, Запорізький державний медичний університет, Україна
- Вожегова Раїса Анатоліївна, доктор сільськогосподарських наук, професор, Інститут зрошуваного землеробства Національної академії аграрних наук України, Україна
- Волгрієва Галина Павлина, кандидат історичних наук, доцент, Пермський державний університет, Росія
- Волох Дмитро Степанович, доктор фармацевтичних наук, професор, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Україна
- Ворожітובה Олександра Анатоліївна, доктор фізіологічних наук, професор, Сочинський державний університет, Росія
- Гавриленко Наталя Миколаївна, доктор педагогічних наук, доцент, Російський університет дружби народів, Росія
- Георгієвський Геннадій Вікторович, доктор фармацевтичних наук, старший науч.сотрудник, ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», Україна
- Гетьман Анатолій Павлович, доктор юридичних наук, професор, Національний юридичний університету імені Ярослава Мудрого, Україна
- Гилев Геннадій Андрійович, доктор педагогічних наук, професор, Московський державний індустріальний університет, Росія
- Гончарук Сергій Мирович, доктор технічних наук, професор, Росія
- Грановська Людмила Миколаївна, доктор економічних наук, професор, Херсонський державний аграрний університет, Україна
- Гребньова Надія Миколаївна, доктор біологічних наук, професор, Росія
- Гризодуб Олександр Іванович, доктор хімічних наук, професор, ДП «Український науковий центр якості лікарських засобів», Україна
- Грищенко Світлана Анатоліївна, доктор біологічних наук, доцент, Уральська державна академія ветеринарної медицини, Росія
- Гудзенко Олександр Павлович, доктор фармацевтичних наук, професор, Луганський державний медичний університет, Україна
- Демидова В.Г., кандидат педагогічних наук, доцент, Україна
- Денисов Сергій Олександрович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Росія
- Дорофєєв Андрій Вікторович, доктор педагогічних наук, доцент, Башкирська державний університет, Росія
- Дорохіна Олена Юрійвна, доктор економічних наук, доцент, Російський економічний університет імені Г.В. Плеханова, Росія
- Ермагамбет Болат Толеуханович, доктор хімічних наук, професор, Директор Інституту хімії вугілля і технологій ТОО, Казахстан
- Жовтоног Ольга Ігорівна, доктор сільськогосподарських наук, Інститут водних проблем і меліорації НААН, Україна
- Захаров Олег Володимирович, доктор технічних наук, професор, Саратовський державний технічний університет, Росія
- Зубков Руслан Сергійович, доктор економічних наук, доцент, Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку человекавісшего навчального закладу «Університет» Україн», Україна
- Іржі Хлауха, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, FLKR - Університет Т.Баті, Злін, Чехія
- Калайда Володимир Тимофійович, доктор технічних наук, професор, Томський державний університет, Росія
- Каленик Тетяна Кузьмівна, доктор біологічних наук, професор, Далекосхідний федеральний університет, Росія
- Кантаровіч Ю.Л., кандидат мистецтвознавства, Одеська національна музична академія, Україна
- Капітанів Василь Павлович, доктор технічних наук, професор, Одеський національний морський університет, Україна
- Карпова Наталя Костянтинівна, доктор педагогічних наук, професор, Південний федеральний університет, Росія
- Кафарський Володимир Іванович, доктор юридичних наук, професор, директор науч.-іс. центру укр. конституціалізма, Україна
- Кирилова Олена Вікторівна, доктор технічних наук, доцент, Одеський національний морський університет, Україна
- Кириченко Олександр Анатолійович, доктор юридичних наук, професор, Україна
- Климова Наталя Володимирівна, доктор економічних наук, професор, Кубанський державний аграрний університет, Росія
- Князева Ольга Олександрівна, доктор біологічних наук, доцент, Башкирська державний медичний університет, Росія
- Коваленко Олена Михайлівна, доктор філософських наук, професор, Південний федеральний університет, Росія
- Коваленко Петро Іванович, доктор технічних наук, професор, Інститут водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України, Україна
- Кокебаєва Гульжаухар Какеновна, доктор історичних наук, професор, Казахський національний університет імені аль-Фарабі, Казахстан
- Кондратов Дмитро В'ячеславович, доктор фізико-математичних наук, доцент, Російська академія народного господарства та державної служби при Президенті Російської Федерації, Росія
- Копалень Богдан Володимирович, доктор технічних наук, професор, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
- Косенко Надія Федорівна, доктор технічних наук, доцент, Іванівський державний хіміко-технологічний університет, Росія
- Костенко Василь Іванович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Україна
- Котляров Володимир Владиславович, доктор сільськогосподарських наук, професор, КубГАУ, Росія
- Кочине Юрій Юрійович, доктор економічних наук, доцент, Санкт-Петербурзький державний політехнічний університет, Росія
- Кравчук Ганна Вікторівна, доктор економічних наук, професор, Академія Державної пенітенціарної служби, Україна
- Круглов Валерій Михайлович, доктор технічних наук, професор, Московський державний університет шляхів сполучення, Росія
- Кудерін Марат Крикбаєвіч, доктор технічних наук, професор, ПГУ ім. С. Торайгирова, Казахстан
- Курман Петро Юрійович, доктор економічних наук, професор, Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини, Україна
- Кузар Олена Володимирівна, доктор біологічних наук, доцент, Казахський агротехнічний університет ім. С. Сейфулліна, Казахстан
- Лапкина Інна Олександрівна, доктор економічних наук, професор, Одеський національний морський університет, Україна
- Латигіна Наталя Анатоліївна, доктор політологічних наук, професор, Київський національний торговельно-економічний університет, Україна
- Лебедев Анатолій Тимофійович, доктор технічних наук, професор, Ставропольський державний аграрний університет, Росія
- Лебедева Лариса Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент, Мордовський державний університет, Росія
- Липич Тамара Іванівна, доктор філософських наук, доцент, Белгородський державний університет, Росія
- Ломоцько Денис Вікторович, доктор технічних наук, професор, Українська державна академія залізничного транспорту, Україна
- Літкіна Лариса Володимирівна, доктор фізіологічних наук, доцент, Російська академія народного господарства та державної служби при Президенті Російської Федерації, Росія
- Лялькіна Галина Борисівна, доктор фізико-математичних наук, професор, Пермський державний технічний університет, Росія
- Майданюк Ірина Зіновівна, доктор філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
- Макарова Ірина Вікторівна, доктор технічних наук, професор, Казанський (Приволзький) федеральний університет, Росія
- Максін Віктор Іванович, доктор хімічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
- Малахов А.В., доктор фізико-математичних наук, професор, Україна
- Мальцева Анна Василівна, доктор соціологічних наук, доцент, Алтайський державний університет, Росія
- Мельник Олена Олексіївна, доктор економічних наук, доцент, Київський національний університет технологій та дизайну, Україна
- Міляєва Лариса Григорівна, доктор економічних наук, професор, Бійський технологічний інститут (філія) «Алтайський державний технічний університет ім. ІІ. Ползунова», завідувач кафедри економіки підприємництва, Росія
- Мишеніна Тетяна Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, Криворізький державний педагогічний університет, Україна
- Могилевська І.М., кандидат педагогічних наук, професор, Україна
- Моїсейкін Людмила Гучаєвна, доктор біологічних наук, професор, Коломацький державний університет, Росія
- Морозов Олексій Володимирович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Херсонка державний аграрний університет, Україна
- Морозова Тетяна Юрійвна, доктор технічних наук, професор, Московський державний університет приладобудування і інформатики, Росія
- Нефедєєва Олена Едуардівна, доктор біологічних наук, доцент, Волгоградський державний технічний університет, Росія
- Миколаєва Алла Дмитрівна, доктор педагогічних наук, професор, Північно-Східний федеральний університет імені М.К. Аммосова, Росія
- Орлов Микола Михайлович, доктор наук з державного управління, доцент, Академія внутрішніх військ МВС України, кафедра оперативного примінення ВВ, Україна
- Отепова Гульфіра Елубаєвна, доктор історичних наук, професор, Павлодарський державний педагогічний інститут, Казахстан

- Павленко Анатолій Михайлович, доктор технічних наук, професор, Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка, Україна
- Праунакян Ваагн Еміль, доктор технічних наук, професор, Приазовський державний технічний університет, Україна
- Патика Микола Володимирович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Національний науковий центр "Інститут землеробства НААН", Україна
- Пахомова Олена Анатоліївна, доктор економічних наук, доцент, Міжнародний університет природи, суспільства, і людини "Дубна", Росія
- Пачурін Герман Васильович, доктор технічних наук, професор, Нижегородський державний технічний університет ім. Р.С. Алексєєва, Росія
- Першин Володимир Федорович, доктор технічних наук, професор, Тамбовський державний технічний університет, Росія
- Піганов Михайло Миколайович, доктор технічних наук, професор, Самарський державний аерокосмічний університет імені академіка С.П. Королева, Росія
- Поляков Андрій Павлович, доктор технічних наук, професор, Вінницький національний технічний університет, Україна
- Попов Віктор Сергійович, доктор технічних наук, професор, Саратовський державний технічний університет, Росія
- Попова Таїсія Георгіївна, доктор філологічних наук, професор, Російський університет дружби народів, Росія
- Растрігіна Алла Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Шевченко, 1, м Кропивницький, Україна
- Ребезо Максим Борисович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Росія
- Резніков Андрій Валентинович, доктор економічних наук, доцент, Московський державний технологічний університет "Станкін", Росія
- Рокочінський Анатолій Миколайович, доктор технічних наук, професор, Національний університет водного господарства та природокористування, Україна
- Ромашенко Михайло Іванович, доктор технічних наук, професор, Інститут водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України, Україна
- Рилов Сергій Іванович, кандидат економічних наук, професор, Одеський національний морський університет, Україна
- Савельєва Неллі Олександрівна, доктор економічних наук, професор, Сочинський державний університет, Росія
- Сафаров Артур Махмудович, доктор філологічних наук, старший викладач, Росія
- Светлов Віктор Олександрович, доктор філософських наук, професор, Петербурзький державний університет шляхів сполучення, Росія
- Семенцов Георгій Никіфорович, доктор технічних наук, професор, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
- Вересень Микола Миколайович, доктор біологічних наук, професор, Волгоградська державна академія фізичної культури, Росія
- Сидорович Марина Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна
- Сирота Наум Михайлович, доктор політологічних наук, професор, Державний університет аерокосмічного приладобудування, Росія
- Смирнов Євген Іванович, доктор педагогічних наук, професор, Ярославський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського, Росія
- Соколова Надія Геннадіївна, доктор економічних наук, доцент, Іжевський державний технічний університет, Росія
- Стародубцев Володимир Михайлович, доктор біологічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
- Стегній Василь Миколайович, доктор соціологічних наук, професор, Пермський державний технічний університет, Росія
- Степенко Валерій Сфремович, доктор юридичних наук, доцент, Тихоокеанський державний університет, Росія
- Стовпєц Олександр Васильович, доктор філософських наук, доцент, Одеський національний морський університет, Україна
- Стовпєц Василь Григорович, кандидат філологічних наук, доцент, Одеський національний морський університет, Україна
- Стрельцова Олена Дмитрівна, доктор економічних наук, доцент, Південно-Російський державний технічний університет (НПП), Росія
- Сухенко Юрій Григорович, доктор технічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
- Сухова Марія Геннадіївна, доктор географічних наук, доцент, Гірничо-Алтайський державний університет, Росія
- Тараріко Юрій Олександрович, доктор сільськогосподарських наук, професор, Україна
- Тарасенко Лариса Вікторівна, доктор соціологічних наук, професор, Південний федеральний університет, Росія
- Тєстів Борис Вікторович, доктор біологічних наук, професор, Тобольська комплексна наукова станція УрО РАН, г.Тобольськ, Росія
- Токарєва Наталія Геннадіївна, кандидат медичних наук, доцент, Медичний інститут ФГБОУ ВО "МДУ ім. Н.П. Огарьова, Росія
- Толбатов Андрій Володимирович, кандидат технічних наук, доцент, Сумський національний аграрний університет, Україна
- Тонков Євген Євгенович, доктор юридичних наук, професор, Юридичний інститут Національного дослідницького університету «Білгородський державний університет», Росія
- Тригуб Петро Микитович, доктор історичних наук, професор, Україна
- Тунгушбаєва Зіна Байбагуєвна, доктор біологічних наук, Казахський Національний Педагогічний Університет імені Абая, Казахстан
- Устенко Сергій Анатолійович, доктор технічних наук, доцент, Миколаївський державний університет ім.В.О.СУХОМЛІНСЬКОГО, Україна
- Фатєєва Надія Михайлівна, доктор біологічних наук, професор, Тюменський державний університет, Росія
- Фатихова Алевтина Леонтіївна, доктор педагогічних наук, доцент, Башкирська державний Університет (Стерлітамакський філія), Росія
- Федорішин Дмитро Дмитрович, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
- Федотова Галіна Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, Новгородський державний університет, Росія
- Федяніна Людмила Миколаївна, доктор медичних наук, професор, Далекосхідний федеральний університет, Росія
- Хабібуллін Рифат Габдулхакович, доктор технічних наук, професор, Казанський (Приволзький) федеральний університет, Росія
- Ходакова Ніна Павлівна, доктор педагогічних наук, доцент, Московський міський педагогічний університет, Росія
- Хребіна Світлана Володимирівна, доктор психологічних наук, професор, П'ятигорський державний лінгвістичний університет, Росія
- Червоний Іван Федорович, доктор технічних наук, професор, Запорізька державна інженерна академія, Україна
- Чигиринська Наталія Вячеславівна, доктор педагогічних наук, професор, Волгоградський державний технічний університет, Росія
- Чурєкова Тетяна Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, Росія
- Шайко-Шайковській Олександр Геннадійович, доктор технічних наук, професор, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна
- Шаповалов Валентин Валерійович, доктор фармацевтичних наук, професор, Харківська медична академія післядипломної освіти, Україна
- Шаповалов Валерій Володимирович, доктор фармацевтичних наук, професор, Харківська обласна державна адміністрація, Україна
- Шаповалова Вікторія Олексіївна, доктор фармацевтичних наук, професор, Харківська медична академія післядипломної освіти, Україна
- Шарага Василь Андрійович, доктор хімічних наук, доцент, Бельський державний університет "Аліку Руссо", Молдова
- Шевченко Лариса Василівна, доктор ветеринарних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
- Шепітько Валерій Юрійович, доктор юридичних наук, професор, Національний юридичний університету імені Ярослава Мудрого, Україна
- Шибяєв Олександр Григорович, доктор технічних наук, професор, Одеський національний морський університет, Україна
- Шишка Роман Богданович, доктор юридичних наук, професор, Національний авіаційний університет, Україна
- Шербань Ігор Васильович, доктор технічних наук, доцент, Росія
- Елезовіч М. Далібор, доктор історичних наук, доцент, Приштинський університет, К. Мітровіца, Сербія
- Яровенко Василь Васильович, доктор юридичних наук, професор, Російський державний університет імені адмірала Г.І. Невельського, Росія
- Яценко Олександр Володимирович, професор, Інститут морегосподарства і підприємництва, Україна

Editorial board

- Averchenkov Vladimir Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Bryansk State Technical University, Russia
- Angelova Polyxa Georgieva, Doctor of Economic Sciences, Professor, Economic Academy. D. A. Tsenova, Svishov, Bulgaria, Bulgaria
- Animica Evgenij Georgievich, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ural State University of Economics, Russia
- Antonov Valerij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Technical University of Ukraine "Kiev Polytechnic Institute", Ukraine
- Antrapceva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Ahmadiev Gabdulhat Malikovich, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Bazheva Rima Chamalovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Kabardino-Balkarian State University named after H.M. Berbekov, Russia
- Batyrgareeva Vladislava Stanislavovna, Doctor of Law, Research Institute for the Study of Crime Problems named after academician V.V. Stashisa NAPRN of Ukraine, Ukraine
- Bezdenzhnyh Tatyana Ivanovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, St. Petersburg State University of Economics, Russia
- Blatov Igor Anatolevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
- Burda Aleksej Grigorevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Buharina Irina Leonidovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Udmurt State University, Russia
- Bushueva Inna Vladimirovna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
- Bykov Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
- Velichko Stepan Petrovich, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, Ukraine
- Vizir Vadim Anatolevich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
- Vozhegova Raisa Anatolevna, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Institute of Irrigated Agriculture of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Volgireva Galina Pavlovna, Candidate of Historical Sciences, assistant professor, Perm State University, Russia
- Voloh Dmitrij Stepanovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, A.A. National Medical University Pilgrim, Ukraine
- Vorozhbitova Aleksandra Anatolevna, Doctor of Philology, Professor, Sochi State University, Russia
- Gavrilenko Nataliya Nikolaevna, Doctor of Education, assistant professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
- Georgievskij Gennadij Viktorovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, senior scientific employee, SE "Ukrainian Scientific Pharmacopoeia Center for the Quality of Medicines", Ukraine
- Getman Anatolij Pavlovich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
- Gilev Gennadij Andreevich, Doctor of Education, Professor, Moscow State Industrial University, Russia
- Goncharuk Sergej Mironovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
- Granovskaya Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Grebneva Nadezhda Nikolaevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
- Grizodub Aleksandr Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, SE "Ukrainian Scientific Center for the Quality of Medicines", Ukraine
- Gricenko Svetlana Anatolevna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Ural State Academy of Veterinary Medicine, Russia
- Gudzenko Aleksandr Pavlovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Lugansk State Medical University, Ukraine
- Demidova V.G., candidate of pedagogical sciences, assistant professor, Ukraine
- Denisov Sergej Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
- Dorofeev Andrej Viktorovich, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University, Russia
- Dorohina Elena Yurevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, G.V. Russian University of Economics Plekhanova, Russia
- Ermagambet Bolat Toleuhanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Director of the Institute of Coal Chemistry and Technology LLP, Kazakhstan
- Zhovtonog Olga Igorevna, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Land Reclamation NAAS, Ukraine
- Zharov Oleg Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
- Zubkov Ruslan Sergeevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Nikolaev Interregional Institute for Human Development of the Higher Educational Institution "University of Ukraine", Ukraine
- Irzi Hlahula, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, FLKR - T. Bati University, Zlin, Czech
- Kalajda Vladimir Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tomsk State University, Russia
- Kalenik Tatyana Kuzminichna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
- Kantarovich Yu.L., Ph.D. in History of Arts, Odessa National Music Academy, Ukraine
- Kapitanov Vasilij Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Karpova Nataliya Konstantinovna, Doctor of Education, Professor, South Federal University, Russia
- Kafarskij Vladimir Ivanovich, Doctor of Law, Professor, Director of Science Center of Ukrainian Constitutionalism, Ukraine
- Kirilova Elena Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Kirichenko Aleksandr Anatolevich, Doctor of Law, Professor, Ukraine
- Klimova Natalya Vladimirovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Knyazeva Olga Aleksandrovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Bashkir State Medical University, Russia
- Kovalenko Elena Mihajlovna, doctor of philosophical science, Professor, South Federal University, Russia
- Kovalenko Petr Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Kokebaeva Gulzhauhar Kakenovna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan
- Kondratov Dmitrij Vyacheslavovich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
- Kopej Bogdan Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
- Kosenko Nadezhda Fedorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Ivano State University of Chemical Technology, Russia
- Kostenko Vasilij Ivanovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
- Kotlyarov Vladimir Vladislavovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Kochinev Yuriy Yurevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, St. Petersburg State Polytechnic University, Russia
- Kravchuk Anna Viktorovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Academy of the State Prison Service, Ukraine
- Kruglov Valerij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
- Kuderin Marat Krykbaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, PSU named after S. Toraiyrovna, Kazakhstan
- Kurmaev Petr Yurevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychna, Ukraine
- Kuhar Elena Vladimirovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Kazakh Agro Technical University S.Seifullina, Kazakhstan
- Lapkina Inna Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Latygina Natalya Anatolevna, Doctor of Political Science, Professor, Kiev National University of Trade and Economics, Ukraine
- Lebedev Anatolij Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Stavropol State Agrarian University, Russia
- Lebedeva Larisa Aleksandrovna, candidate of psychological sciences, assistant professor, Mordovian State University, Russia
- Lipich Tamara Ivanovna, doctor of philosophical science, assistant professor, Belgorod State University, Russia
- Lomotko Denis Viktorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukrainian State Academy of Railway Transport, Ukraine
- Lytkina Larisa Vladimirovna, Doctor of Philology, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
- Lyalkina Galina Borisovna, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
- Majdanuyuk Irina Zinovievna, doctor of philosophical science, assistant professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Makarova Irina Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Maksin Viktor Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Malahov A.V., Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Ukraine
- Malceva Anna Vasilevna, Doctor of Sociology, assistant professor, Altai State University, Russia
- Melnik Alyona Alekseevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Kiev National University of Technology and Design, Ukraine
- Milyaeva Larisa Grigorevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Bysk Technological Institute (branch) "Altai State Technical University named after I.I. Polzunova", head of the department of business economics, Russia
- Mishenina Tatyana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Ukraine
- Mogilevskaya I.M., candidate of pedagogical sciences, Professor, Ukraine

- Moisejkina Lyudmila Guchaevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Kalmyk State University, Russia
- Morozov Aleksej Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Morozova Tatyana Yurevna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Instrument Engineering and Computer Science, Russia
- Nefedeva Elena Eduardovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Volgograd State Technical University, Russia
- Nikolaeva Alla Dmitrievna, Doctor of Education, Professor, Northeast Federal University named after M.K. Ammosova, Russia
- Orlov Nikolaj Mihajlovich, Doctor of Science in Public Administration, assistant professor, Academy of Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Department of Operational Conquest of the BB, Ukraine
- Otepova Gul'fira Elubaeвна, Doctor of Historical Sciences, Professor, Pavlodar State Pedagogical Institute, Kazakhstan
- Pavlenko Anatolij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Poltava National Technical University. Yuri Kondratyuk, Ukraine
- Parunakyan Vaagn Emilevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Priazov State Technical University, Ukraine
- Patyka Nikolaj Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National Scientific Center "Institute of Agriculture of NAAS", Ukraine
- Pahomova Elena Anatolevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, International University of Nature, Society, and Man "Dubna", Russia
- Pachurin German Vasilevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Nizhny Novgorod State Technical University R.E. Alekseeva, Russia
- Pershin Vladimir Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tambov State Technical University, Russia
- Piganov Mihail Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Samara State Aerospace University named after academician S.P. Queen, Russia
- Polyakov Andrej Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Vinnitsa National Technical University, Ukraine
- Popov Viktor Sergeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
- Popova Taisiya Georgievna, Doctor of Philology, Professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
- Rastrygina Alla Nikolaevna, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, I Shevchenko, Kropyvnytskyi, Ukraine
- Rebezov Maksim Borisovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
- Reznikov Andrej Valentinovich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Moscow State Technological University "Stankin", Russia
- Rokochinskij Anatolij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National University of Water Resources and Environmental Management, Ukraine
- Romashenko Mihail Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Rylov Sergej Ivanovich, PhD in Economics, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Saveleva Nelli Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Sochi State University, Russia
- Safarov Artur Mahmudovich, Doctor of Philology, Senior Lecturer, Russia
- Svetlov Viktor Aleksandrovich, doctor of philosophical science, Professor, Petersburg State University of Railway Engineering, Russia
- Semencov Georgij Nikiforovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
- Sentyabrev Nikolaj Nikolaevich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Volgograd State Academy of Physical Culture, Russia
- Sidorovich Marina Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kherson State University, Ukraine
- Sirota Naum Mihajlovich, Doctor of Political Science, Professor, State University of Aerospace Instrumentation, Russia
- Smimov Evgenij Ivanovich, Doctor of Education, Professor, Yaroslavl State Pedagogical University named after K.D. Ushinsky, Russia
- Sokolova Nadezhda Gennadevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Izhevsk State Technical University, Russia
- Starodubcev Vladimir Mihajlovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Stegnij Vasilij Nikolaevich, Doctor of Sociology, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
- Stepenko Valerij Efremovich, Doctor of Law, assistant professor, Pacific State University, Russia
- Stovpec Oleksandr Vasilovich, Doctor of Philosophy, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Stovpec Vasil Grigorovich, Candidate of Philology, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Strelcova Elena Dmitrievna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, South Russian State Technical University (NPI), Russia
- Suhenko Yurij Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Suhova Mariya Gennadevna, Doctor of Geographical Sciences, assistant professor, Gorno-Altai State University, Russia
- Tararoff Yurij Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
- Tarassenko Larisa Viktorovna, Doctor of Sociology, Professor, South Federal University, Russia
- Testov Boris Viktorovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tobolsk Integrated Scientific Station, Ural Branch of the Russian Academy of Sciences, Tobolsk, Russia
- Tokareva Natalya Gennadevna, Candidate of Medical Sciences, assistant professor, Medical Institute FSBEI HE "Moscow State University named after NP Ogarev, Russia
- Tolbatov Andrej Vladimirovich, candidate of technical sciences, assistant professor, Sumy National Agrarian University, Ukraine
- Tonkov Evgenij Evgenevich, Doctor of Law, Professor, Law Institute of the National Research University Belgorod State University, Russia
- Trigub Petr Nikitovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Ukraine
- Tungushbaeva Zina Bajbagusovna, Doctor of Biological Sciences, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Kazakhstan
- Ustenko Sergej Anatolevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Nikolaev State University named after V.O. Sukhomlinsky, Ukraine
- Fateeva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tyumen State University, Russia
- Fatyhova Alevtina Leontevna, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University (Sterlitamak branch), Russia
- Fedorishin Dmitro Dmitrovich, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
- Fedotova Galina Aleksandrovna, Doctor of Education, Professor, Novgorod State University, Russia
- Fedyanina Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Medical Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
- Habibullin Rifat Gabdulhakovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Hodakova Nina Pavlovna, Doctor of Education, assistant professor, Moscow City Pedagogical University, Russia
- Hrebina Svetlana Vladimirovna, Doctor of Psychology, Professor, Pyatigorsk State Linguistic University, Russia
- Chervonyj Ivan Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Engineering Academy, Ukraine
- Chigirinskaya Natalya Vyacheslavovna, Doctor of Education, Professor, Volgograd State Technical University, Russia
- Churekova Tatyana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Russia
- Shajko-Shajkovskij Aleksandr Gennadevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Chernivtsi National University. Y. Fedkovich, Ukraine
- Shapovalov Valentin Valerevich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
- Shapovalov Valerij Vladimirovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkiv Regional State Administration, Ukraine
- Shapovalova Viktoriya Alekseevna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
- Sharagov Vasilij Andreevich, Doctor of Chemical Sciences, assistant professor, Balti State University "Alecu Russo", Moldova
- Shevchenko Larisa Vasilevna, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Shepitko Valerij Yurevich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
- Shibaev Aleksandr Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Shishka Roman Bogdanovich, Doctor of Law, Professor, National Aviation University, Ukraine
- Sherban Igor Vasilevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Russia
- Elezovich M. Dalibor, Doctor of Historical Sciences, assistant professor, Pristina University. K. Mitrovica, Serbia
- Yarovenko Vasilij Vasilevich, Doctor of Law, Professor, Admiral G.I. Maritim State University Nevelsky, Russia
- Yacenko Aleksandr Vladimirovich, Professor, Institute of Maritime Economics and Entrepreneurship, Scientific Research Design Institute of the Marine Fleet of Ukraine, Ukraine

О журнале О журнале

Международный научный периодический журнал " *Modern Scientific Researches* " получил большое признание среди отечественных и зарубежных интеллектуалов. Сегодня в журнале публикуются авторы из России, Украины, Молдовы, Казахстана, Беларуси, Чехии, Болгарии, Литвы Польши и других государств.

Учрежден в 2017 году. Периодичность выхода: 4 раза в год.

Основными целями журнала являются:

- содействие обмену знаниями в научном сообществе;
- помощь молодым ученым в информировании научной общественности об их научных достижениях;
- создание основы для инноваций и новых научных подходов, а также открытий в неизвестных областях;
- содействие объединению профессиональных научных сил и формирование нового поколения ученых-специалистов в разных сферах.

Журнал целенаправленно знакомит читателя с оригинальными исследованиями авторов в различных областях науки, лучшими образцами научной публицистики.

Публикации журнала предназначены для широкой читательской аудитории – всех тех, кто любит науку. Материалы, публикуемые в журнале, отражают актуальные проблемы и затрагивают интересы всей общественности.

Каждая статья журнала включает обобщающую информацию на английском языке.

Журнал зарегистрирован в INDEXCOPERNICUS.

Про журнал

Міжнародний науковий періодичний журнал " *Modern Scientific Researches* " отримав велике визнання серед вітчизняних і зарубіжних інтелектуалів. Сьогодні в журналі публікуються автори з Росії, України, Молдови, Казахстану, Білорусі, Чехії, Болгарії, Литви, Польщі та інших держав.

Дата заснування в 2018 році. Періодичність виходу: 4 рази на рік

Основними цілями журналу є:

- сприяння обміну знаннями в науковому співтоваристві;
- допомога молодим вченим в інформуванні наукової громадськості про їх наукові досягнення;
- створення основи для інновацій і нових наукових підходів, а також відкриттів в невідомих областях;
- сприяння об'єднанню фахових наукових сил і формування нового покоління вчених-фахівців в різних сферах.

Журнал цілеспрямовано знайомить читача з оригінальними дослідженнями авторів в різних областях науки, кращими зразками наукової публіцистики.

Публікації журналу призначені для широкої читачької аудиторії - усіх тих, хто любить науку. Матеріали, що публікуються в журналі, відображають актуальні проблеми і зачіпають інтереси всієї громадськості.

Кожна стаття журналу включає узагальнюючу інформацію англійською мовою.

Журнал зареєстрований в INDEXCOPERNICUS.

About the journal

The International Scientific Periodical Journal " *Modern Scientific Researches* " has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars. Today, the journal publishes authors from Russia, Ukraine, Moldova, Kazakhstan, Belarus, Czech Republic, Bulgaria, Lithuania, Poland and other countries.

Journal Established in 2018. Periodicity of publication: quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English.

The journal is registered in the INDEXCOPERNICUS.

Требования к статьям

Статьи должны соответствовать тематическому профилю журнала, отвечать международным стандартам научных публикаций и быть оформленными в соответствии с установленными правилами. Они также должны представлять собой изложение результатов оригинального авторского научного исследования, быть вписанными в контекст отечественных и зарубежных исследований по этой тематике, отражать умение автора свободно ориентироваться в существующем библиографическом контексте по затрагиваемым проблемам и адекватно применять общепринятую методологию постановки и решения научных задач.

Все тексты должны быть написаны литературным языком, отредактированы и соответствовать научному стилю речи. Некорректность подбора и недостоверность приводимых авторами фактов, цитат, статистических и социологических данных, имен собственных, географических названий и прочих сведений может стать причиной отклонения присланного материала (в том числе – на этапе регистрации).

Все таблицы и рисунки в статье должны быть пронумерованы, иметь заголовки и ссылки в тексте. Если данные заимствованы из другого источника, на него должна быть дана библиографическая ссылка в виде примечания.

Название статьи, ФИО авторов, учебные заведения (кроме основного языка текста) должны быть представлены и на английском языке.

Статьи должны сопровождаться аннотацией и ключевыми словами на языке основного текста и обязательно на английском языке. Аннотация должна быть выполнена в форме краткого текста, который раскрывает цель и задачи работы, ее структуру и основные полученные выводы. Аннотация представляет собой самостоятельный аналитический текст и должна давать адекватное представление о проведенном исследовании без необходимости обращения к статье. Аннотация на английском (Abstract) должна быть написана грамотным академическим языком.

Приветствуется наличие УДК, ББК, а также (для статей по Экономике) код JEL (<https://www.aeaweb.org/jel/guide/jel.php>)

Принятие материала к рассмотрению не является гарантией его публикации. Зарегистрированные статьи рассматриваются редакцией и при формальном и содержательном соответствии требованиям журнала направляются на экспертное рецензирование, в том числе через открытое обсуждение с помощью веб-ресурса www.sworld.education.

В журнале могут быть размещены только ранее неопубликованные материалы.

Вимоги до статей

Статті повинні відповідати тематичному профілю журналу, відповідати міжнародним стандартам наукових публікацій і бути оформленими відповідно до встановлених правил. Вони також повинні представляти собою виклад результатів оригінального авторського наукового дослідження, бути вписаними в контекст вітчизняних і зарубіжних досліджень з цієї тематики, відображати вміння автора вільно орієнтуватися в існуючому бібліографічному контексті по піднятим проблемам і адекватно застосовувати загальноприйнятну методологію постановки і вирішення наукових завдань.

Всі тексти повинні бути написані літературною мовою, відредаговані і відповідати науковому стилю мовлення.

Некоректність підбору і недостоірність наведених авторами фактів, цитат, статистичних та соціологічних даних, власних імен, географічних назв та інших відомостей може стати причиною відхилення надісланого матеріалу (в тому числі - на етапі реєстрації).

Всі таблиці і рисунки в статті повинні бути пронумеровані, мати заголовки і посилання в тексті. Якщо дані запозичені з іншого джерела, на нього повинні бути бібліографічні посилання у вигляді примітки.

Назва статті, ПІБ авторів, навчальні заклади (крім основної мови тексту) повинні бути представлені і на англійській мові.

Статті повинні супроводжуватися анотацією та ключовими словами на мові основного тексту і обов'язково англійською мовою. Анотація повинна бути виконана у формі короткого тексту, який розкриває мету і завдання роботи, її структуру та основні отримані висновки. Анотація представляє собою самостійний аналітичний текст і повинна давати адекватне уявлення про проведене дослідження без необхідності звернення до статті. Анотація англійською (Abstract) повинна бути написана грамотно академічною мовою.

Заохочується наявність УДК, ББК, а також (для статей по Економіці) код JEL (<https://www.aeaweb.org/jel/guide/jel.php>)

Ухвалення матеріалу до розгляду не є гарантією його публікації. Зареєстровані статті розглядаються редакцією і при формальному і змістовному відповідно до вимог журналу направляються на експертне рецензування, в тому числі через відкрите обговорення за допомогою веб-ресурсу www.sworld.education.

У журналі можуть бути розміщені тільки раніше неопубліковані матеріали.

Requirements for articles

Articles should correspond to the thematic profile of the journal, meet international standards of scientific publications and be formalized in accordance with established rules. They should also be a presentation of the results of the original author's scientific research, be inscribed in the context of domestic and foreign research on this topic, reflect the author's ability to freely navigate in the existing bibliographic context on the problems involved and adequately apply the generally accepted methodology of setting and solving scientific problems.

All texts should be written in literary language, edited and conform to the scientific style of speech. Incorrect selection and unreliability of the facts, quotations, statistical and sociological data, names of own, geographical names and other information cited by the authors can cause the rejection of the submitted material (including at the registration stage).

All tables and figures in the article should be numbered, have headings and links in the text. If the data is borrowed from another source, a bibliographic reference should be given to it in the form of a note.

The title of the article, the full names of authors, educational institutions (except the main text language) should be presented in English.

Articles should be accompanied by an annotation and key words in the language of the main text and must be in English. The abstract should be made in the form of a short text that reveals the purpose and objectives of the work, its structure and main findings. The abstract is an independent analytical text and should give an adequate idea of the research conducted without the need to refer to the article. Abstract in English (Abstract) should be written in a competent academic language.

The presence of UDC, BBK

Acceptance of the material for consideration is not a guarantee of its publication. Registered articles are reviewed by the editorial staff and, when formally and in substance, the requirements of the journal are sent to peer review, including through an open discussion using the web resource www.sworld.education

Only previously unpublished materials can be posted in the journal.

Положение об этике публикации научных данных и ее нарушениях

Редакция журнала осознает тот факт, что в академическом сообществе достаточно широко распространены случаи нарушения этики публикации научных исследований. В качестве наиболее заметных и вопиющих можно выделить плагиат, направление в журнал ранее опубликованных материалов, незаконное присвоение результатов чужих научных исследований, а также фальсификацию данных. Мы выступаем против подобных практик.

Редакция убеждена в том, что нарушения авторских прав и моральных норм не только неприемлемы с этической точки зрения, но и служат преградой на пути развития научного знания. Потому мы полагаем, что борьба с этими явлениями должна стать целью и результатом совместных усилий наших авторов, редакторов, рецензентов, читателей и всего академического сообщества. Мы призываем всех заинтересованных лиц сотрудничать и участвовать в обмене информацией в целях борьбы с нарушением этики публикации научных исследований.

Со своей стороны редакция готова приложить все усилия к выявлению и пресечению подобных неприемлемых практик. Мы обещаем принимать соответствующие меры, а также обращать пристальное внимание на любую предоставленную нам информацию, которая будет свидетельствовать о неэтичном поведении того или иного автора.

Обнаружение нарушений этики влечет за собой отказ в публикации. Если будет выявлено, что статья содержит откровенную клевету, нарушает законодательство или нормы авторского права, то редакция считает себя обязанной удалить ее с веб-ресурса и из баз цитирования. Подобные крайние меры могут быть применены исключительно при соблюдении максимальной открытости и публичности.

Положення про етику публікації наукових даних і її порушеннях

Редакція журналу усвідомлює той факт, що в академічній спільноті досить широко поширені випадки порушення етики публікації наукових досліджень. В якості найбільш помітних можна виділити плагиат, відправлення в журнал раніше опублікованих матеріалів, незаконне привласнення результатів чужих наукових досліджень, а також фальсифікацію даних. Ми виступаємо проти подібних практик.

Редакція переконана в тому, що порушення авторських прав і моральних норм не тільки неприйнятні з етичної точки зору, але і служать перешкодою на шляху розвитку наукового знання. Тому ми вважаємо, що боротьба з цими явищами повинна стати метою і результатом спільних зусиль наших авторів, редакторів, рецензентів, читачів і усієї академічної спільноти. Ми закликаємо всіх зацікавлених осіб співпрацювати і брати участь в обміні інформацією з метою боротьби з порушенням етики публікації наукових досліджень.

Зі свого боку редакція готова докласти всіх зусиль до виявлення та припинення подібних неприйнятних практик. Ми обіцяємо вживати відповідних заходів, а також звертати пильну увагу на будь-яку надану нам інформацію, яка буде свідчити про неетичну поведінку того чи іншого автора.

Виявлення порушень етики тягне за собою відмову в публікації. Якщо буде виявлено, що стаття містить відвертий наклеп, порушує законодавство або норми авторського права, то редакція вважає себе зобов'язаною видалити її з веб-ресурсу і з баз цитування. Подібні крайні заходи можуть бути застосовані виключно при дотриманні максимальної відкритості і публічності.

Regulations on the ethics of publication of scientific data and its violations

The editors of the journal are aware of the fact that in the academic community there are quite widespread cases of violation of the ethics of the publication of scientific research. As the most notable and egregious, one can single out plagiarism, the posting of previously published materials, the misappropriation of the results of foreign scientific research, and falsification of data. We oppose such practices.

The editors are convinced that violations of copyrights and moral norms are not only ethically unacceptable, but also serve as a barrier to the development of scientific knowledge. Therefore, we believe that the fight against these phenomena should become the goal and the result of joint efforts of our authors, editors, reviewers, readers and the entire academic community. We encourage all stakeholders to cooperate and participate in the exchange of information in order to combat the violation of the ethics of publication of scientific research.

For its part, the editors are ready to make every effort to identify and suppress such unacceptable practices. We promise to take appropriate measures, as well as pay close attention to any information provided to us, which will indicate unethical behavior of one or another author.

Detection of ethical violations entails refusal to publish. If it is revealed that the article contains outright slander, violates the law or copyright rules, the editorial board considers itself obliged to remove it from the web resource and from the citation bases. Such extreme measures can be applied only with maximum openness and publicity.

UDC 378

**INTEGRATION OF BLOCKCHAIN AND EDUCATIONAL PROCESS
IN MODERN EDUCATION****ИНТЕГРАЦИЯ БЛОКЧЕЙН И УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА
В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ****Matvieieva T.V. / Матвеева Т.В.***PhD / к.пед.н, доцент кафедры**ORCID: 0000-0003-4079-4901***Kotovskiy V.Y./ Котовский В.И.***Prof. / д.т.н., профессор кафедры**ORCID: 0000-0003-3372-7815***Logovskaya T.V./Лаговская Т.В.***Student / студент**National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”,**Kyiv, Av. Peremogy, 37, 03056**Национальный технический университет Украины «Политехнический университет
им. Игоря Сикорского», Киев, пр. Перемоги, 37, 03056*

Abstract. *The article considers the use of new technologies – Blockchain in the educational process. The application of Blockchain in modern education in different countries is analyzed. Conclusions about the relevance of the integration of this technology in the field of education are made.*

Keywords: *educational process, new technologies, Blockchain, modern education.*

All over the world, for obvious reasons, people are concerned about their privacy and the security of their data. Parents especially carefully protect the data of their children, and schools should be serious about the threat of data leakage, as online records are becoming increasingly popular every year.

Secondary schools can follow the example of such industries as finance and health, and use the blockchain to ensure the security of student data in the coming years. These industries have paved the way for many years, and the infrastructure, that will allow schools to protect their data using blockchain technology is being created thanks to successful experiments conducted by medical and financial organizations.

Blockchain – this is a data recording technology, with the help of which any info cannot be edited or replaced. The essence of the technology is in the term Blockchain. “Block” means the blocks in which the data is recorded, you can submit them in the form of accounts in social networks. «Chain» represents a chain of blocks interconnected by cipher, i.e. the database. It can be represented as a chain from which it is impossible to pull out a link or replace it. The “chain” itself is not stored on the specific server, but on a network of several devices (members). All operations, as an example, transfer data, are carried out directly between the members. And they are carried out due to the fact that all members are connected to the same network – Blockchain.

From the above, the blockchain works like a chain. First we have the very first block, called “zero”, it has its own key (hash) and gives that key to only one element of the system – the next block. In this block will be the key of the zero block. And

after this block, there is another block that has the key of the previous block, but no longer has the key of the zero block. To record a new block, you must consistently collect the keys of the old blocks, and so on.

At this stage of its development, the blockchain has both advantages and disadvantages, which are shown (table 1).

Table 1.

Advantages and disadvantages of “blockchain”

Advantages	Disadvantages
Decentralization – network members are equal and can exchange data directly.	Scalability – if the Bitcoin blockchain had a share of Visa transactions, then its size would reach hundreds of terabytes.
Reliability – data substitution and hacker attacks are excluded, since special encrypted keys are used.	Fraud – blockchain data transfer is irreversible. Because of this, the operation cannot be rolled back, even if it was performed by mistake.
Transparency – all blocks are available for public viewing. You can check the path for any transaction.	51% attack – if in blockchain Bitcoin 51% of computing power will belong to one device, then integrity will be broken.
Universality – blockchain can be used not only in the financial sector, but also in other areas of life (law, real estate).	

The future of blockchain in the education system. Education is as important a sector as health and finance, and there are many areas in this sector that can be improved with technology. The edtech market is growing rapidly, and it is estimated that by 2020 it will reach \$ 93.76 billion worldwide. Already a tool, such as virtual reality and personalized learning with artificial intelligence, help to improve learning outcomes for students at all levels. Smart classrooms are not so far away, and blockchain technology can become an integral part of schools around the world in a few years.

Security issues and degree testing on campuses. Unfortunately, education does not lag far behind finance and health when it comes to data leakage. After these two industries, education faced the largest amount of data leakage in any sector in 2017, accounting for 13% of all violations. Data on students, although they may seem useless, because the majority of young children and adolescents have limited financial information, in fact, become a popular commodity among cybercriminals.

Security and verification are becoming a serious problem both on campuses and after students leave for work. Data breaches target student records and steal information that can be used to create fraudulent identities or be sold by hackers. Protecting records using the blockchain can make these attacks ineffective, protecting

students' identities and school records. As more institutions from kindergarten to university become digital, this may be the key to ensuring student privacy.

The use of blockchain security protocols in higher education also has other applications, namely, the protection of employers from people who claim to have a degree, but in fact there is no such thing. When students enter the workforce, the blockchain can also be used to help employers assure that potential candidates who have just left school or university have the qualifications for which they apply in their resume by storing this information in a protected book.

The potential use of blockchain technologies in education. Turning to other industries that currently use blockchain technology, we can begin to make predictions about how these networks can be used in the educational environment. Although the number of potential applications in education is very large, there are several that are the most exciting.

Exam preparation and training. The Russian platform Disciplina is the first platform that uses the full power of the blockchain technology exclusively for training and recruiting. TeachMePlease, one of the Disciplina applications, is a higher education market that unites teachers and students.

Another blockchain platform that appears in this space is the chatbot application from the Opet Foundation, which helps students prepare for tests. He answers questions and recommends resources, tracking student performance in the blockchain.

Library information services. Since it is easier to track and store information, the blockchain can be used to improve library and information services in the school. Although few libraries began experimenting with blockchain technology, at least one school received a significant grant to begin the discovery process.

Transport. School attendance is an important part of student learning. In the future, applications for passing trips based on blockchain technology could be used to organize buses for students with special needs. This will be especially important as the roads become more congested, and the traffic becomes a necessity. Such use of the blockchain will also remove the burden from parents and provide all children with the safe transport they need [1].

Below, we give an analysis of the use of blockchain in the educational process in different countries.

Blockchain in Belarus. Experts believe that the use of a distributed registry will have a beneficial effect on the optimization of processes within the Unified State Exam (USE), but it is unlikely to affect the number of appeals based on the results of a single exam.

“We talked about the use of blockchain technology in the USE, and this year this technology will also be used in the USE, taking into account the new technology of printing and scanning in the audience,” – said Education Minister.

“Under the existing rules of the USE, the introduction of the blockchain will ensure only reliable storage of the exam results, but not its automation. In my opinion, this technology will not affect the number and result of appeals”, – said Dmitry Kirillov, lawyer, head of FinTech practice at A-PRO law office, teacher of the BCL supplementary education program [2].

Blockchain in Malta. Malta launches another project, under which all certificates of education issued in the country will be stored on the blockchain.

According to the local news publication Malta Today, the initiative is to expand a two-year pilot project involving all national educational institutions.

The list of certificates will include certificates of secondary education issued by the state, the church and independent schools. According to the report, the Maltese government has signed a two-year contract with the software development company Learning Machine for a pilot project.

During the signing of the treaty in Castile, Prime Minister Joseph Muscat said that Malta would be the first country in the world to place all diplomas in the blockchain.

“In 2017, we promised that Malta would become an island of the blockchain, and we kept our word,” said the Prime Minister.

Back in January 2017, it was reported that the Ministry of Education and Employment of Malta is working with the Learning Machine to transfer all university degrees, certificates and summaries to the Bitcoin blockchain using the open standard Blockcerts. In the fall of 2017, MIT used Bitcoin's blockchain to release digital diplomas for more than 100 graduates [3].

Since the use of the blockchain in the educational space is still very new and not explored, many unanswered questions remain. However, it is clear that the possibilities are endless. As school administrators look to the future, it would be nice to think about how to use this powerful technology.

References:

1. Ryan Ayers, “HOW WILL BLOCKCHAIN TRANSFORM THE EDUCATION SYSTEM?”: <https://dataconomy.com/2019/01/how-will-blockchain-transform-the-education-system/>.
2. “Belarus will begin to implement the blockchain in the state exam this year”, the author of the Forklog: <https://forklog.com/belarus-nachnet-vnedryat-blokchejn-v-ege-uzhe-v-etom-godu/>.
3. “Malta transfers storage of diplomas on education to the blockchain”, author - eugl7368: <https://bitnovosti.com/2019/02/22/malta-perevodit-hranenie-diplomov-ob-obrazovanii-na-blokchejn/comment-page-1/>.

***Аннотация.** В статье рассматривается использование новых технологий Блокчейн в учебном процессе. Проанализировано применение Блокчейн в современном образовании разных стран. сделаны выводы об актуальности интеграции данной технологии в сферу образования.*

***Ключевые слова:** новейшие технологии, блокчейн, учебный процесс, современное образование.*

Статья отправлена: 11.03.2020 г.

© Матвеева Т.В., Котовский В.И., Лаговская Т.В.

УДК 377.1

RESEARCH STATUS OF PROFESSIONAL PREPARATION FOR FUTURE MASTERS OF RESTAURANT SERVICE TO ENTREPRENEURIAL ACTIVITY**ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ РЕСТОРАННОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВПУ****Zamferesko O. V. / Замфереско О. В.**
*teacher / викладач**Lviv Higher Profession School of Trade and Service Sphere,
Lviv, Lesya Ukrainka, 26,79000**Львівське ВПУ торгівлі та сфери послуг, Львів, Лесі Українки, 26, 79000*

Анотація. У статті висвітлено результати констатувального етапу дослідження підготовки майбутніх майстрів ресторанного обслуговування до підприємницької діяльності у вищому професійному училищі (ВПУ), мета якого полягала у виявленні рівня сформованості підприємницької компетентності за допомогою визначених критеріїв та показників сформованості її компонентів. З'ясовано, що стан професійної підготовки майбутніх майстрів ресторанного обслуговування до підприємницької діяльності не цілком відповідає вимогам суспільства до кваліфікованих робітників для новітніх ЗРГ. Обґрунтовано необхідність вдосконалення підготовки майбутніх майстрів ресторанного обслуговування шляхом упровадження в освітній процес ВПУ педагогічних умов з урахуванням вимог сучасних ЗРГ і специфіки підприємницької діяльності у цій галузі та розроблення навчально-методичного забезпечення, яке сприяє цілеспрямованому формуванню підприємницької компетентності учнів.

Ключові слова: професійна підготовка, вище професійне училище, майстер ресторанного обслуговування, заклад ресторанного господарства, підприємницька компетентність.

Вступ.

Інноваційні процеси, які відбуваються в теперішньому суспільстві породжують зміни стосовно підготовки майбутніх майстрів ресторанного обслуговування до підприємницької діяльності та спонукають до врахування цих інновацій у процесі формування їхньої підприємницької компетентності. Впровадження в освітню практику вищому професійному училищі (ВПУ) педагогічного нововведення потребує вивчення існуючого стану підготовки майбутніх майстрів ресторанного обслуговування до підприємницької діяльності, виявленні актуальних проблем щодо цього аспекту освітнього процесу та з'ясуванні рівня підготовленості учнів ВПУ до підприємницької діяльності в сучасних закладах ресторанного господарства (ЗРГ). З цією метою проведено констатувальне дослідження, організація і методика проведення якого опирались на рекомендації, висвітлені у працях Ю. Бабанського, О. Бережної С. Гончаренка, В. Загв'язинського, І. Зязюна, П. Лузана, В. Краєвського В. Сидоренка та ін.

Основний текст.

Для оцінювання стану професійної підготовки майбутніх майстрів ресторанного обслуговування до підприємницької діяльності у ВПУ використовувалися результати соціально-педагогічного аналізу змісту

стандарту професійної освіти СП(ПТ)О 5129.І.56.10 – 2018 за професією 5129 «Майстер ресторанного обслуговування», навчальних планів, програмно-методичних документів ВПУ щодо підготовки учнів, які навчаються за цією професією. Зокрема, в результаті аналізу робочих навчальних планів виявлені можливості загальнопрофесійних, професійно орієнтованих предметів та професійно-практичної підготовки щодо цілеспрямованого формування в учнів підприємницької компетентності.

Ураховуючи погляди науковців стосовно розуміння понять «критерії», «показники» й аналізу різних підходів до їх трактування, а також взявши до уваги особливості професійної підготовки майбутніх майстрів ресторанного обслуговування до підприємницької діяльності у ВПУ, ми виокремили такі критерії сформованості підприємницької компетентності (аксіологічний, особистісно-спонукальний, знаннєвий та операційно-дієвий) та їх показники.

За аксіологічним критерієм потрібно було виявити відповідальність і особистісне ставлення майбутніх майстрів ресторанного обслуговування до підприємницької діяльності в сучасних ЗРГ, а це – спонукає до вивчення таких предметів, як «Основи галузевої економіки», «Облік, обчислення, калькуляція та звітність», «Основи підприємницького успіху», «Організація обслуговування в барах та ресторанах». Для цього в групах учнів ВПУ було проведено спостереження та анкетування.

З метою проведення діагностики рівня підприємницької компетентності майбутніх майстрів ресторанного обслуговування на цьому етапі використовувалися: опитувальник для майбутніх майстрів ресторанного обслуговування щодо виявлення мотивів професійної діяльності, розроблений на основі методики діагностики мотивації професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. Реана [6]; авторський опитувальник «Культура підприємницької діяльності майбутніх майстрів ресторанного обслуговування» для визначення загального рівня підприємницької культури учнів, які навчаються за професією 5129 «Майстер ресторанного обслуговування»; для виявлення рівня відповідальності майбутніх майстрів ресторанного обслуговування до підприємницької діяльності ми запропонували трьохкомпонентну шкалу оцінювання, модифіковану Н. Креденець на основі діагностичної карти оцінювання рівня сформованості загальної компетентності «відповідальність» за В. Пшеничною [3].

Сформованість підприємницької компетентності майбутніх майстрів ресторанного обслуговування визначалася за трьома рівнями: творчий, адаптивно-конструктивний та індіферентно-репродуктивний. Розподіл учнів за рівнями сформованості підприємницької компетентності за аксіологічним критерієм подано на рис.1.

Як видно з рис.1., за аксіологічним критерієм сформованість підприємницької компетентності учнів ВПУ на *творчому* рівні становить 6,1 %; 35,8 % учнів продемонстрували *адаптивно-конструктивний* рівень; 58,1 % – *індіферентно-репродуктивний*. Отже, переважній більшості опитаних учнів ВПУ за аксіологічним критерієм властивий індіферентно-репродуктивний рівень сформованості підприємницької компетентності.

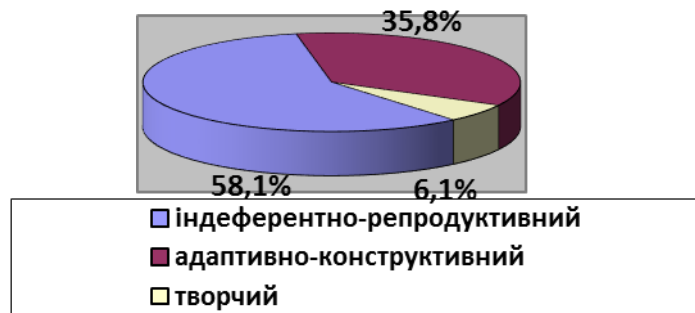

Рисунок 1 – Розподіл учнів ВПУ за рівнями сформованості підприємницької компетентності (за аксіологічним критерієм).

Розроблено автором

Для визначення рівня сформованості підприємницької компетентності за особистісно-спонукальним критерієм було проведено опитування за допомогою: тесту на виявлення загальних здібностей до підприємництва (GETTEST) [4]; анкети щодо професійної мобільності [7]; тесту діагностики творчого потенціалу та креативності [1].

Розподіл учнів за рівнями сформованості підприємницької компетентності за особистісно-спонукальним критерієм подано на рис.2.

Рисунок 2 – Розподіл учнів ВПУ за рівнями сформованості підприємницької компетентності (за особистісно-спонукальним критерієм).

Розроблено автором

Як видно з рис.2., діагностика рівнів сформованості підприємницької компетентності за особистісно-спонукальним критерієм засвідчила, що кількість учнів ВПУ із *творчим* рівнем сформованості становить 3,9 %; *адаптивно-конструктивним* – 25,2 %; переважна більшість опитаних учнів – 70,9 % мають *індеферентно-репродуктивний* рівень підприємницької компетентності.

За знанневим критерієм виявлялися рівень підприємницьких знань, що становлять основу конкурентоспроможності майбутніх майстрів ресторанного обслуговування та їхня здатність до вільної комунікації, що є важливою для розв'язання професійно-практичних завдань підприємницького спрямування як під час теоретичної підготовки, так і в процесі виробничої практики.

З метою визначення рівня володіння майбутніми майстрами ресторанного обслуговування підприємницькими знаннями проводились розроблені автором тестування із спецдисциплін підприємницького спрямування. Для цього

застосовувались методики: «Діагностика функціонально-рольових позицій у команді» [8]; КОЗ (вивчення комунікативних і організаторських здібностей) особистості Б. Федоришина [2]. Результати діагностики сформованості в учнів підприємницької компетентності за знаннєвим критерієм засвідчили, що кожному шостому учневі ВПУ, який здобуває професію 5129 «Майстер ресторанного обслуговування» притаманний індивідуально-репродуктивний рівень. Розподіл учнів за рівнями сформованості підприємницької компетентності подано на рис. 3.

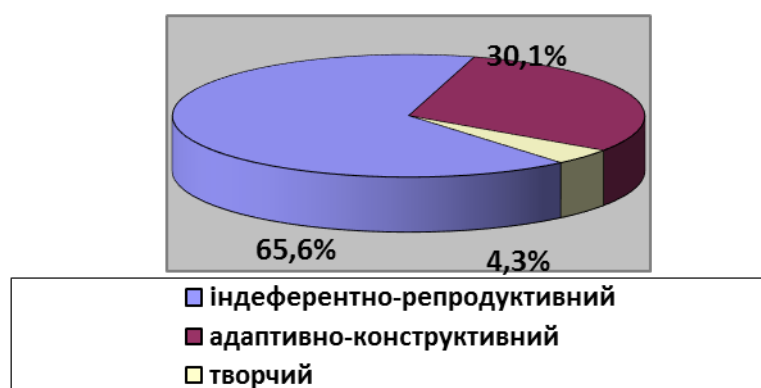

Рисунок 3. – Розподіл учнів ВПУ за рівнями сформованості підприємницької компетентності (за знаннєвим критерієм).

Розроблено автором

Як видно з рис. 3, сформованість підприємницької компетентності за знаннєвим критерієм перебуває на *творчому* рівні у 4,3 % учнів; на *адаптивно-конструктивному* рівні – у 30,1 %, а *індивідуально-репродуктивний* рівень виявлено у переважній більшості опитаних учнів ВПУ – 65,6 %.

Рівні сформованості підприємницької компетентності майбутніх майстрів ресторанного обслуговування за операційно-дієвим критерієм визначалися за показниками: інформаційно-технологічним, підприємницькі вміння і навички. Майбутнім майстрам ресторанного обслуговування було запропоновано розробити «Бізнес-план підприємницького проекту». Експертне оцінювання бізнес-проектів учнів ВПУ та його основних параметрів (концепція ЗРГ, концепція маркетингу, місце розташування ЗРГ, інфраструктурні чинники, виробництво і надання послуг, аналіз фінансування проекту) здійснювали викладачі професійно-теоретичних предметів підприємницького спрямування за допомогою методики, яку розробили В. С. Плохій, В. М. Коваль та К. С. Кононенко [5]. Розподіл учнів за рівнями сформованості підприємницької компетентності за операційно-дієвим критерієм подано на рис. 4.

Як видно з рис.4., за операційно-дієвим критерієм *творчий* рівень сформованості підприємницької компетентності учнів ВПУ становить 6,3 %; *адаптивно-конструктивний* – 42,3 %; *індивідуально-репродуктивний* рівень – 51,4 %.

Узагальнення результатів кваліфікаційного дослідження показало, що більшості опитаних учнів ВПУ, що навчаються професії майстра ресторанного обслуговування, властивий індивідуально-репродуктивний рівень

сформованості підприємницької компетентності за усіма критеріями.

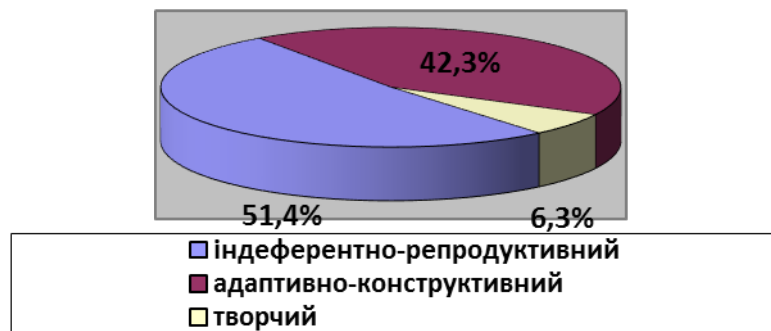

Рисунок 4 – Розподіл учнів ВПУ за рівнями сформованості підприємницької компетентності (за операційно-дієвим критерієм).

Розроблено автором

Висновки.

Дослідження стану професійної підготовки майбутніх майстрів ресторанного обслуговування до підприємницької діяльності у ВПУ дає підстави для висновку про те, що ця складова освітнього процесу потребує вдосконалення. Це зумовлене тим, що: більшість викладачів відчувають труднощі під час підготовки завдань та вправ підприємницького спрямування внаслідок відсутності досвіду роботи у цьому напрямі, недостатньої обізнаності щодо специфіки підприємницької діяльності сучасних ЗРГ, структури підприємницької компетентності майстрів ресторанного обслуговування; недостатньою розробленістю цього аспекту професійної підготовки майстрів ресторанного обслуговування в навчально-методичній літературі.

Для підвищення якості професійної підготовки майбутніх майстрів ресторанного обслуговування до підприємницької діяльності у ВПУ потрібно створити відповідні педагогічні умови (розширення підприємницької складової у змісті професійної підготовки майстрів ресторанного обслуговування, залучення учнів ВПУ до розроблення підприємницьких проектів ЗРГ (бізнес-планів), упровадження інтегративного навчально-методичного комплексу (НМК) підприємницького спрямування), розробленого з урахуванням вимог сучасних ЗРГ та специфіки підприємницької діяльності у цій галузі, створення навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, яке сприяє цілеспрямованому формуванню підприємницької компетентності учнів.

Література:

1. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности. — Санкт-Петербург : Питер, 2009. — 448 с.
2. Карпиловская С. Я., Ткаченко Е. М. Профконсультационная работа со старшеклассниками ; под ред. Б. А. Федоришина. Киев: Рад. школа, 1980. 158 с.
3. Креденець Н. Д. Теоретичні та методичні засади формування професійної компетентності молодших спеціалістів легкої промисловості: дис ... д-ра. пед. наук: 13.00.04. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ, 2016. 320 с.

4. Пачковський Ю. Ф. Психологія підприємництва : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закла. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів. : ПТВФ «Афіша», 2001. 275 с.
5. Плохій В. С., Коваль В. М., Кононенко К. С. Методичний посібник з розробки і оцінки бізнес-плану малого підприємства. Київ : Вид-во УМЦМН, 2005. 74 с.
6. Реан А. А. Психология и психодиагностика личности. Теория, методы исследования, практикум: арсенал практического психолога. — Санкт-Петербург : Высшая школа, 2006.
7. Сушенцев О. О. Формування конкурентоздатності майбутніх техніків електромеханіків у процесі вивчення фахових дисциплін: дис .. канд. пед. наук: 13.00.04. / ПТО НАПН України. Київ, 2015. 275 с.
8. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва: Изд-во Института Психотерапии. 2002. 339 с.

References:

1. Il'in Ye. P. (2009). Psikhologiya tvorchestva, kreativnosti, odarennosti. [*Psychology of creativity, creativity, giftedness*]. Sankt-Peterburg : Piter, (p. 448). [in Russian].
2. Karpilovskaya S. YA., Tkachenko Ye. M. (1980). Profkonsul'tatsionnaya rabota so starsheklassnikami ; pod red. B. A. Fedorishina. [*Professional counseling work with high school students*]. Kiyev : Rad. shkola, (p. 158). [in Ukrainian].
3. Krednets' N. D. (2016). Teoretychni ta metodychni zasady formuvannya profesiynoyi kompetentnosti molodshykh spetsialistiv lehkoyi promyslovosti : dys ... d-ra. ped. nauk: 13.00.04. / In-t ped. osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrayiny. [*Theoretical and methodological bases of formation of professional competence of junior specialists of light industry*]. Kyiv, (p. 320). [in Ukrainian].
4. Pachkovs'kyu YU. F. (2001). Psykholohiya pidpryyemnytstva : navch. posib. dlya stud. vyshch. navch. zakla. nats. un-t im. I. Franka. [*Psychology of entrepreneurship: textbook. tool. for students. higher. teach. mortgage. nat. them. I. Franko*]. L'viv. : PTVF «Afisha», (p. 275). [in Ukrainian].
5. Plokhyy V. S., Koval' V. M., Kononenko K. S. (2005). Metodychnyy posibnyk z rozrobky i otsinky biznes-planu maloho pidpryyemstva. [*Methodical guide to developing and evaluating a business plan for a small business*]. Kyiv : Vyd-vo UMTSMN. (p. 74). [in Ukrainian].
6. Rean A. A. (2006). Psikhologiya i psikhodiagnostika lichnosti. Teoriya, metody issledovaniya, praktikum: arsenal prakticheskogo psikhologa. [Psychology and psychodiagnostics of personality. Theory, research methods, workshop: arsenal of a practical psychologist]. Sankt-Peterburg : Vysshaya shkola. [in Russian].
7. Sushentsev O. O. (2015). Formuvannya konkurentozdatnosti maybutnikh tekhniv elektromekhanikiv u protsesi vyvchennya fakhovykh dystsyplin: dys .. kand. ped. nauk: 13.00.04. / IPTO NAPN Ukrayiny. [*Formation of competitiveness of future electromechanics technicians in the process of studying professional disciplines*]. Kyiv. (p. 275). [in Ukrainian].
8. Fetiskin N. P., Kozlov V. V., Manuylov G. M. (2002). Sotsial'no-psikhologicheskaya diagnostika razvitiya lichnosti i malykh grupp. [*Socio-psychological diagnosis of the development of personality and small groups*]. Moskva: Izd-vo Instituta Psikhoterapii. (p. 339). [in Russian].

Abstract The article presents the results of the ascertaining stage of the study of preparation of future masters of restaurant service for entrepreneurship in higher vocational school the purpose of which was to identify the level of formation of entrepreneurial competence with the help of defined criteria and indicators of the formation of its components. It is found that the state of professional training of future masters of restaurant service in business does not fully meet the

requirements of society for skilled workers for the newest establishments of the restaurant industry. The necessity of improving the training of future masters of restaurant service by introducing into the educational process of the higher professional school of pedagogical conditions, taking into account the requirements of modern institutions of the restaurant industry and the specifics of entrepreneurial activity in this field, and the development of educational and methodological support, which promotes the purposefulness of the purpose.

Key words: *professional training, higher vocational school, master of restaurant service, institution of restaurant business, entrepreneurial competence.*

Науковий керівник: д. пед. н., с. н. сп. Руденко Л. А.

Стаття відправлена 13.03 .2020 р.

© Замфереско О.В.

UDC 130.3

THE PHENOMENON OF FAITH AS THE WORLD OUTLOOK BASIS FOR THE FORMATION OF A PERSONALITY**Kornienko O.M.***c.ph.s., as.prof.**senior teacher*

ORCID: 0000-0001-7320-8601

Kornienko L.M.*senior teacher*

ORCID: 0000-0002-0727-3250

Sumy National University, Sumy, Gerasima Kondratyeva 160, 40021

Abstract. *The article analyzes the worldview approach as more effective, from the point of view of the author, for understanding the phenomenon of faith, which the authors views as a self-sufficient phenomenon of the spiritual life of a man. Based on the essence of the outlook itself, according to the authors, you can come to the solution of many problems that arise in the process of faith study. As an example of the effectiveness of this approach, the authors refers to the creative heritage of one of the domestic luminaries on the subject, a representative of the Kiev philosophical (ideological and anthropological) school V.I. Shinkaruk.*

Keywords: *faith, knowledge, man, feelings, world, outlook, doubt, installation.*

Introduction. Faith is a complex, multifunctional phenomenon with multiple manifestations that include all aspects of human existence. Analyzing the role of faith in human life in the historical context, we are confronted with the fact that it occupies a leading position during its existence. Therefore, the issues of faith remain an urgent philosophical problem.

Approaches to considering and attending to the phenomenon of faith change according to the historical era changes. At the same time, the versatility of the phenomenon of faith does not diminish the constant interest in this issue. The accents, the correlation of the constituents and the kinds of existence of faith are shifted.

Faith, as a religious phenomenon is one of the basic concepts of theology (P. Abelar, Gregory Bohoslov, Ivan Zlatoust, W. Ockham, Tertullian, etc.), as a philosophical phenomenon is widely represented in the writings of Western (M. Buber, I. Kant, S. Kierkegor, J. Ortega y Gasset, M. Heidegger, K. Jaspers and others) and domestic philosophers (N. Berdyaev, I. Ilyin, V. Solovyov, P. Florensky, S. Frank, etc.).

Studies by modern scholars confirm that faith has the status of an interdisciplinary category. A multifaced approach became the basis of its study. Faith-related issues, both religious and non-religious, are being actively developed in the fields of religion, philosophy, psychology, management, medicine, etc.

The purpose of the article is to show the effectiveness of a worldview approach in understanding the phenomenon of faith as an existential human resource.

Main text. Among the various philosophical approaches for understanding the phenomenon of faith, in our opinion, is the ideological approach that should be the most productive. This approach makes it possible to identify and analyze the ontological and epistemological foundations of the origin and existence of faith, common to both religious and non-religious consciousness. Such an analysis implies

the need to study the rational and irrational components which are present in the phenomenon of faith; analysis of categories of knowledge, beliefs, doubts, study of their inseparable connection with the phenomenon of faith.

The world outlook as an integrative integrity of knowledge and values, of mind and sense, of intelligence and action, enables the productive analysis of these components.

The key categories of the Man and World outlook are more productive for understanding the faith.

The true reality to be explored in the framework of this approach is the Human (not "personality", "subject", "individual") in the full scale of his being and in the aggregate of all his fundamental properties: potential universality (generality) (P. A. Florensky, A.S. Arsenyev, etc.), infinity (the ability to transcendence) (S.L. Rubinstein, V. Frankl, etc.), the ability to identify (K. Marx and others). In this case, the person appears as self-worth, recognizes its self-determination (it is not a "hostage" to external conditions and internal motives). Man is regarded in relation to the world as a whole, in which it is included (S.L. Rubinstein, A.S. Arsenyev). This relation "Man - World" replaces for a long time existing in philosophy scheme "Subject - Object", which determined the thinking of scientists. Faith thus appears as a form of the internal, personal, ontological connection of Man with the World, and not as a purely cognitive connection between the Subject and the Object. Thus, faith expresses and realizes the fundamental properties of man in the specific meaning of his being-in-the-world.

From all this we can conclude that the worldview approach is a humanistic approach with its fundamentally different, than in the natural science approach, research methods.

Human Being, apart from the natural and social levels, has a semantic dimension, which is considered as the "higher" level of human being in relation to the lower natural and social levels. The study of the semantic dimension is able to reveal the essence of such "top" (in the terminology of L.S. Vygotsky) phenomena of man, such as spirituality, morality, meaning and purpose of life, life principles, etc. Also, belief in a worldview approach is studied as a phenomenon of the semantic level of human being.

All spiritual phenomena in the worldview approach are considered from the standpoint of "passion" of the Person to the World, and the behavioral manifestations of the Person in specific situations are considered as a manifestation of human relations with the World. A person is seen not as an "impartial" subject, responding to external stimuli of the environment or guided by internal motives under "objective" laws, but as an individuality with its special, unique values and meanings. This is the Person for whom reality is personally significant. The peculiarity of the worldview as a form of human social consciousness is that, being absorbed by individuals and passing through their life goals and interests, it serves as a means of determining their own "position" not only theoretical, but also practical - as a means of determining how to participate in events.

According to the formed worldview, each of us forms the setting for the assessment of the surrounding reality, selects certain goals and means of their life.

Accordingly, faith is a concrete manifestation of the "passion" of man, which eliminates the distance between the subject and the object, between man as an individual and the world as a whole.

That is, faith is a condition for the realization of human life in all its fullness, since it sets the criterion for human existence that goes beyond the individual and all of humanity. This criterion is a combination of the rational and irrational components of religion, religious and scientific foundations. A very contradictory understanding of the phenomenon of faith in the history of philosophy, and nowadays, has led to the fact that the integrity, multifunctionality of this phenomenon is often reduced to its individual manifestations or modes of existence: religious, scientific faith, etc. The worldview approach avoids such extremes in the study of this philosophical category; faith is a way of penetrating transcendental reality, which is impossible to know in rational ways alone.

Personal meanings and values are proclaimed the main regulators of human behavior in the scale of its individual ontology. In other words, the study of a person's "supersituational" behavior implies an interpretation, a search for the meaning of that behavior. This provision requires the study of the behavioral correlates of belief through the prism of the value-meaning coordinates of human behavior.

A representative of the Kiev philosophical (ideological and anthropological) school V.I. Shinkaruk can be considered a prominent representative of the ideological approach. During the reign of "scientific philosophy", when philosophy was at the forefront of ideology, the core of which was the class struggle, he focused his research on the understanding of human existence, theoretical and cognitive parameters of human understanding, outlook as a way of self-determination. The scientist first developed a categorical detail structure of outlook, deeply revealed the essence of such outlook categories as Faith, Hope, Love. The isolation and thorough study of this triad is a significant philosophical achievement of V.I. Shinkaruk.

Shinkaruk defined the religion as a form and a way of perceiving social information, norms, values and ideals of public life when, without being given their own practical or cognitive experience, they are taken as obvious facts or characteristics of objective reality, being and proper; a means of developing the experience of previous generations, the perception of expectations, expectations and hopes for the future; one of the categories of outlook.

Faith was formed as the ability to perceive and experience the possible as real, probable as probable. As human consciousness is always focused on the future, faith is the ability to perceive and experience the images of the desired or unwanted future as inevitable, to nurture hope for the desired, to hope for the best.

According to V.I. Shinkaruk, Faith, as well as Hope, Dream, are spiritual feelings, extremely important categories of spiritual life of man and society and, thus, of spiritual culture. Without them, there is no worldview.

The peculiarity of the object of human feelings as spiritual is that it represents the internally dissected unity of the ideal and the real, the material and the spiritual, "... the objects of the spiritual senses are meaningful objects of life" [4, 31].

In the history of philosophy, the phenomenon of faith is very often revealed through the opposition of knowledge. Such a traditional philosophical opposing of

faith with knowledge absorbed by the social sciences and humanities has helped to form negative attitudes toward faith as something deliberately false, unreliable, or such. non-verifiable.

But as V.I. Shinkaruk notes, the imagined reality that a person perceives as reality through faith, as a psychological setting for such a perception “is not necessarily fantastic, illusory. It can be true but not yet verified. Therefore, faith is not contrary to knowledge at all, but authentic knowledge. Where knowledge is true, there is no need for faith, there is “nothing to do” there.” [5,33]

According to the point of view of V.I.Shinkaruk, it is a misconception that Faith transforms knowledge into dogmas, and therefore in science it is not only unnecessary but also harmful. The philosopher argues this: when a scientist puts forward a "crazy" idea, which is at best a hypothesis, he will not be able to invest in it all his energy, all life, if he does not perceive it to be true. In this context, Faith is the psychological setting for the perception of probabilistic true knowledge as true truth. As a psychological phenomenon, it is genetically linked with purposeful creative activity, including vision and foresight of the future. We regard the assumptions of practical life as accepted knowledge. Objective assumptions are the likelihood of ignorance, it is transformed into reliable knowledge after the action. But to carry out this action, one must believe in the truth of the assumption, in its validity [5, 33]. That is, in the creative acts of consciousness, faith plays an essential role; faith is able to identify and realize the hidden, at first glance, in a person the opportunity to do what seems impossible. It inspires the person, elevates it above the circumstances.

Based on the specifics of the worldview, which is expressed in two worldview functions: first, that the worldview is a form of social consciousness of man, and, second, that it is a way of spiritual and practical development of the world [4, 15], the worldview approach substantiates how faith embraces “theoretical” cognitive activity and the practical realization of its goals.

Summary and conclusions. Thus, Faith is a philosophical world outlook category, which is a manifestation of the spiritual and practical dimension of man. Therefore, the question of its essence, its social functions, role in the development of the spiritual world and the practical life of man, etc. should be logically investigated through the categorical structure of outlook. The worldview as an integrity of the rational and irrational, spiritual and practical, ideal and real enables us to understand many aspects of Faith, to understand Faith as a certain integrity, Faith as a phenomenon of religious and non-religious.

References:

1. Il'in I.A. Aksiomy religioznogo opyta: Issledovaniye: T.1-2. - M.: AST, 2006. – 591s
2. Ugrinovich D.M. Psikhologiya religii - M.: Politizdat, 1986. - 352 s.
3. Frank S.L. Chto takoye vera? // Dukhovnyye osnovy obshchestva. M.: Respublika, 1992. – 512 s.
4. Shinkaruk V.I., Yatsenko A.I. Gumanizm dialektiko-materialisticheskogo mirovozzreniya. – K.: Politizdat Ukrainy, 1984. – 255 s.
5. Shynkaruk V. I. Katehorial'na struktura naukovooho svitohlyadu // Shynkaruk V. I. Vybrani tvory: U 3 t. K., 2004. T. 3, ch. I. S. 164-172.

УДК 347.772

LOGO GRAPHIC DESIGN OF THE LOGO AS A VISUAL PERCEPTION OF THE IMAGE OF THE UNIVERSITY**ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙН ЛОГОТИПА ЯК ВІЗУАЛЬНЕ СПРИЙНЯТТЯ ІМІДЖУ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ****Yegomkin E.A. / Єрьомкін Є.А.***c.t.s., doc. / к.т.н., доц.*

ORCID: 0000-0003-3586-7854

Denys Holub / Голуб Д.М.*c.t.s., as.prof. / к.т.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-9270-1493

Tsimbal V. / Цимбал В.Н.*Donbass state engineering academy, Kramatorsk, Academic 72, 84300**Донбаська державна машинобудівна академія,**Краматорськ, Академічна 72, 84300*

Анотація. У статті представлені результати моніторингу суспільної думки й переваг відносно колористичній палітри й символічних асоціацій логотипа вищої школи. Графічний дизайн логотипа вищого навчального закладу розглядається як інструмент керування іміджу у системі зв'язку з громадськістю у вищій школі. На підставі отриманих даних проводиться оцінка поточного логотипа Донбаської державної машинобудівної академії. Так само були запропоновані втримування й колірна гама ескізу логотипа з позиції жителів регіону, співробітників і студентів вищих навчальних закладів.

Ключові слова: вищій навчальний заклад, графічно дизайн, логотип, тест, респондент, імідж.

Вступ. Українські вищі навчальні заклади, у відповідності із завданням підвищення їх конкурентоспроможності серед провідних світових науково-освітніх центрів, стикаються із проблемами формування позитивного іміджу. Комплексний підхід до створення бажаного іміджу ВНЗ передбачає серед інших завдань послідовну розробку й реалізацію концепції підвищення рівня упізнання, а також просування власного бренду.

Більшість дослідників приділяє увагу дизайну логотипа, що поєднує розпізнавані знаки, форми, шрифти й кольори. В епоху мережної комунікації графічний дизайн логотипа повинен бути пристосованим ще й до електронних мультимедійних засобів – від телебачення до Інтернету.

В освітніх установах неймінг, а тим більше брендинг поки ще не стали інструментами маркетингової політики з просування своєї організації та її продуктів на ринку. В умовах командно-адміністративної системи такої необхідності не було в наслідок відсутності ринкових відносин, конкуренції й самостійності самих організацій [1].

На сьогоднішній день можна виявити наступні підходи до назви (торговельній марки) освітніх закладах вищого рівня. Зазвичай це складна назва, що включає кілька варіантів неймінга: географічна частина, організаційно-правова форма закладу, галузевий підхід, тип освітнього закладу тощо [2].

Основний текст. Орієнтована на масового споживача художньо-проектна

діяльність включає різні ілюстрації, шрифти, написи, оформлення споруд, аудиторій, лабораторій і багато чого іншого. Іншими словами графічний дизайн – «це візуальне відображення якої-небудь інформації про певний об'єкт шляхом нанесення зображення на носій за допомогою художніх технік».

Із представлених логотипів закладів вищої освіти домінуючими кольорами виявляються синій, білий, чорний і червоний. Комунікативне значення кольору, – пояснюють дослідники, – допомагає в сприйнятті основного змісту [3].

На сьогоднішній день багато університетів стали використовувати колірне кодування факультетів, привласнюючи кожному свій колір і додатковий символ. Подібний підхід вирішує проблему самоідентифікації студентів в університеті й допомагає створити власний фірмовий стиль у межах одного факультету.

І, нарешті, майже найголовніший засіб створення графічного дизайну – це символ. На етапі візуального кодування серед представлених тридцяти логотипів українських провідних ВНЗ лідирують літерні позначення (25%), декоративний орнамент (18%), листвяний вінок (10%), і будівля (8%). Різноманітність використовуваних образів свідчить про множинність трактувань символічного значення вищої школи [4].

Методологія й методика дослідження. У рамках дослідження почата спроба оцінити діючий логотип Донбаської державної машинобудівної академії (ДДМА), а також виявити очікування внутрішньої й зовнішньої цільових аудиторій щодо логотипа.

Діючий логотип ДДМА зображений у вигляді іспанського щита із зображеними на ньому чотирма символами основних напрямків ВНЗ, над яким розташована сова – символ мудрості [5].

Припустимі комбінації кольорів: чорний, білий, синій, жовтий, коричневий.

Методом дослідження було обрано анкетне опитування. Для реалізації поставленої мети опитування проводилося серед мешканців Краматорська, Донецької області, студентів Київського Національного Університету ім. Шевченка, співробітників, студентів та абітурієнтів ДДМА. Відповідно до методики дослідження респондентам пропонувалося відповісти на запитання, пов'язані з існуючим логотипом ДДМА й варіантами можливих логотипів.

Серед використовуваних видів опитувань було задіяне заочне (анкета на самозаповнення) і очне (Face-to-face) опитування. З отриманих результатів виводилося середнє значення.

Усього було опитано 65 респондентів, з яких 12 є співробітниками ДДМА, а 46 - студенти різних ВНЗ.

Учасникам пропонується відповісти на наступні питання:

1. Чи доцільно на логотипі ВНЗ показувати текст?
2. Чи повинен логотип ВНЗ вказувати належність до регіону?
3. Чи має логотип ВНЗ показувати приналежність до сфери діяльності?
4. Якого кольору (за кольорами веселки) може бути символ ВНЗ технічного напрямку?

Опитування проводилося у зв'язку з передбачуваними ребредингом і

формуванням системної комунікаційної політики Вищого навчального закладу. Період опитування лютий – березень 2020 р.

Зміст й результати дослідження

У свідомості жителів м. Краматорська й області сформувалося стійке сприйняття логотипа ДДМА, тільки в третини респондентів (27%) виникли труднощі з ідентифікацією логотипа. Існуючий логотип не знаходить кореляції з вищою школою, тільки 4-6% опитуваних співвідносять логотип з діяльністю ВНЗ.

Таким чином, у свідомості співробітників і абітурієнтів прослідковується стійкий асоціативний зв'язок символів вищої школи з нинішнім логотипом ДДМА.

З погляду естетики пропонованого символу, переваги респондентів розподілилися відносно рівномірно.

Щодо різноманітності кольорових відтінків майбутнього логотипа ДДМА думки респондентів розділилися наступним чином: зелений – 7%, блакитний – 8%; синій – 8%; фіолетовий – 10%. Інші від 2 до 4%.

Висновки.

Були розглянуті аспекти вибору та реалізації засобів створення графічного дизайну.

Були отримані результати, які чітко вказують на важливість текстового матеріалу на логотипі та відношення ВНЗ до сфери діяльності (більш 80%), необов'язковість вказання належності до регіону, вибір кольору логотипу та його зміст.

Література:

1. Єрьомкін Є.А., Цимбал В.М. Етапи розробки торговельної марки (бренда) освітнього закладу // Сорок четверті економіко-правові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. - Львів, 2020.- С. 147 – 149. Режим доступу - Наукова спільнота <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3402/> (дата звернення: 18.02.2020).

2. Єрьомкін Є.А., Цимбал В.М. Розробка бренду освітнього закладу // Нові інформаційні технології управління бізнесом. Збірник тез III Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Київ 2020- С.59-61.

3. Родькин П. Визуальная коммуникация – это? 2010. Май, 21. Режим доступу: <http://www.prdesign.ru/text/2010/visualcommunications.html> (дата звернення: 31.01.2016).

4. Регистрация торговой марки - онлайн. Очень просто. <https://profitmark.ua/>.

5. ДГМА - Официальный сайт <http://www.dgma.donetsk.ua> (дата звернення: 11.03.2020)

References

1. Eromkin E.A., Tsimbal V.M. Etapi rozrobki torgovelnoyi marki (brenda) osvItnogo zakladu // Sorok chetvertI ekonomIko-pravovI diskusIYi: materIali mlzhnarodnoYi naukovopraktichnoYi Internet-konferentsIYi. - LvIv, 2020.- S. 147 – 149. Rezhim dostupu - Naukova spilnota <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3402/> (data zvernennya: 18.02.2020).

2. Eromkin E.A., Tsimbal V.M. Rozrobka brendu osvItnogo zakladu // NovI InformatsIynI tehnologIyi upravlnnnya bIznesom. ZbIrnik tez III VseukraYinskoYi naukovo-praktichnoYi konferentsIyi. - KiYiv 2020- S.59-61.
3. Rodkin P. Vizualnaya kommunikatsiya – eto? 2010. May, 21. Rezhim dostupu: <http://www.prdesign.ru/text/2010/visualcommunications.html> (data zvernennya: 31.01.2016).
4. Registratsiya togovoy marki - onlayn. Ochen prosto. <https://profitmark.ua/>.
5. DGMA - Ofitsialnyiy sayt <http://www.dgma.donetsk.ua> (data zvernennya: 11.03.2020)

Abstract. *The article deals the results of monitoring public opinion and preferences regarding the color palette and symbolic associations of the logo of higher education. The graphic design of the logo of a higher education institution is considered as a tool for image management in a system of public relations in a higher school. Based on the data obtained, the current logo of the Donbass State Engineering Academy is evaluated. The content and color scheme of the logo sketch from the position of the region's residents, employees and students of higher educational institutions were also proposed.*

Key words: *higher education institution, graphic design, logo, test, respondent, image.*

Статья отправлена: 16.03.2020 г.
© Єрємкін Є.А., Голуб Д.М., Цимбал В.Н.

УДК [378.015.31:7]:745.048/749.048(=161.2)

**FORMATION AT STUDENTS OF PEDAGOGICAL
HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF ESTHETIC IDEA BY MEANS
OF NATIONAL ORNAMENT****ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЕСТЕТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ ЗАСОБАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ОРНАМЕНТУ****Marushchak O.V. / Марущак О.В.***c.t.s., as.prof. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0003-0754-6367

Zuziak T.P. / Зузяк Т.П.*d.p.s., prof. / д.п.н., проф.*

ORCID: 0000-0002-5437-0272

Savchuk I.V. / Савчук І.В.*c.t.s., as.prof. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-3057-4000

*Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,**Vinnytsia, Ostrozkogo, 32, 21000**Вінницький державний педагогічний університет**імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Острозького, 32, 21000*

Анотація. У статті уточнено зміст і сформульовано визначення поняття естетичних уявлень студентів; обґрунтовано значущість орнаментального мистецтва у формуванні естетичних уявлень особистості; виявлено педагогічний потенціал національного орнаменту як частини традиційної системи українського декоративно-ужиткового мистецтва у формуванні у майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва естетичних уявлень; сформульовано організаційно-педагогічні умови формування у студентів естетичних уявлень засобами національного орнаменту.

Ключові слова: учитель трудового навчання та технологій, педагог професійної освіти, фахівець образотворчого та декоративного мистецтва, естетичні уявлення, декоративно-ужиткове мистецтво, образотворче мистецтво, національний орнамент, організаційно-педагогічні умови.

Вступ.

Політика у сфері етнокультурного виховання є одним із основних напрямів діяльності держави, що набуває особливо важливого значення в контексті становлення громадянського суспільства, процесів глобалізації, визначення Україною курсу на європейську інтеграцію. Вихід нашої країни на світовий інформаційно-культурний простір об'єктивно спонукає до переймання духовних цінностей Заходу. Водночас процес транснаціоналізації культур викликає протидію глобалізації як потребу ствердити унікальність своєї культури, спираючись на національні традиції і цінності. Саме тому виникла необхідність пошуку ефективних технологій виховання особистості у динамічних умовах сьогодення, експериментального відпрацювання шляхів його здійснення етнокультурними засобами [2]. Відтак, «одним з найважливіших завдань є створення національної системи освіти, яка сприятиме розвитку компетентностей особистості на основі культури та мистецтва українського народу, народних традицій, залучення молодого

покоління до надбань духовної культури» [4]. З-поміж першочергових завдань держави в галузі освіти – гармонізація національних та етнокультурних відносин, збереження і підтримка етнічної й національно-культурної самобутності населення різних регіонів, що передбачає підвищення рівня культури і мистецтва в освіті.

Одним з дієвих засобів у цьому контексті є декоративно-ужиткове мистецтво (ДУМ), яке в усі часи правдиво відбивало життя та рівень культури нації, формувало духовний простір людини. Як один із видів мистецтва, воно надає суспільству духовного багатства, виступає дивним феноменом життєстійкості в системі людських знань [5]. Народне декоративно-ужиткове мистецтво набуло визнання в Україні та за кордоном. У нинішньому світі, коли активно відбуваються глобалізаційні процеси, які нівелюють особливості національних культур, саме через народну культуру, народну творчість, народне мистецтво народи світу є цікавими для чужоземців своєю самобутністю й несхожістю на інших [3]. Долученню молоді до цінностей вітчизняної та зарубіжної художньої культури, кращих зразків народної творчості, класичного й сучасного мистецтва сприятиме художня освіта, важливим аспектом теорії і практики якої є проблема формування у студентів естетичних уявлень.

Дослідження проблеми формування у студентів, які навчаються у педагогічних закладах вищої освіти (ЗВО) за спеціальностями 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології), 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування), 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, естетичних уявлень засобами національного орнаменту, який є частиною ДУМ, особливо актуальне тим, що етнічна художня культура українського народу як метаєтнічна спільність сприяє вибудові «діалогу» культур різних народів, виявленню спільного та особливого в їхніх традиційних художньо-естетичних уявленнях. Орнаментальне мистецтво, як одне з найяскравіших проявів творчості та самовираження людини, має свою багату історію, яка розпочинається з сивочолої давнини. Орнамент, який виник в епоху палеоліту, завжди був і нині залишається одним з основних засобів художнього оздоблення виробів ДУМ: виробів з глини, скла, дерева, металу, різноманітних текстильних матеріалів. У системі традиційного декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва він сприяє формуванню уявлення про особливості національного колориту, символіку пращурів українського народу. Цей естетично багатий вид мистецтва покликаний виробляти у студентів ціннісні орієнтації у царині художньо-культурної спадщини рідного краю. Природно, що орнамент має вивчатися комплексно як елемент цілісного явища спадщини українського народу з його символічним поетичним змістом, обрядами, звичаями. Саме випускники педагогічних ЗВО, які здобувають кваліфікацію за вищезазначеними спеціальностями, покликані реалізувати ці умови у навчанні національного орнаменту.

Основна частина дослідження.

Теоретико-методологічний аналіз проблем естетичного виховання, функціонування структурних компонентів естетичної свідомості, а саме ідеалів,

смаків, оцінок, потреб, інтересів тощо та питання теорії і методики естетичного виховання молоді розробляли В. Бутенко, Т. Гончаренко, Н. Калашник, А. Зись, Н. Киященко, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Рудницька, А. Щербо, Е. Яковлев та ін. У сучасному українському суспільстві зросло прагнення до вивчення національних духовно-матеріальних цінностей, що зумовило необхідність висунення перед педагогічною наукою завдань щодо розроблення змісту, засобів, методів, технологій, організаційних форм навчання молоді декоративно-ужиткового мистецтва. Науковці Є. Антонович, Н. Кардаш, Н. Кузан, Г. Мельник, В. Мусієнко, Н. Ничкало, Л. Оршанський, В. Радкевич, З. Резніченко, Л. Савка, О. Сидоренко, В. Тименко, В. Титаренко та ін. у своїх працях зазначають особливу роль ДУМ в естетичному, моральному й трудовому вихованні учнівської та студентської молоді. Незважаючи на низку досліджень, присвячених вивченню методичного й виховного аспектів викладання декоративного та образотворчого мистецтва, поза увагою залишилася проблема формування у студентів, які навчаються за вищезазначеними спеціальностями, естетичних уявлень засобами національного орнаменту.

Поняття естетичних уявлень студентів ми пов'язуємо з такими поняттями як «художня культура» й «етноестетична культура» особистості. Художня культура, ядром якої є мистецтво як форма художньо-образної інтерпретації дійсного й уявного, покликана формувати внутрішній світ людини, сприяти її розвитку як творця культурних цінностей. Це – складний, багатокомпонентний феномен, який об'єднує всі види мистецтва, власне процес художньої творчості, його результати і систему заходів щодо створення, збереження та розповсюдження художніх цінностей, виховання творчих фахівців і глядацької аудиторії. В основу формулювання поняття етноестетичної культури особистості покладено категорію «етноестетика», яку мистецтвознавець Т. Орлова визначає як систему естетичних уявлень і критеріїв, властивих тому чи іншому народові, котрі лежать в основі будь-яких проявів його життєдіяльності, матеріальної та духовної культури, у тому числі народного й професійного мистецтва, обумовлюють їх національну своєрідність та сприяють збереженню їхньої непересічності в контексті світової культури [6]. Відтак, етноестетичну культуру особистості можна визначити як інтегративне особистісне утворення, що об'єднує в систему етноестетичні знання, навички, досвід, цінності, мотиви та якості (художній смак, етноестетичні переживання, етноестетичний ідеал, здатність бачити, відчувати та відтворювати красу, здійснювати її оцінку в контексті конкретного етнічного менталітету).

Естетична особистість – людина, яка створює свою індивідуальну культуру як носія етнічної та загальнолюдської культури. Як інтегральне особистісне утворення естетичні уявлення студентів передбачають необхідні знання в галузі художньої культури народу, етнокультурні ідеали, традиції, емоційну чуйність.

До умов, які сприятимуть розвитку естетичних уявлень у взаємозв'язку з художньою культурою, ми відносимо усвідомлення свого «Я» в культурі народу (етнічна ідентифікація), необхідність залучення до художнього життя

народу на сучасному етапі розвитку суспільства; прагнення до пізнання свого етносу з властивими йому особливостями й естетичними ідеалами; толерантність; використання етнічної своєрідності народної культури в нових умовах і різних функціональних проявах, збагачення та перетворення її в нові традиції.

Саме етнічний момент допомагає вирізнити такі риси своєрідності народного мистецтва, завдяки яким новим поколінням передаються у спадок традиції, практичний досвід [4]. Водночас особливої значущості щодо формування естетичних уявлень особистості набуває чинник етнічності в межах ЗВО, особливо його орієнтованість на художньо-педагогічну діяльність і рівень сформованості художньо-естетичної культури. Естетичні уявлення студентів зумовлюють формування інтегральних якостей, які передбачають систему художньо-естетичних знань і способів діяльності, динамічність, структурність, творчу спрямованість. У нашому дослідженні ми обрали для формування естетичних уявлень особистості орнаментальне мистецтво, представлене в традиційній системі українського декоративно-ужиткового мистецтва.

Найдавнішим видом оздоблення є орнамент, що відображає візерунок, який має ритмічний характер нанесення на виріб або становить його структурну основу. Тобто первинного генетичного сенсу декоративність набуває в орнаменті. В його основі лежить предметна форма, що поступово трансформується в символ, який, у свою чергу, – в декоративний мотив – лінію хвилі, квітку, птаха, коло сонця тощо. Багаточисельність орнаментів, які є невід’ємною складовою оздоблених ними виробів, глибинно визначає художній стиль свого часу, тобто історично сформовану систему художніх засобів, що зумовлена єдністю ідейних, моральних та естетичних поглядів і цінностей суспільства. І не випадково чимало дослідників у галузі мистецтвознавства, культурології розглядають орнамент як своєрідний почерк епохи, як елемент стилю, що дає цілісне уявлення про ту історичну епоху, до якої він належить. В орнаменті на рівні підсвідомості відображаються національні риси особистості, її генеалогічна культура. Залучення студента до культури орнаменту є своєчасним і вкрай необхідним елементом формування розвиненої особистості, найважливішою умовою професійно-художнього зростання. За допомогою засобів орнаментального мистецтва студент має змогу ознайомитися з елементами та принципами світобудови.

Однією з головних цілей художньо-естетичної освіти є формування поліхудожньої особистості, яка здатна до естетичного сприйняття традицій не тільки свого, а й інших народів, які мають суттєвий вплив на розвиток світової культури в цілому. Тому особистість, у якій сформовані естетичні уявлення, можна розглядати з точки зору структурно-функціонального аналізу художньої свідомості, враховуючи здібності сприймати та відтворювати твори мистецтва.

Аналізуючи зміст поняття естетичних уявлень студентів у контексті творчої свідомості, відзначимо, що вона постає важливим чинником організації та власне процесу матеріально перетворювальної діяльності в галузі національного образотворчого мистецтва, спрямованого, насамперед, на

творчість особистості, досягнення художньо-естетичного образу та його виразності в предметах декоративно-ужиткового мистецтва, що створюються, смак і майстерність. На підставі характеристики формування естетичних уявлень під час навчання студентів орнаментального мистецтва як багатокомпонентного явища ми виокремили такі його основні структурні складові: творче ставлення до художньо-естетичної діяльності (є результатом свідомого ставлення особистості до об'єкта осягнення) й елементи творчості в кінцевому продукті. Творчість у цьому випадку виявляється в пошуку нового, оригінального, в самостійності студента у процесі вибору ідейного задуму та його втілення, подоланні труднощів і ступеню перероблення зразків. У формуванні естетичних уявлень беруть участь усі прояви творчості за умови активності, наявності почуттів, смаку, спеціальних умінь і навичок з орнаментального мистецтва.

Отже, під естетичними уявленнями студентів ми розуміємо багатокомпонентне явище, що включає знання в галузі художньої творчості, розвиток естетичних почуттів (розуміння прекрасного та засвоєння естетичних оцінок змісту і форм об'єктів), формування на його основі умінь і навичок зі створення творів мистецтва, зокрема, національного орнаменту, що становить складний психолого-педагогічний процес.

Естетичні уявлення студентів, сформовані на основі вивчення національного орнаменту, – це розвиток орнаментальних образів або пов'язаних з ними явищ, що сприяють формуванню такої особистісної якості як естетичного сприйняття. Естетичні уявлення студентів, які за своїм змістом є частиною художніх, формуються під час навчання духовного змісту національного орнаменту, у свою чергу, естетичні почуття, що виникають у цьому процесі, сприяють ефективнішому формуванню свідомих і чітких естетичних уявлень. Естетичні уявлення майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва є своєрідною внутрішньою моделлю очікуваних умов професійної діяльності, що впливає на процес навчання. Для успішного розвитку повноти, правильності, ясності естетичних уявлень під час вивчення національного орнаменту необхідний інтерес, зокрема, до художньої діяльності (створення орнаментальних композицій). Уявлення про орнамент, його естетичні якості стають міцнішими й яскравішими за умов постійної та систематичної уваги і дій студентів. Пасивне повторне сприйняття орнаментального образу в національному мистецтві не формує естетичні уявлення про нього.

Педагогічний потенціал національного орнаменту як частини народного художнього образотворчого мистецтва у формуванні естетичних уявлень студентів розглядуваних спеціальностей полягає в ознайомленні з історією народу в цілому та історією художньої творчості зокрема, оновленні художньої пам'яті народу; вихованні патріотичних почуттів, гордості за минуле свого народу; екологічному вихованні шляхом ознайомлення з флорою і фауною рідного краю; збудженні інтересу до орнаментальної творчості інших народів, у результаті чого виховуються інтернаціональні почуття та толерантність;

організації мислення просторовими образами, ознайомленні із законами ритму і симетрії; вихованні художнього смаку; пробудженні почуттів та емоцій, збагаченні духовності; розширенні художніх здібностей студента тощо. Загальноосвітня, аксіологічна, гносеологічна, семіотична, гедонічна, соціальна, пізнавальна, виховна, ідеологічна й естетична функції орнаменту мають педагогічний характер.

Формування у майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва естетичних уявлень засобами національного орнаменту становить систему наукових основ, що нерозривно пов'язані між собою та мають своєрідну ієрархію. Одна система відображає психологічний аспект, інша – педагогічний аспект проблеми і, перш за все, реалізацією та дотримання принципів дидактики у навчанні орнаментального мистецтва. Зокрема, перша система наукових основ безпосередньо пов'язана з проблемами естетичного впливу ДУМ, орнаментального мистецтва на особистість студента; з проблемами загального естетичного розвитку та формування особистості студента; психологією його художньо-фахового становлення.

Інша система наукових основ формування у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва естетичних уявлень засобами національного орнаменту відображає дидактичні принципи, які набувають у контексті художніх дисциплін свого конкретного, специфічного змісту. Дидактичні принципи як загальні положення теорії навчання визначають ті закономірності змісту, методи навчання, які забезпечують ефективне оволодіння студентами знаннями орнаментального мистецтва та формування умінь творчо підходити до створення власних орнаментальних композицій і декоративно-ужиткових виробів.

У нашому дослідженні ми визначили такі організаційно-педагогічні умови формування у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва естетичних уявлень засобами національного орнаменту, а саме: врахування вікових особливостей і потреб; організація процесу навчання на основі інтенсивної творчої діяльності та врахування принципу розвивального навчання, що забезпечує найефективніше засвоєння історичних і культурологічних понять, пов'язаних з предметом вивчення; переосмислення першоджерела (національного орнаменту) і розроблення нового художнього твору, орнаментальної композиції на основі системно-комплексного підходу до змісту дисципліни; розроблення методики формування естетичних понять; забезпечення освітнього процесу навчально-методичним комплексом. Своєрідною загальною науково-теоретичною основою навчання студентів декоративно-ужиткового мистецтва, у цілому, та орнаментального мистецтва, зокрема, є зміст фахових дисциплін, створення у контексті яких ефективних організаційно-педагогічних умов формування у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва естетичних уявлень засобами національного орнаменту вимагає забезпечення цілісного процесу

розвитку художньо-творчої активності та формування практичних навичок розроблення орнаментальних композицій.

Висновки.

Невідповідність між підвищеними вимогами суспільства та держави, що висуваються до системи художньо-естетичної освіти, і недостатнім рівнем досліджень щодо формування у молоді естетичних уявлень засобами народного мистецтва; потребами сучасних педагогічних ЗВО в теоретичному обґрунтуванні та науково-методичному забезпеченні процесу художньо-естетичного навчання та виховання і наявністю прогалин у цілісній системі формування у студентів естетичних уявлень на матеріалі національного орнаменту; необхідністю спрямування сучасної системи освіти на виховання молоді на засадах історичного досвіду народу та недостатньою розробленістю проблеми формування у студентів естетичних уявлень засобами національного орнаменту на теоретико-методологічному рівні формують наукову проблему, яка полягає у визначенні педагогічного потенціалу національного орнаменту, методів та організаційно-педагогічних умов формування у студентів естетичних уявлень засобами орнаментального мистецтва. Вищезазначене зумовило вибір теми нашого дослідження. З метою експериментальної перевірки ефективності сформульованих організаційно-педагогічних умов формування естетичних уявлень засобами національного орнаменту подальшими кроками нашого дослідження буде визначення компонентів, критеріїв їх художньо-творчої активності, що впливають на формування естетичних уявлень, показників рівнів сформованості у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва естетичних уявлень.

Література:

1. Zuziak T., Marushchak O. Formation of artistic-aesthetic competence means of decorative and consumer art: content and structure of phenomenon // Development of modern science: the experience of European countries and prospects for Ukraine: monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2019. P.17-40. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-571-78-7_18.
2. Етнокультурне виховання учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва в умовах позашкільного навчального закладу: методичний посібник / За редакцією А.В. Корнієнко. Д.: Надруковано ПП Дрига Т.В., 2016. 236 с.
3. Кравченко Я. Димлене диво // Пам'ятки України. 1989. № 1. С. 96-102.
4. Марущак О., Кашуба А., Магдич Я. Методичні аспекти етнокультурного виховання учнів старшої школи засобами ДУМ // Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 228-232.
5. Марущак О.В., Романенко Т.М., Шевченко М.О. Декоративно-ужиткове мистецтво як елемент підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до естетичного виховання учнівської молоді // Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій

середньої школи: теорія, досвід, проблеми. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 204-207.

6. Орлова Т. Етноестетика в поняттєвому контексті сучасного мистецтва // Українська народна творчість у поняттях міжнародної термінології. К.: Музей Івана Гончара; Родовід, 1996. С. 13-24.

References:

1. Zuziak, T., Marushchak, O. Formation of artistic-aesthetic competence means of decorative and consumer art: content and structure of phenomenon // Development of modern science: the experience of European countries and prospects for Ukraine: monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2019. P. 17-40. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-571-78-7_18.

2. Etnokulturne vykhovannia uchniv zasobamy dekoratyvno-uzhytkovoho mystetstva v umovakh pozashkilnoho navchalnoho zakladu [Ethnocultural upbringing of pupils by means of arts and crafts in the setting of an extracurricular educational institution]. A.V. Korniienko (Ed.). (2016). D.: Nadrukovano PP Dryha T.V. 236 [in Ukrainian].

3. Kravchenko, Ya. (1989). Dymlyne dyvo [Smoke miracle]. Pam'iatky Ukrainy – Monuments of Ukraine, 1, 96-102 [in Ukrainian].

4. Marushchak, O., Kashuba, A., Mahdych, Ya. (2018). Metodichni aspekty etnokulturnoho vykhovannia uchniv starshoi shkoly zasobamy DUM [Methodological Aspects of Ethnical and Cultural Education of the High School Pupils with the Use of Decorative and Applied Arts]. Aktualni problemy pidhotovky vchytelia trudovoho navchannia ta tekhnolohii serednoi shkoly: teoriia, dosvid, problemy – Topical Issues of a Handicraft Teacher's Training and Educational Techniques of the Middle School, 1, 228-232 [in Ukrainian].

5. Marushchak, O., Romanenko, T, Shevchenko, M. (2018). Dekoratyvno-uzhytkove mystetstvo yak element pidhotovky maibutnikh uchyteliv trudovoho navchannia ta tekhnolohii do estetychnoho vykhovannia uchnivskoi molodi [Arts and crafts as an element of preparation of future teachers of labor training and technology for aesthetic education of student youth]. Aktualni problemy pidhotovky vchytelia trudovoho navchannia ta tekhnolohii serednoi shkoly: teoriia, dosvid, problemy – Topical Issues of a Handicraft Teacher's Training and Educational Techniques of the Middle School, 1, 204-207 [in Ukrainian].

6. Orlova, T. (1996). Etnoestetyka v poniattievomu konteksti suchasnoho mystetstva [Ethnoesthetics in the conceptual context of contemporary art]. Ukrainska narodna tvorchoist u poniattiakh mizhnarodnoi terminolohii – Ukrainian folk art in the concepts of international terminology. K.: Muzei Ivana Honchara; Rodovid. 13-24 [in Ukrainian].

Abstract. *The article clarifies the content and defines the concept of esthetic ideas of students; the importance of ornamental art in forming esthetic representations of personality is substantiated. Pedagogical potential of the national ornament as part of the traditional system of Ukrainian fine and decorative arts in the formation of future teachers of vocational training and technology, teachers of vocational education and specialists of fine and decorative arts of esthetic ideas has been revealed. The organizational and pedagogical conditions of forming esthetic representations of students by means of national ornament are formulated.*

Key words: *teacher of labor training and technology, professional education teacher, specialist of fine and decorative arts, esthetic ideas, decorative arts, fine arts, national ornament, organizational and pedagogical conditions.*

Стаття відправлена: 16.03.2020 р.

© Марущак О.В.

УДК 372.8

FORMATION OF A "FIRE-SAFE PERSONALITY" AS ONE OF THE ACTUAL PROBLEMS OF MODERN EDUCATION.**ФОРМИРОВАНИЕ «ПОЖАРОБЕЗОПАСНОЙ ЛИЧНОСТИ» КАК ОДНА ИЗ АКТУАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ****Vasikova A.F. / Васикова А.Ф.***senior teacher / ст.преподаватель*

ORCID: 0000-0002-7698-0936

Jumagulova D.M./ Жимагулова Д.М.*student / студент**Nizhnevartovsk state University, Nizhnevartovsk, 56 Lenin street, 628624**Нижневартровский государственный университет,**Нижневартовск, ул.Ленина 56, 628624*

Аннотация. В данной работе рассматриваются системные проблемы школьного обучения основ пожарной безопасности в быту в аспекте актуальной модели ФГОС-2020 в рамках дисциплины Основы безопасности жизнедеятельности. Проводится анализ комплекса школьных учебников по ОБЖ для 5-8 классов. Делаются выводы и вносятся предложения об интерактивных, инновационных методах школьного обучения, повышении мотивации современных детей.

Ключевые слова: основы безопасности жизнедеятельности, пожарная безопасность, быт человека, актуальная модель ФГОС, интерактивные формы, инновационный подход, личная пожарная безопасность в бытовых условиях, модели безопасного поведения.

Вступление.

Бытовые пожары в современных условиях продолжают оставаться серьёзной проблемой. Горят дачные дома, коттеджи, квартиры, гаражи, подсобные помещения, это приводит к материальному ущербу, и, что самое главное, к гибели людей, в том числе детей [2]. Одним из факторов специалисты называют высокую тесноту размещения «горючей нагрузки» (мебели, отделки, бытовой техники и т.д.) на жилой площади [1, с. 1]. Но нельзя забывать о поведении самих людей до пожара, когда ещё ничего не случилось, и во время его протекания. Вот почему важно правильно, с помощью современных методов организовывать школьное обучение как одну из составляющих формирования «пожаробезопасной личности» и реального обеспечения пожарной безопасности в быту [4, с.160]. Актуальность данной проблемы не подлежит сомнению. Социологический аспект пожарной безопасности в наше время велик и с каждым годом становится всё значимее [4]. Проблема передачи из поколения в поколение знаний и умений безопасного использования огня и его составляющих, различных устройств и огнеопасных веществ, способных вызвать возгорание, не потеряла своей актуальности и сейчас.

Основная часть.

Один из серьёзных вопросов в процессе обучения основам безопасного поведения при пожаре заключается в том, что обычный школьный курс через учебники ориентирован на теорию, практических форм работы, тренингов, интерактивных заданий крайне мало. Между тем преподавание ОБЖ в рамках

перспективной модели ФГОС-2020 предполагает повышение мотивации школьников, укрепление межпредметных связей [5] (Рис. 1).

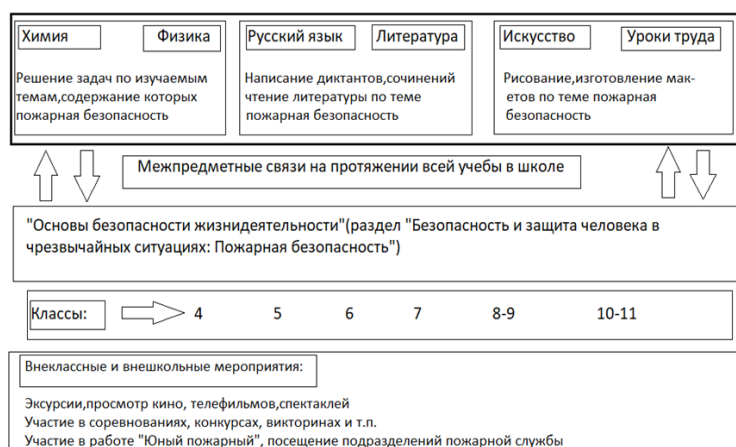

Рис. 1. Межпредметные связи в школьном курсе

Сопоставим рабочие программы учебников по ОБЖ (с 5 по 8 класс) автора А.Т. Смирнова для 5, 6, 7, 8 классов [8]: Учебник для 5 класса включает Главу 1. Человек, среда его обитания, безопасность человека (1.2. Жилище человека, особенности жизнеобеспечения жилища) и Главу 2. Опасные ситуации техногенного характера (2.5. Пожарная безопасность). Содержатся небольшие эрудиционные материалы (огонь в культуре человечества, в мифах и т.д.). Далее на два года работа с темой практически прекращается:

6 класс – по главам: активный отдых на природе и безопасность, туризм, ориентирование на местности, акклиматизация в различных климатических условиях, первая помощь в походах и т.д.

7 класс: в центре внимания – опасные и чрезвычайные ситуации природного характера (в Главе 5 – природные лесные, торфяные пожары, их профилактика и защита населения).

Наконец, учебник 8 класса содержит Главу 1. Пожарная безопасность (1.1. Пожары в жилых и общественных зданиях, их причины и последствия; 1.2. Профилактика пожаров в повседневной жизни и организация защиты населения; 1.3. Права, обязанности и ответственность граждан в области пожарной безопасности. Обеспечение личной безопасности при пожарах). Фактически к теме обеспечения пожарной безопасности в быту школьники возвращаются после значительного перерыва, в период активного взросления, дальнейшего формирования мышления и моделей более осознанного поведения. С одной стороны, это объяснимо включением в курс обучения таких социально и личностно значимых тем, как опасность наркомании, асоциального поведения и т.д. С другой стороны, материалы и приёмы, предназначенные для пятиклассников, уже не подходят пятнадцатилетним подросткам [3, 8].

Из всего вышесказанного следует прямой вывод о том, что алгоритм подготовки школьников по пожарной безопасности в быту должен соответствовать современным запросам общества и личности, требованиям ФГОС нового поколения. Прежде всего - это разработка направлений НОД [10,

с.115], включение обучающих, проблемных, игровых ситуаций в календарное планирование, индивидуальные, коллективные, семейные проекты, тематические экскурсии, использование информационно-коммуникативных технологий (показ слайдов, наглядные и мультимедийные пособия, трансляции на интерактивную доску, просмотр обучающих фильмов о пожарной безопасности и их обсуждение в режиме мозгового штурма т.д.), организация предметно-пространственной развивающей среды. Всё это повышает мотивацию обучаемых разных возрастных групп, обеспечивает преемственность между учебными программами, пробуждает интерес, закрепляет навыки.

Например, в процессе познавательно-исследовательской деятельности ученики знакомятся с огнеопасными предметами, материалами в лабораторных условиях. Старшие школьники, у которых уже преподаются физика и химия, участвуют в санкционированных опытах с огнём, понимают их опасность (насколько быстро загораются разные материалы, как проявляются свойства огня, как и чем его тушить). Происходят комментированные показы безопасных действий с различными предметами, проведение убедительных опытов, практические тренинги на скорость, сообразительность и т.д. Всё это - действенные способы противопожарного обучения и просвещения. Также интересны и полезны экскурсии в пожарную часть, встречи с представителями МЧС, работниками служб спасения «01» и «112».

Заключение и выводы

Таким образом, модули подготовки по противопожарной безопасности в быту должны иметь не только теоретическую, но и преимущественно практическую направленность, сочетать работу учителя, детей, специалистов, родителей.

Необходимо включать визуализацию, вербализацию и двигательную активность. Только так можно обеспечить воспитание и обучение «пожаробезопасной личности» гражданина своей страны.

Литература:

1. Беломестных А.С., Малыхин А.В., Пешков А.В. Анализ пожарной опасности в жилом секторе Российской Федерации // Вестник Восточно-Сибирского института МВД России. 2009. С. 1-9. Режим доступа: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/15911006> (дата обращения: 16.12.2019).
2. Васикова А.Ф. Организация обучения пожарной безопасности в дошкольном учреждении// Современные проблемы науки и образования. 2018. № 6. С. 276.
3. Васикова А.Ф. Изучение темы «пожарная безопасность в быту» в школьном курсе ОБЖ /А.Ф. Васикова, Д.М. Жимагулова// Культура, наука, образование: проблемы и перспективы Материалы VII Всероссийской научно-практической конференции с международным участием. Ответственный редактор Д.А. Погоньшев. Нижневартовск, 2019. С. 339-341.
4. Кафидов В.В., Севастьянов В.М. Социология пожарной безопасности. М.: ВНИИПО, 2003. 364 с.

5. Образовательный портал ОБЖ.ру. Режим доступа: URL: <http://www.obzh.ru/mchs39/meru-pozharnoj-bezopasnosti-v-bytu.html> (дата обращения: 16.12.2019).

6. Пожарная безопасность и предупреждение чрезвычайных ситуаций: Словарь терминов и определений / Бариев Э.Р., ред. 2004. 200 с.

7. Ратникова О.Д., Комова М.А. Обучение мерам пожарной безопасности, проблемы и пути их решения // Технологии гражданской безопасности. 2004. С. 43-45. Режим доступа: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obuchenie-meram-pozharnoy-bezopasnosti-problemy-i-puti-ih-resheniya/viewer> (дата обращения: 16.12.2019).

8. Смирнов А.Т. Основы безопасности жизнедеятельности. 5 класс, 6 класс, 7 класс, 8 класс. Режим доступа: URL: http://лена24.рф/%D0%9E%D0%91%D0%96_5_%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%81_%D0%A1%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2/index.html (дата обращения: 16.12.2019).

9. УМК ОБЖ. Под ред. Смирнова А.Т. (5-9). Режим доступа: URL: <https://prosv.ru/umk/safety-smirnov.html> (дата обращения: 16.12.2019).

10. Якупов А.М. Школа, семья и среда в подготовке школьников основам пожарной безопасности // Технологии гражданской безопасности. 2004. С.113-117. Режим доступа: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/shkola-semya-i-sreda-v-podgotovke-shkolnikov-osnovam-pozharnoy-bezopasnosti/viewer> (дата обращения: 16.12.2019).

Abstract. *One of the serious issues in the process of teaching the basics of safe behavior in case of fire is that the usual school course through textbooks is focused on theory, practical forms of work, training, interactive tasks are very few. Meanwhile, teaching obh in the framework of the prospective model of the Federal state educational system-2020 involves increasing the motivation of students, strengthening inter-subject relations. In the course of educational and research activities, students are introduced to flammable objects and materials in the laboratory. High school students who already teach physics and chemistry participate in authorized experiments with fire, understand their danger (how quickly different materials catch fire, how the properties of fire are manifested, how and how to extinguish it). There are commented displays of safe actions with various subjects, conducting convincing experiments, practical training on speed, intelligence, etc. All these are effective ways of fire training and education. Excursions to the fire station, meetings with representatives of the Ministry of emergency situations, employees of the rescue services "01" and "112" are also interesting and useful». It is necessary to include visualization, verbalization, and motor activity. This is the only way to ensure the education and training of a "fire-safe person" of a citizen of your country.*

Key words: *fundamentals of life safety, fire safety, human life, current model of the Federal state budget, interactive forms, innovative approach, personal fire safety in everyday conditions, models of safe behavior.*

Статья отправлена: 17.03.2020 г.
© Васикова А.Ф., Жимагулова Д.М.

УДК 364-43:331.446

SPECIFICITY OF SUBJECT-SUBJECT INTERACTION IN THE SOCIAL WORKER'S PROFESSIONAL ACTIVITY

СПЕЦИФІКА СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Berezovska L.I. / Березовська Л.І.

с.р.с., аs.prof. / к.п.н., доц

ORCID: 0000-0002-3032-7261

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,

Ivano-Frankivsk, Shevchenko 57, 76000

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника,

Івано-Франківськ, Шевченка, 57, 76000

Анотація. Здатність людини до взаємодії визначається суб'єкт-суб'єктними і суб'єкт-об'єктними взаєминами, які виникають у процесі життєдіяльності. Чинником реалізації стосунків є спілкування як важливий складник взаємин. Суб'єкт-суб'єктну взаємодію розглядаємо як процес конструктивної міжособистісної взаємодії між соціальним працівником і клієнтом, що характеризуються рівноправними партнерськими відносинами, спрямованими на досягнення мети спілкування, виявлення та реалізації її краєвих сторін, духовних якостей, творчого потенціалу. Досягнення суб'єкт-суб'єктних взаємин досягається за умови усвідомлення клієнтом наявності проблеми і бажання її вирішити.

Зміст формувального етапу дослідження в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії, передбачав створення системи вправ та завдань відповідно до визначених у дослідженні критеріїв і показників. Проведений аналіз виконання студентами означених вправ засвідчив, що більшість студентів – 67,8 % засвідчили достатній рівень сформованості знань щодо розуміння поняття «соціальний працівник – суб'єкт комунікативно-мовленнєвої діяльності» та вміння вести діалог. Таким чином, становленню суб'єктної позиції студента сприяє побудова освітнього процесу на діалогічній взаємодії, співпраці, використанні інтерактивних форм і методів у роботі зі студентами, прагнення до здобуття нових знань, позитивній мотивації.

Ключові слова: суб'єкт-суб'єктна взаємодія, професійна діяльність соціального працівника, компоненти суб'єкт-суб'єктної взаємодії, освітній процес.

Вступ.

Проблема міжособистісного сприймання та розвитку взаємовідносин викликає зацікавлення як науковців, так і практиків оскільки є одним із найважливіших чинників налагодження співпраці. Професійна діяльність соціального працівника – це взаємодія об'єкта і суб'єкта, спрямована на вирішення важливих проблем клієнта. Така взаємодія між учасниками комунікативно-мовленнєвого процесу супроводжується сприйманням чи несприйманням, розумінням чи нерозумінням один одного. Необхідною умовою ефективної комунікативно-мовленнєвої комунікації в професійній діяльності соціального працівника є об'єктивне сприймання учасників комунікативно-мовленнєвого процесу, їхніх індивідуально-психологічних особливостей, рис характеру, психологічних станів, емоцій, переживань, мотивів та намірів. Від того, як буде організована комунікативно-мовленнєва взаємодія, залежатиме її вирішення.

Мета статті полягає в обґрунтуванні специфіки суб'єкт-суб'єктної взаємодії у професійній діяльності соціального працівника.

Аналіз останніх досліджень за вказаною проблемою.

Проблемі організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії присвячено наукові дослідження в різних напрямках: психологічній теорії спілкування (Б. Ананьєв, К. Абульханова-Славська, О. Бодальов, В. Кан-Калик, О. Леонтьєв, Б. Ломов, А. Мудрик, М. Савчин, В. Паламарчук та ін.), діалогічний принцип організації взаємовідносин (В. Краєвський, І. Лейнер, Н. Моїсеєва та ін.), міжособистісна взаємодія (Л. Петровська, Т. Сухарева) Питанням міжособистісної взаємодії взагалі і педагогічної, зокрема, присвячено праці Б. Ананьєва, О. Бодальова, І. Котової, В. М'ясищева, В. Сластьоніна, Є. Шиянова та ін.

Незважаючи на значну увагу вчених до зазначеної проблеми, підготовка майбутніх соціальних працівників до організації суб'єкт суб'єктної взаємодії у ЗВО недостатньо висвітлена, що і визначає актуальність теми дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аналізуючи проблему «суб'єкт-суб'єктна взаємодія», насамперед визначимось із сутністю понять «суб'єкт», «суб'єктність», «взаємодія», оскільки вони є ключовими у дослідженні.

Згідно із філософським підходом, під суб'єктом розуміється «індивід», який активно діє та пізнає, має свідомість та волю, протистоїть зовнішньому світу як об'єкту пізнання [5]. У психологічному словнику, поняття «суб'єкт» пояснюється як «індивід або група; джерело пізнання й перетворення діяльності; носій активності» [10].

У дослідженнях учених (К. Абульханова-Славська, В. Петровський, В. Татенко та ін.) визначено ознаки суб'єкта (активність, здатність до рефлексії, свобода вибору та відповідальність). За О. Волковою поняття «суб'єкт» – це активність того, хто продуктивно виконує діяльність, прагне до змін та саморозвитку [2]. Н. Щуркова зазначає, що суб'єкт – це носій волі, свідомості та ставлень; людина, яка має якості, набуті в процесі розвитку, усвідомлює соціальні зв'язки та дії [11].

Таким чином, поняття «суб'єкт» учені співвідносять із поняттям «особистість» та «індивідуальність», вбачаючи у ньому активну, цілеспрямовану, свідому особистість, наділену індивідуальними рисами, яка прагне до змін та саморозвитку.

Похідними від поняття «суб'єкт» є «суб'єктність». Уперше дефініцію «суб'єктність» увів В. Петровський. Вчення науковця набуло поширення у працях М. Левіна, Н. Підкасистого, В. Сластьоніна, Т. Шамової, Є. Шиянова та ін. Зауважимо, що поняття «суб'єктність» визначається вченими в межах характеристики суб'єкта, його стосунків, особливостей спілкування, діяльності.

На думку О. Ліннік, суб'єктність – це усвідомлення людиною себе суб'єктом діяльності та стосунків, у яких відбувається самовдосконалення особистості, здатність до прийняття самостійних рішень [6].

Щодо тлумачення поняття «взаємодія», то воно має чимало визначень у педагогіці і зустрічається в усіх процесах, що пов'язані з діяльністю суб'єктів, оскільки становить «взаємозв'язок двох явищ або суб'єктів» [9]. На думку

Л. Велитченка, взаємодія – функціональна властивість суб'єкт-суб'єктної системи у контексті діяльності [1]. М. Обозова, вважає, що спілкування є процесом, у якому виявляється здатність до взаємодії [8]. За М. Каганом спілкування – це засіб взаємодії, підкреслюючи, що метою спілкування є прилучення суб'єкта до суб'єкта, організація спільної діяльності [4]. У наукових дослідженнях В. М'ясищева зосереджено увагу на стосунках як формі вираження суб'єктності індивіда. Вчений зазначає, що взаємини відіграють важливу роль у характері взаємодії та є результатом взаємодії [7]. Позитивний чи негативний досвід взаємин із людьми формує й відповідну систему внутрішніх ставлень особистості, а також ставлення суб'єкта до самого себе. Отже, система ставлень визначає характер та тип діяльності особистості.

Під суб'єктом у дослідженні розуміємо активну, цілеспрямовану особистість соціального працівника, який виступає ініціатором міжособистісної взаємодії і ділової комунікації у професійній діяльності.

Суб'єкт-суб'єктну взаємодію розглядаємо як процес конструктивної міжособистісної взаємодії між соціальним працівником і клієнтом, що характеризуються рівноправними партнерськими відносинами, спрямованими на досягнення мети спілкування, виявлення та реалізації її кращих сторін, духовних якостей, творчого потенціалу.

Здатність людини до взаємодії визначається як суб'єктивними чинниками її індивідуального розвитку, так і особливостями зовнішнього середовища. У міжособистісних стосунках індивід може бути одночасно як суб'єктом, так і об'єктом впливу, пізнання, оцінки. Це детермінується суб'єкт-суб'єктивними і суб'єкт-об'єктивними взаєминами, які виникають у процесі життєдіяльності людей. Чинником реалізації стосунків є спілкування як важливий складник взаємин. Соціальні працівники мають усвідомлювати, що результат їхньої діяльності залежить як від власних зусиль так і від уміння налагоджувати конструктивну взаємодію з клієнтами. Вищим рівнем розвитку суб'єкт-суб'єктивних взаємин між учасниками комунікативно-мовленнєвого процесу є особистісне спілкування. Науковці (І. Бех, Т. Суценок та ін.) визначають його як суб'єкт-суб'єктну взаємодію, у процесі якої на основі обміну особистісних позицій суб'єктів діяльності відбувається їхнє морально-духовне зростання та особистісний розвиток.

Процес розвитку суб'єкт-суб'єктивних відносин у процесі професійної діяльності передбачає: усвідомлення власної суб'єктності; прийняття суб'єктності іншого; співтворчості, за якою здійснюється перехід від суб'єктно-відчужених до суб'єкт-суб'єктивних відносин на основі емоційно-комфортного спілкування, спільної діяльності [3].

О. Лінник виокремлює два рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії: в площині стосунків та діяльності. Така взаємодія включає комунікацію як обмін інформацією (спілкування у вузькому сенсі), взаємодію як обмін діями та сприйняття на його основі комунікантами один одного. Комунікація, заснована на спільній діяльності, передбачає, що досягнуте взаєморозуміння реалізується в нових спільних зусиллях [6].

Основна частина дослідження.

Основними компонентами готовності соціальних працівників до реалізації суб'єкт-суб'єктних взаємин із клієнтами соціальних служб є:

– мотиваційна спрямованість соціального працівника на професійну діяльність, що забезпечує його готовність брати на себе ініціативу та відповідальність у вирішенні завдань, визначенні доцільного стилю взаємин із клієнтами. Беручи до уваги той факт, що мовлення є завжди вмотивованим, воно здійснює суттєвий вплив на досягнення успіху в межах професійного та міжособистісного спілкування;

– готовність до міжособистісної атракції, що розуміється як взаємоповага, вияв симпатії, здатність створювати позитивну атмосферу під час спілкування, уникати непорозумінь, проникати у внутрішній світ клієнта, співпереживати, допомагати і підтримувати в різних її формах і проявах;

– готовність до рефлексії – здатність критично аналізувати свою діяльність, здійснювати самооцінку професійної компетентності, з метою самовдосконалення, більш глибокому розумінню проблем клієнтів, виробленні стратегії поведінки у процесі спілкування;

– особистісна ідентифікація – виявляється в емоційно-когнітивному ототожненні одного індивідуума з іншим. Ідентифікація допомагає «ввійти» та зрозуміти внутрішній світ клієнта, а клієнту – усвідомити, що соціальний працівник – виступає у ролі помічника, наставника, фасилітатора, який покликаний надати допомогу у вирішенні складних життєвих ситуацій;

– інтеракція – вміння соціального працівника адекватно і правильно інтерпретувати різні ситуації і відповідно до них, вносити корективи у діяльність. Інтерактивність забезпечує міжсуб'єктну комунікацію та надає процесу спілкування діалогового характеру, сприяє розвитку здібностей одного суб'єкта уявляти сутнісні ознаки іншого;

– гнучкість, пластичність, креативність мислення, відмова від стереотипних дій, професійна мобільність;

– готовність до здійснення професійного супроводу в діяльності соціального працівника, який виконує роль фасилітатора, помічника, наставника;

– вміння своєчасно локалізувати конфліктні ситуації у взаєминах, оскільки виникнення конфліктів є наслідком несумісності, неспрацьованості суб'єктів взаємодії, свідченням складних взаємин, і лише професійність соціального працівника забезпечить їх трансформування у співпрацю, зорієнтовану на пошук компромісних рішень.

Таким чином, суб'єкт-суб'єктна взаємодія в процесі надання допомоги та здійснення професійного супроводу клієнта – це цілеспрямований процес міжособистісної взаємодії між соціальним працівником та клієнтом, що ґрунтується на довірі та співпраці і спрямований на досягнення позитивної мети у вирішенні проблеми, з якою звернувся клієнт.

Структурний компонент суб'єкт-суб'єктної взаємодії представлено на **рис.1.**

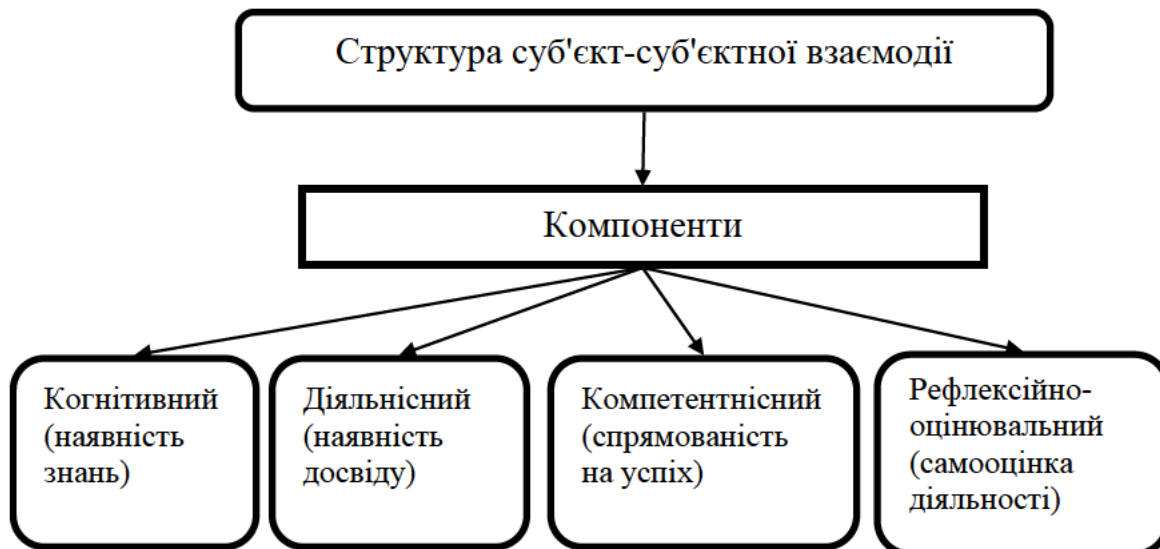

Рис. 1. «Структурні компоненти суб'єкт-суб'єктної взаємодії соціального працівника з клієнтом»

У структурі суб'єкт-суб'єктної взаємодії виокремлюємо такі компоненти: когнітивний – наявність професійних знань, умінь та практичних навичок, оволодіння технологіями та методами соціальної роботи, професійною термінологією; діяльнісний – адекватне включення особистісного досвіду (почуттів, переживань, емоцій, відповідних до них дій і вчинків), переведення клієнтів в позицію суб'єктів пізнання, співпраці та спілкування на основі демократичних суб'єкт-суб'єктних взаємин; компетентнісний – встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин у різних сферах професійної діяльності, спрямованість на досягнення успіху, прагнення до самовдосконалення, саморозвитку з чітко визначеною системою професійних компетенцій та компетентностей, ціннісних орієнтацій; рефлексійно-оцінювальний – самооцінювання сформованості професійної компетентності.

Зауважимо, що можливість досягнення суб'єкт-суб'єктних взаємин досягається за умови усвідомлення клієнтом наявності проблеми і бажання її вирішити.

Готовність майбутнього соціального працівника до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з клієнтами соціальних служб визначаємо як інтегративне новоутворення, що забезпечується сформованою суб'єктною позицією, комунікативним досвідом, теоретичною та практичною обізнаністю, ціннісно-смісловним ставленням до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з клієнтом, спрямованої на успішне вирішення проблеми.

Зміст формувального етапу дослідження в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії, вміння вести діалог (оскільки саме діалогічне спілкування є основним засобом реалізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії) передбачав створення системи вправ та завдань відповідно до визначених у дослідженні критеріїв і показників, зокрема: знаннево-мовленнєвий критерій – показник: усвідомлення поняття «соціальний працівник – суб'єкт комунікативно-мовленнєвої, професійної діяльності»; та комунікативно-дієвий критерій – показник: вміння

організовувати ініціативно-діалогове спілкування з клієнтом.

Проілюструємо прикладами добірку вправ та завдань на формування означених умінь у процесі фахової підготовки студентів, майбутніх соціальних працівників.

Вправа: «Логіка думок».

Мета: розвивати у студентів вміння аналізувати поняття «соціальний працівник – суб'єкт комунікативно-мовленнєвої діяльності».

Процедура виконання: Студенти отримували картки із завданнями, на опрацювання яких давалося 3 хв. Після того вони озвучували виконання завдання, брали участь в обговоренні. Завдання на картках: хто, на Вашу думку, виступає в ролі суб'єкта соціальної роботи? Назвіть причини, що спонукають суб'єкта впливати на об'єкт. Хто є об'єктом соціальної роботи? В яких випадках суб'єкта соціальної роботи можемо розглядати комплексно, наведіть приклади. Як ви розумієте поняття суб'єкт-суб'єктний характер комунікативної взаємодії? Наведіть приклади суб'єкт-об'єктних і суб'єкт-суб'єктних відносин в роботі соціального працівника.

На самостійну роботу виносилося завдання підготовувати виступ із презентацією на тему: «Суб'єкт-суб'єктні відносини у професійній діяльності соціального працівника».

Вправа «Склади та розіграй діалог».

Мета: перевірити сформованість умінь студентів організовувати діалогове спілкування, дотримуючись правил ведення діалогу.

Процедура виконання. Студентам пропонувалося об'єднатись парами, обрати тему розмови (враження від відвідин багатодітної сім'ї; діяльність благодійного фонду «Карітас», розмова з жінкою, чоловік якої повернувся з АТО, бесіда з дитиною, яка скаржиться на батьків, які її не розуміють) скласти діалог та розіграти його.

На самостійну роботу виносилося завдання: дібрати вправи (5-6 вправ) на встановлення взаємодії та контакту з клієнтом у процесі ділової комунікації.

Проведений аналіз виконання студентами означених вправ засвідчив, що більшість студентів – 67,8 % засвідчили достатній рівень сформованості знань щодо розуміння поняття «соціальний працівник – суб'єкт комунікативно-мовленнєвої діяльності». Студенти означеного рівня дали правильне, але недостатньо поширене визначення, як-от: «виступає ініціатором спілкування», «комунікативний, емпатійний, такий, який вміє завоювати довіру, організувати процес спілкування», «комунікабельний, професіонал своєї справи, цікавий і знаючий фахівець».

Виконання студентами завдання, щодо вміння вести діалог, засвідчило позитивні результати, лише в окремих студентів (17,3 %), виникли певні труднощі. Їм важко було будувати діалог на задану тему, речення носили простий, номінативний характер. Запитання та їх зв'язність між собою була порушеною, і не сприяла отриманню ґрунтовної інформації з теми задля її позитивного вирішення.

Висновки.

Розглянуті в дослідженні категорії «суб'єкт», «суб'єктність», «взаємодія»,

мають вагомe значення в професійному становленні соціального працівника, оскільки, передбачають особливий тип взаємодії – «міжособистісна взаємодія».

Встановлено, що реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії соціального працівника і клієнта сприяє створенню соціально-психологічного клімату, зростанню ступеня задоволеності міжособистісним спілкуванням, прагнення до особистісних змін, самовдосконалення. Принцип діалогічної взаємодії посідає домінуючу позицію, оскільки діалог є оптимальною формою взаємодії, засобом формування суб'єкт-суб'єктних відносин.

Становленню суб'єктної позиції студента сприяє побудова освітнього процесу на діалогічній взаємодії, співпраці, використанні інтерактивних форм і методів у роботі зі студентами, прагнення до здобуття нових знань, позитивній мотивації. У подальших дослідженнях плануємо розробити методичні рекомендації, які містять теоретичний і практичний складник суб'єкт-суб'єктної взаємодії у професійній діяльності соціального працівника.

Література:

1. Велитченко Л. К. Психологічні основи педагогічної взаємодії : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / Леонід Кирилович Велитченко – К., 2006. – 508 с.
2. Волкова Е. Н. Субъектность педагога: теория и практика : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра психол. наук : 19.00.07 / Е. Н. Волкова. – Москва, 1998. – 50 р.
3. Гришина Н. В. Помогающие отношения: профессиональные и экзистенциальные проблемы // Психологические проблемы самореализации личности / под ред. А. А. Крылова, Л. А. Коростылевой. – СПб., 1997. С. 143-156.
4. Каган М. С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений / М. С. Каган. – М. : Политиздат, 1988. – 319 с.
5. Лиска О. Г. Відповідальність як ознака суб'єкта управління / О. Г. Лиска // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип. 2. – С. 88-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2011_2_15
6. Ліннік О. О. Система підготовки майбутнього вчителя до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи: дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 / О.О.Ліннік – Старобільськ – 2016. – 520 с.
7. Мясищев В. Н. Психология отношений / В. Н. Мясищев ; ред. А. А. Бодалев. М. : Изд-во «Институт практической психологии»; Воронеж, 1998. – 368 с.
8. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений / Н. Н. Обозов. Киев : Изд-во «Лыбидь», 1990. 192 с.
9. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов ; ред. чл.-кор. АН СССР Н. Ю. Шведова. – 18-е изд., стер. – М. : Рус. яз., 1986. – 797 с.
10. Петровский А.В., Ярошевский М.Г. Психология. Словарь. М. : Политиздат, 1990. 494 с.
11. Щуркова Н. Е. Педагогическая технология / Н. Е. Щуркова. – М. : Пед. о-во России, 2002. – 224 с.

References:

1. Velytchenko L. K. (2006). *Psyhologichni osnovy pedahohichnoi vzaiemodii* [Psychological bases of pedagogical interaction]. (Thesis of the Dissertation for the degree of Doctor of Psychological Sciences). Kyiv, 508 p.
2. Volkova E. N. (1998). *Sub#ektnost' pedagoga: teoriya i praktika* [The subjectivity of the teacher: theory and practice]. (Thesis of the Dissertation for the degree of Doctor of psychological Sciences). Moskov, 50 p.
3. Grishina N. V. (1997). *Pomogajushhie otnosheniya: professional'nye i jekzistencial'nye problemy* [Auxiliary relationships: professional and existential problems]. *Psihologicheskie problemy samorealizacii lichnosti* [Psychological problems of personality self-realization]. pp. 143-156.
4. Kagan M. S. (1988). *Mir obshheniya: Problema mezhsob#ektnykh otnoshenij* [The world of communication: The problem of interpersonal relations]. Moskov. Politizdat, 319 p.
5. Lyska O. Gh. (2011). *Vidpovidalnistj jak oznaka sub'jekta upravlinnja* [Responsibility as a sign of the subject of management]. *Teoriya ta praktyka derzhavnogho upravlinnja* [The theory and practice of public administration]. Vol. 2. – P. 88-93
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2011_2_15
6. Linnik O. O. (2016). *Systema pidghotovky majbutnjogho vchytelja do orghanizaciji sub'jekt-sub'jektnoji vzajemodiji z uchnjamy pochatkovoji shkoly* [System of preparation of future teacher for organization of subject-subjective interaction with pupils of elementary school]. (Thesis of the Dissertation for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences). Starobiljsk. 520 p.
7. Mjasishhev V. N. (1998). *Psihologija otnoshenij* [Psychology of relationships]. Moskov. Izd-vo «Institut prakticheskoi psihologii»; Voronezh. 368 p.
8. Obozov N. N. (1990). *Psihologija mezhlchnostnykh otnoshenij* [Psychology of interpersonal relations]. Kyiv: Izd-vo «Lybid'», 192 p.
9. Ozhegov S. I. (1986) *Slovar' russkogo jazyka* [Dictionary of the Russian language] / S. I. Ozhegov ; red. chl.-kor. AN SSSR N. Ju. Shvedova. Moscov. 797 p.
10. Petrovskij A. V., Jaroshevskij M. G. (1990). *Psihologija. Slovar'* [Psychological Dictionary]. Moscov. 494 p.
11. Shhurkova N. E. (2002). *Pedagogicheskaja tehnologija* [Pedagogical technology]. Moscov. 224 p.

Abstract. *Human ability to interact is determined by subject-subject and subject-object relationships that arise in the process of life. Relationship is a factor in the relationship, as an important component of relationships. We consider subject-subject interaction as a process of constructive interpersonal interaction between a social worker and a client, characterized by equal partnership relations, aimed at achieving the goal of communication, identification and realization of its best parties, spiritual qualities, creative potential. Achievement of subject-subject relationships is achieved if the client is aware of the problem and wants to solve it.*

The content of the formative stage of the research in the process of professional preparation of future social workers for the organization of subject-subject interaction, provided for the creation of a system of exercises and tasks in accordance with the criteria and indicators defined in the study. The conducted analysis of the students' performance of the specified exercises showed that the majority of students - 67.8% testified to a sufficient level of knowledge formation in understanding the concept of "social worker - subject of communication and speech activity" and ability to conduct dialogue. Thus, the formation of the subjective position of the student is facilitated by the construction of the educational process on dialogic interaction, cooperation, use of interactive forms and methods in working with students, the desire to acquire new knowledge, positive motivation.

Keywords: *subject-subject interaction, professional activity of social worker, components of subject-subject interaction, educational process.*

УДК 37.091

**SPIRITUALITY OF EDUCATION AS A DETERMINING FACTOR IN THE
FORMATION SOCIETY SPIRITUALITY****ДУХОВНІСТЬ ОСВІТИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ
ДУХОВНОСТІ СУСПІЛЬСТВА**

Tsybulko O.S. / Цибулько О.С.

Phd in History, assistant professor/к.і.н., доцент.

ORCID: 0000-0003-1297-5465

*Mariupol State University, Mariupol, 129a Builders Ave., 87500**Маріупольський державний університет, Маріуполь, пр. Будівельників 129а, 87500*

Abstract. *The article analyzes the spirituality of the educational space, in which the paradigm shift at the turn of the XX-XXI centuries has led to a new qualitative structure and educational system, in which an important role is given to the subject involved in the educational process. The guideline of modern spirituality in education is the inclusion of the individual in the value-semantic world of culture, which ensures the formation of the spiritual qualities of the future specialist, subjectivity, self-consciousness, desire for cognition, freedom of expression.*

Key words: *spirituality, high-spirited personality, education*

Introduction. Numerous studies of national scholars on the problems of reforming higher education raise issues related to the implementation of the tasks set before the higher school, which focus on fundamental scientific, cultural, theoretical and practical professional training, which should outline the technical level and economic and socio-cultural progress and shape the nation's intellectual potential on the basis of humanization and democratization of education policy. So, the defining substantive characteristics of the new educational paradigm of the 21st century, on which practically all researchers focus, should be its fundamentalization, democratic foundations and humanistic orientation.

The main text. The aforementioned characteristics are not unique in the list of various aspects of the real global process, which is to radically change the face of higher education in the Soviet era and ensure its effective functioning in the modern educational program. Thus, the Law of Ukraine «Higher Education» established the main organizational and legal and financial principles aimed at the system of education in universities on the principles of autonomy, interaction of education with production and science, the main purpose of which is to prepare the competitiveness for technological and innovative development of the country, personal self-fulfillment, meeting public needs.

Such rhetoric about «the formation of a competitive, highly qualified specialist with life and professional knowledge that meets the current needs of the country's economy» shows that almost every study of domestic scientists is directed to the problems of reforming modern higher education. It is obvious that higher education today looks like a certain sector of the economy, and its categories - science and education are considered exclusively in the system of commodity relations. According to many scientists, adding to the higher education the principles of «companionship» can destroy the essence and meaning of the development of its spirituality, since the above criteria are not capable of fixing the «quality» of the

spiritual world, the authenticity of personal freedom, the individual trajectory of spiritual and creative growth of the individual.

Much of the progressive scientific and pedagogical community believes that understanding the essence of reforming higher education in the present should come from a human dimension, the source of which is spiritual and cultural-anthropological contexts. K. Jaspers points out that the internal politics of the university should be of the highest interest to the state, since it is a question of the spiritual and cultural and ethical future of its own people. The author notes that reform proceeding as an enterprise, not as a spiritual movement, is an endless bureaucratic and practically arbitrary detail and regulation that is considered worthless in the human dimension.

The development of human spirituality in the educational environment and the need to find effective ways of embodying the spiritual foundations of education are reflected in the work of O.M. Otich. The scientist emphasizes on the human-creative, spiritual-creative, cultural-creative and creative-developing side of art, which makes it one of the most powerful means of nurturing the spirituality of personality in a modernized society.

In the opinion of O.M. Otich «if we consider education as a purposeful, specially organized interaction of the caregiver and the pupil in an educational environment characterized by a certain level of spirituality, it can be argued that the effectiveness of this interaction will be achieved only when it does not lead to a spiritual transformation of this environment based on its spiritual transformation, and will promote an inner rebirth - transformation - of the subjects of educational activity, who, spiritually educating the educational environment, are also spiritually changing and growing» [2, 128].

Scientific approaches and research on the subject make it clear that higher education, being a powerful instrument of a democratic society and a civilizing nucleus of cultural development, must be based on the training of professionals whose professionalism is closely linked to spirituality. The main socially and culturally oriented activity in this process is education, the main importance of which is the growth, spiritual ascent of the person, which determines his personal and professional formation and development. Being an integral part of the education system as a whole and, in particular, of higher education, education transfers into the structure of human consciousness and world outlook the «spirit of the era», which leads to an understanding of the cause and effect relationships of the past with the tendencies of the existing socio-cultural development of society.

The concept of professor I. Kievisas, which was based on the existence of innovative ideas about the spirituality of education, became the basis for a deep and comprehensive study of this issue by scholars from different countries [1, 13]. The author believes that the process of appropriation of culture and its localization at the personal level and the determination of the meaning of objects by man forms such a property of educational space as spirituality, the reality of comprehension of which can be considered as self-establishment of personality.

Regardless of the existing features of human-environment interaction, there is also a sociocultural sense of objects, which also plays a role in personality formation.

It is the context of the «socio-cultural meaning of objects» that reveals the relationship between culture and personal meaning, which are captured by spiritual values, where personal meaning as the ability to represent and evaluate an object through culture and environment is integrated into the cultural context and, in conjunction with established traditions, fixed in the forms of daily life and professional activity.

In this way, the environment has the capacity to influence the individual, predetermining the possibility of cooperation between the subjects of education as a process of creating a spiritual space in institutions of higher education, where the subjects interact, based on their own professional and personal experience and creative opportunities. This interaction also changes the personal space of manifestation of spirituality. Thus, acquiring new knowledge (according to I. Kievisas, dialogue with the environment), knowledge of one's own abilities and readiness for creativity in future work are the means and conditions for both professional and personal formation of the future specialist and spirituality of education [1, 14].

The context of the educational realities of the modern world, which have their own peculiarities within the framework of a democratic culture, is reflected in the main categories of I. Kievisas' concept, which give a deeper insight into the essence of the phenomenon of «spirituality of education», which, according to many scholars, should be a guide in reforming modern education. Actually, the manifestation of spirituality occurs through self-expression, creativity of the individual, which adds an element of spirituality to the created environment. Thus, we see that it is through the creative beginning that the person opens his own spiritual world, and the results of creative acquisition spiritualize the environment. Therefore, the transformation of an already created environment, or its spiritualization by one's own personality, opens the person's belonging to this process and allows one to speak about the spirituality of the environment.

It is clear that human creativity and the enlightenment of its environment take place in a space created throughout the history of human development. Man, without even realizing this fact, builds his way of existence, his behavior against the background of historical heritage. So, especially in the case of a conscious understanding of this process, a person needs certain guidelines. In education, such guidelines should now be questions related to the inclusion of the individual in the value-semantic world of culture, which ensures the formation of the spiritual qualities of the future specialist, his personality, self-consciousness, desire for knowledge, freedom of expression.

Conclusions. As researchers points out, the paradigm shift at the turn of the XX-XXI centuries, has led to a new qualitative structure and educational system, in which an important role is given to the subject involved in the educational process. The confirmation of this is not only the conceptual position of the national scholars on spirituality as a manifestation of the higher aspirations of a person for cognition and service to other people, but about the need to provide the individualized needs of each of the subjects of the pedagogical process in free self-development, self-expression, on the relationship between the processes of artistic perception and the

creation of art with the spiritual development of the individual, on the sociocultural status of art as a process and result of creativity, that influence personality and able to effectively influence its spiritual potential, but also an urgent need for speedy browsing logic organization and content of higher education.

References

1. Kievisas I. Development of Spirituality of Education / Collective monograph: Zuvedra, Vilnius, 2016. P. 10–15.
2. Отич О.М. Виховання як духовне преображення особистості. Вісник післядипломної освіти. Випуск 8(37)«Серія «Педагогічні науки». С. 125-135.

***Анотація.** У статті аналізується духовність освітнього простору, у якому зміна парадигми на межі ХХ–ХХІ ст. призвела до нової якісної структури й системи освіти, у якій важлива роль надається суб'єкту, який приймає участь в навчально-виховному процесі. Орієнтирами сучасної духовності у освіті стає включення особистості у ціннісно-смісловий світ культури, що забезпечує становлення духовних якостей майбутнього фахівця, його суб'єктності, самосвідомості, прагнення до пізнання, свободи самовираження.*

***Ключові слова:** духовність, високодуховна особистість, освіта.*

© Цибулько О.С.

УДК 372.857

**EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF USING THE CASE METHOD
WHEN STUDYING A DISCIPLINE "AGE-RELATED ANATOMY,
PHYSIOLOGY AND HYGIENE»****ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КЕЙС-МЕТОДА
ПРИ ИЗУЧЕНИИ ДИСЦИПЛИНЫ
«ВОЗРАСТНАЯ АНАТОМИЯ, ФИЗИОЛОГИЯ И ГИГИЕНА»****Alexandrova V.V. / Александрова В.В.***Nizhnevartovsk State University, Nizhnevartovsk, Russian Federation**Нижневартовский государственный университет, г. Нижневартовск.*

***Аннотация.** В работе рассматриваются вопросы формирования компетенций при изучении дисциплины «Возрастная анатомия, физиология и гигиена».*

***Ключевые слова:** возрастная анатомия, физиология и гигиена, педагогическое образование, компетенции, кейс-задания.*

Вступление.

Знания о физиологических особенностях детей и подростков необходимы педагогу любого профиля подготовки. В зависимости от профиля подготовки будущего педагога он должен быть подготовлен к работе с разными возрастными группами школьников, или детьми дошкольного возраста. Проведение учебных и воспитательных мероприятий в образовательных учреждениях без учета физиологических и возрастных особенностей может активизировать патологические изменения в работе того или иного органа, системы органов или всего организма в целом [3]. Изучение возрастных, анатомических и физиологических особенностей детей разного школьного возраста позволит применять педагогические технологии в соответствии познавательными особенностями обучающихся.

Основной текст

Изучение дисциплины «Возрастная анатомия, физиология и гигиена» способствует формированию у бакалавров, обучающихся по направлению подготовки «Педагогическое образование» таких компетенций как способность осуществлять педагогическую деятельность на основе специальных научных знаний. В процессе формирования данной компетенции обучающийся осваивает знания о теории, закономерностях и принципов построения и функционирования образовательного процесса (по профилю подготовки), роли и места образования в жизни человека и общества в области специальных научных знаний, овладевает технологиями осуществления педагогической деятельности (по профилю подготовки), профессиональной рефлексии на основе специальных научных знаний. В результате изучения дисциплины будущий педагог научится применять специальные научные знания для осуществления педагогической деятельности в соответствии с психофизиологическими, возрастными, познавательными особенностями обучающихся.

Научные знания, полученные студентами в определённой системе понятия, способствуют формированию у них клинического мышления и понимания

развития человека и природы в целом. Будущий педагог соответственно должен знать анатомо-физиологические специфики организма школьника, возрастные нормативы, гигиенические мероприятия, и соответственно применять комплексы оздоровительных мероприятий в повседневной педагогической практике, так как от этого в большинстве случаев зависит сохранение и укрепление здоровья детей и подростков.

Центральное место в изучении данной дисциплины занимают вопросы анатомии и физиологии нервной системы, особенности структур и функций нервной системы в разные возрастные периоды, нейрофизиологические основы поведения человека, высшая нервная деятельность. Выработка условного торможения в данном курсе рассматривается как физиологическая основа воспитания. Приобретение способности к обучению в процессе индивидуального развития дает возможность лучше и быстрее приспосабливаться к окружающему миру. Условно-рефлекторный механизм лежит в основе формирования любого приобретенного навыка, а следовательно и в основе процесса обучения.

Согласно требованиям федерального государственного образовательного стандарта высшего образования, для соответствующего направления подготовки, для аттестации студентов создаются фонды оценочных средств, по ним проводится входной и текущий контроль, промежуточная аттестации.

В результате акцент образовательного процесса переносится на контрольно-оценочную составляющую, позволяющую систематически отслеживать, диагностировать, корректировать процесс обучения [1]. Об уровне сформированности компетенции может говорить выполнение кейс-задания по темам дисциплины. Задания для студентов в этих заданиях составляются разного уровня сложности (от ознакомления до оценки), что позволяет учитывать индивидуальные особенности студентов, а также особенности учебной группы.

Метод кейс-задач это метод конкретных ситуаций – метод активного проблемно-ситуационного анализа, основанный на обучении путем решения конкретных задач – ситуаций (решение кейсов) [2].

Непосредственная цель метода кейс-задания – совместными усилиями группы студентов проанализировать ситуацию, возникающую при конкретном положении дел, и выработать практическое решение; окончание процесса – оценка предложенных алгоритмов и выбор лучшего в контексте поставленной проблемы.

Исследование проводилось на базе Нижневартковского государственного университета, в исследовании участвовали студенты, обучающиеся по направления подготовки «Педагогическое образование», в количестве 144 человека. Для 5 групп студентов были разработаны фонды оценочных средств с применением метода кейс-задач, для 5 групп фонды оценочных средств не содержали кейс-заданий. Для оценки сформированности знаний по возрастной анатомии, физиологии и гигиене, были разработаны тесты, анализ результатов тестирования дает возможность оценить уровень эффективности применения метода кейс-задач при изучении дисциплины «Возрастная анатомия,

физиология и гигиена».

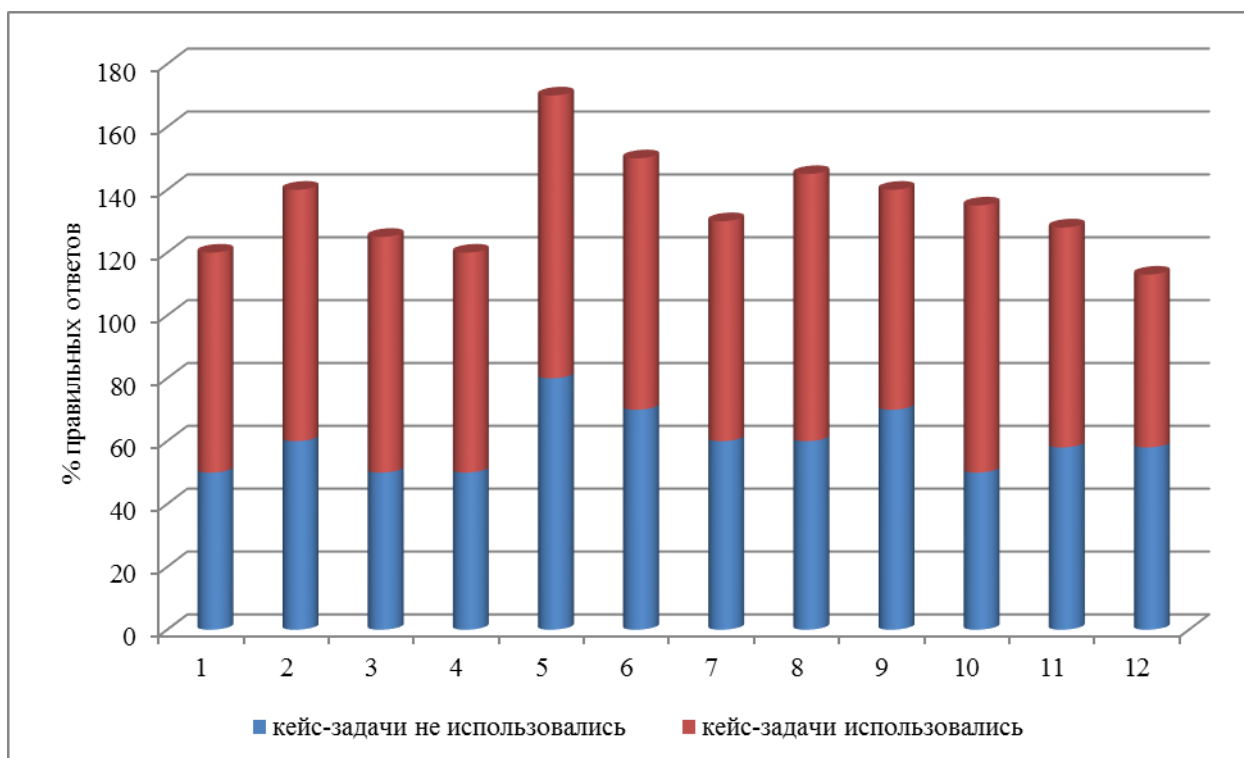

Рис.1 Оценка эффективности использования метода кейс-задач при изучении дисциплины «Возрастная анатомия, физиология и гигиена»

Анализ рисунка №1 показывает наибольший процент правильных ответов в группе студентов, в фондах оценочных средств которых были запланированы кейс-задания, и в процессе изучения дисциплины, студенты решали ситуационные задачи, что позволило повысить уровень знаний в области данной дисциплины в целом на 17%, в сравнении с группой студентов для которых обучение проходило без использования метода кейсов (рис.1).

Заключение.

Метод кейс-задач это метод конкретных ситуаций – метод активного проблемно-ситуационного анализа, основанный на обучении путем решения конкретных задач – ситуаций, может активно применяться при изучении дисциплины «Возрастная анатомия, физиология и гигиена», для формирования соответствующих данной дисциплине компетенций.

Литература:

1. Касаткина Н. С. Ситуационная задача как средство оценивания уровня сформированности профессиональных компетенций будущих педагогов // Образование: прошлое, настоящее и будущее: материалы III Междунар. науч. конф. (г. Краснодар, август 2017 г.). — Краснодар: Новация, 2017. — С. 59-62.
2. Махмутова А. С. Использование Case-study как эффективного метода в подготовке высококвалифицированного специалиста // Аспекты и тенденции педагогической науки: материалы I Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, декабрь 2016 г.). — СПб.: Свое издательство, 2016. — С. 186-188.

3. Сапин М. Р., Сивоглазов В. И. Анатомия и физиология человека (с возрастными особенностями детского организма). – М., 1999.

Abstract. *The paper deals with the formation of competencies in the study of the discipline "Age-related anatomy, physiology and hygiene".*

Key words: *age-related anatomy, physiology and hygiene, pedagogical education, competence, case tasks.*

Статья отправлена: 18.03.2020 г.

© Александрова В.В.

УДК 76.01

THEORY AND PRACTICE OF FONT ART ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ШРИФТОВОГО МИСТЕЦТВА

Сидорова Н.В. / Sydorova N.V.,

c.t.s., as.prof / к.т.н., доц.

Доценко Ю.В. / Dotsenko J.V.

c.t.s. / к.т.н.

Одеська державна академія будівництва та архітектури,

Одеса, Дідрихсона 9, 65029

Odessa state academy of civil engineering and architecture,

Odessa, Didrikhsone str., 9, 65029

Анотація. Опанування шрифтового мистецтва - це найважливіший етап в освіті студента, який дає можливість в майбутньому стати конкурентноспроможним фахівцем. В професійному становленні дисципліна «Мистецтво шрифту» дає студенту можливість познайомитися з історією розвитку писемності, з класифікацією та структурою шрифтів, їх широкою сферою застосування, вивчити історію шрифтової справи, дізнатися про те, як виникли сучасні алфавіти, так як без цього неможливо зрозуміти походження шрифтових форм. Від накреслення, кольору, розміру шрифту здебільшого залежить реакція глядача на представлене повідомлення. Для сприйняття, осмислення і оцінки цих можливостей шрифту потрібно володіти почуттям форми в двовимірному і тривимірному просторі, знанням законів візуального сприйняття [1].

Ключові слова: шрифт, виразність шрифту, композиційна виразність; естетична привабливість; технічність виконання.

Вступ. Дисципліна «Мистецтво шрифту» є однією з базових для підготовки студентів спеціальностей «Архітектура та містобудування» та «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» на першому курсу навчання у ВНЗ. Шрифтове мистецтво для архітектора і художника - це одна з основних мов, за допомогою якої він висловлює свої ідеї і доносить їх до навколишнього світу. Курс раціонально і гармонійно вписується в програму підготовки студентів даних спеціальностей. Знання, отримані студентами, дозволяють їм активно застосовувати їх на практиці інших дисциплін і бути затребуваними фахівцями в майбутньому.

Основна частина. Створення шрифту - це довга і старанна робота, тому дуже важливо мати чітке розуміння того, яким повинен бути цей шрифт. Особлива увага при роботі приділяється збереженню пропорцій, ритму, нахилу елементів [2].

Кожен студент приходиться навчатися зі своїм багажем знань, у кожного є свій підхід і своє бачення, для чого йому необхідно вивчати цю дисципліну і, в кінцевому підсумку, кожен по-своєму «обробляє» отримані знання і вчиться їх застосовувати в подальшому. Завдання дисципліни – навчити розвивати у студентів творчі здібності і художній смак, творчо підходити до процесу навчання і творення, причому це не завжди легко навіть при вивченні такої творчої дисципліни як «Мистецтво шрифту». Як показує досвід, вивчаючи на першому курсі одночасно «Мистецтво шрифту» та, наприклад, «Нарисну геометрію», студент не розуміє, чому, маючи хист до шрифтового мистецтва,

зовсім не може впоратися зі завданнями з іншою дисципліни, де теж важливо вміти креслити та мати просторове уявлення [3].

Завдання викладача розвивати у студентів почуття міри, гармонії, ритмічної лінійки і завершеності композиції. В кінцевому підсумку і результат буде у всіх різний, але він обов'язково буде. Важливо враховувати особисті досягнення студента на всіх етапах в цілому або на якомусь конкретному етапі освоєння творчої грамотності.

На лекційних і практичних заняттях студенти освоюють досвід попередніх років і отримують практичні навички, що дозволяє їм ефективно використовувати в своїй творчості рукописні почерки. Студенти вивчають історичні шрифти, такі як Антиква, Готика, Кирилиця, вчаться створювати шрифтові композиції (рис.1).

Практичні роботи студентів мають ручне виконання завдань, які виконуються в техніці гуашового вифарбовування, аплікації, із застосуванням прийомів макетування. Для більшого отримання практичних навичок з наступного навчального року в допомогу студентам буде запропоновано виконання частини практичних завдань у практикумах - це дидактичний матеріал, в якому студенти матимуть можливість освоїти принципи роботи плакатним пір'ям різного виду.

Перевірка, оцінка практичних робіт здійснюється як протягом семестру по виконаним роботам, так і за результатами участі у міжнародному студентському конкурсі «Pangram», в якому студенти вже приймають участь другий рік поспіль.

Рис.1. Приклади виконання студентських робіт

Потрібно сказати, що студенти активно беруть участь, з цікавістю підходять до тематики конкурсу в цілому і до вибору номінації зокрема. У 2019-2020 навчальному році студентами було підготовлено 119 робіт. Журі було відібрано для участі в I турі - 30 робіт, для участі у II турі - 10 робіт. Для студентів – це новий досвід, більш глибоке вивчення дисципліни, тому що для участі в конкурсі необхідно ознайомитися і опрацювати матеріал, який не входить в робочу програму дисципліни.

Графічні роботи є особливою формою письмового контролю. Їх мета - вмінти використовувати отримані знання, застосовувати їх в оформленні робіт, показувати свої графічні навички. Оцінювати творчі роботи буває досить складно. Іноді студент і викладач мають кардинально протилежні думки. Для критеріїв оцінювання творчих робіт існують такі параметри: технічна реалізація роботи, володіння технікою, оформлення: оригінальність, кольорове рішення, яскравість і емоційність створеного образу, почуття міри.

Якісно виконана творча робота з дисципліни «Мистецтво шрифту» повинна сприйматися гармонійно, в ній має бути присутня оригінальність задуму, ідейна складова, композиційна виразність, естетична привабливість, технічність виконання.

На рис.2 наведено приклади виконання студентських робіт з номінації «Декоративний алфавіт» конкурсу «Pangram», темою якого була історія розвитку писемності – візуальна інтерпретація значимості певних подій та вплив особистостей на розвиток систем письма народів світу та становлення шрифтового дизайну в цілому.

Рис.2. Приклади робіт з номінації Декоративний алфавіт

Висновки.

Створення шрифту - це тривалий та старанний процес, тому дуже важливо мати чітке розуміння того, яким повинен бути шрифт, який повинен мати рисунок, щоб найбільш точно передати настрій і графічну виразність. Це означає, що першокласному фахівцю необхідно не тільки вміти раціонально використовувати готові шаблони і зразки шрифтів, але і вміло створювати свої, володіючи не просто наочністю, а виразністю рисунку, який в залежності від тематики найбільш точно передасть палітру почуттів від лірики і романтики до сатири і гніву.

В свою чергу, вся педагогічна діяльність викладача спрямована на виконання наступних задач: закріплення отриманих знань, вдосконалення навичок та дотримання стилістики шрифтів, навчання синтезувати оригінальні ідеї в поєднанні зі шрифтами, творчо і нестандартно підходити до аналізу та виконання шрифтових композицій, грамотно та якісно підходити до створення «своїх» шрифтів.

Література:

1. Сидорова Н.В. Шрифт як мистецтво. Про користь та необхідність вивчення // Перпері А.О., Яворська Н.М. // Матеріали міжнародної науково-методичної конференції «Управління якістю підготовки фахівців». – Одеса, 2017. – Ч.2. – С.177.

2. Сидорова Н.В. Шрифт як складовий елемент професійного розвитку студентів архітектурних спеціальностей. // International periodic scientific journal "Modern scientific researches" Issue №3 Vol.1. Published by Yolnat PE, Minsk, Belarus, 2018. – P.82-85.

3. Сидорова Н.В. Методи підвищення ефективності та якості викладання нарисної геометрії. / Сидорова Н.В., Думанська В.В., Доценко Ю.В. // Науково-практичний журнал Наука і освіта. Педагогіка № 6, 2017. – С.161-167.

***Abstract.** Mastering the font arts is the most important stage in the student's education, which enables him to become a competitive specialist in the future. In the professional development the discipline "Font Art" gives the student an opportunity to get to introduce with the history of writing, with the classification and structure of fonts, their wide scope, to study the history of font business, to learn about how modern alphabets came about, because without this it is impossible to understand forms. The response of the viewer to the message presented depends largely on the typeface, color, and font size. In order to perceive, comprehend and evaluate these opportunities of the font, one must have a sense of form in two-dimensional and three-dimensional space, knowledge of the laws of visual perception [1].*

***Keywords:** font, font expressiveness, composite expressiveness; aesthetic appeal; technical implementation.*

Стаття відправлена: 19.03.2020 г.

© Сидорова Н.В.

УДК 378.04:61+615.47

PROBLEMS OF DETERMINATION OF CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF PREPARATION OF FUTURE FAMILY DOCTORS FOR USE OF MEDICAL EQUIPMENT IN PROFESSIONAL ACTIVITIES**ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ, ПОКАЗНИКІВ ТА РІВНІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕДИЧНОГО ОБЛАДНАННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Bychko M.V. / Бичко М.В.

Orcid id 0000-0002-8332-9359

Ukrainian medical dental academy, Poltava, Shevchenko street, 23, 36011

Українська медична стоматологічна академія, Полтава, Шевченка, 23, 36011

Анотація. У статті проаналізовано дефініції понять «критерій», «показник», «рівень». Розглянуто основні структурні компоненти підготовки майбутніх сімейних лікарів до застосування медичного обладнання в професійній діяльності. Уточнено та конкретизовано сутність і зміст критеріїв готовності майбутніх сімейних лікарів до застосування медичного обладнання в професійній діяльності (ціннісно-мотиваційний, змістовий, функціонально-діяльнісний, самоосвітній), визначено показники такої готовності (системність, самостійність, активність, результативність діяльності) та охарактеризовано її рівні (репродуктивний, достатній, професійно-досконалий).

Ключові слова: критерій, компонент, показник, рівень, майбутні сімейні лікарі, підготовка, професійна діяльність, медичне обладнання.

Вступ. Майбутній високий професіоналізм випускників вищих медичних закладів, безумовно, базується на системі інтелектуальних і моральних якостей фахівця і водночас – на високорозвиненій здатності до постійного професійного самовдосконалення й саморозвитку. Необхідність підвищення рівня професійної підготовки майбутніх лікарів у закладі вищої медичної освіти значною мірою саме й зумовлює актуалізацію проблеми формування їхньої готовності до постійного і дієвого професійного самовдосконалення.

Водночас, зазначений процес потребує нині більш чіткого структурування, уточнення його змісту, а також оптимальних методів у окремих частинах його здійснення. Тож наше звертання до проблеми готовності майбутнього лікаря сімейної медицини ефективно застосовувати медичне обладнання і підвищувати відповідну компетентність упродовж усього професійного життя має на меті розвиток теорії і практики підготовки лікаря з огляду на сучасні реалії, відповідно до все нових можливостей медицини і – як, на жаль, показують події останніх місяців – появи нових проблем, які вона має вирішувати.

Основний текст. Аналіз особистісного аспекту підготовки лікаря доречно здійснювати з позицій гуманістичного підходу, як це бачимо в працях багатьох дослідників. Так, В.М. Гладкова та С.Д. Пожарський вважають, що майбутні фахівці повинні характеризуватися такими ознаками: усвідомленість цінності та сенсу власного існування та існування інших людей, досягнення в освітній сфері певної компетентності як рівня освіченості, знання власних психічних особливостей, уміння пізнавати інших, налагоджувати соціальні комунікації, здатність розробляти програму досягнення цілей, прогнозувати результати,

коригувати свою нинішню та майбутню діяльність, усвідомленість необхідності безупинного саморозвитку та самовдосконалення [1, с. 269]. Вважаємо, що цей перелік можна розглядати як базовий, даючи оцінку особистісним якостям майбутнього лікаря сімейної медицини, важливим для формування та розвитку його професійної майстерності в цілому.

Водночас, при визначенні критеріїв готовності лікаря сімейної медицини до використання медичного обладнання в професійній діяльності, що становить предмет нашого наукового дослідження, ми спираємося також на загальні положення щодо особливостей формування професіоналізму майбутніх лікарів, викладені у працях В. Бабаліч, Л. Добровської, Л. Дудікової, В. Корзуніна, О. Кутузової, М. Мруги, Л. Переймибиди, Д. Хацаєвої та інших.

Окремі аспекти визначення критеріїв готовності до професійної діяльності як такої були предметом наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців (В. Броннікова, В. Кобзар, Л. Козак, О. Огієнко, Н. Плахотнюк, А. Федорук, О. Шароватова, І. Яворська та інші). У сфері підготовки майбутнього лікаря (і зокрема, до використання медичного обладнання у професійній діяльності) ми послуговуємося як загальнопедагогічними, так і специфічними положеннями щодо переліку та змісту цих критеріїв.

Як зазначає А. Шабалдак, нині питання обґрунтування компонентів, критеріїв та показників оцінки ефективності різних педагогічних явищ, систем і процесів проаналізоване з філософської, психологічної та педагогічної точок зору, що підтверджується наявністю низки спеціальних досліджень. Дослідники окреслюють наукові підходи щодо розробки системи критеріїв і показників для оцінювання різних аспектів якості педагогічного процесу (Ю. Бабанський, В. Неїжмак, В. Ягупов та ін.) [10]. Разом із тим, кожна дослідницька сфера вимагає врахування її особливостей та окреслення найважливіших вимог до очікуваного результату.

Спираючись на довідникові визначення (В. Броннікова, 2013; О. Дущенко, 2015), термін «критерій» (від грец. *criterion* – засіб, судження, мірило) трактуємо як «мірило оцінки, думки» або «ознаку, на підставі якої дається оцінка якого-небудь явища, дії; ознака, взята за основу класифікації».

Низкою досліджень (Н. Плахотнюк, 2010; Л. Федорук, 2015; О. Шароватова, 2009), на основі врахування досвіду багатьох науковців, було визначено, що «критерій» – це ознака, на основі якої проводиться оцінювання; засіб перевірки; мірило оцінювання, а в теорії пізнання «критерій» – це ознака істинності чи правильності положення (С. Ожегов, 1991). Аналіз дисертаційних досліджень у сфері професійної освіти (В. Георгієв, О. Євсюков, Ю. Лісніченко, В. Савіцька, О. Торічний та ін.) дав змогу встановити, що науковці загалом схильні трактувати категорію «критерій» як «еталон, згідно з яким визначається оцінка або конкретний вибір процедури вимірювання» [10].

Водночас варто враховувати, що проблема критеріїв у педагогічних дослідженнях досі залишається відкритою. Учені (В. Кобзар, 2015; Л. Козак, 2013; Т. Яворська, 2014) відзначають, що питання про критерії, які використовуються в педагогічному експерименті, в науковій літературі залишаються до кінця не вирішеними і дискусійними. Неоднозначними є й

підходи до розуміння критеріїв. Так, зокрема, О. Барабанщиков і Н. Дерюгін дають щонайменше чотири визначення: а) «критерій» – це показник, об'єктивний вияв чого-небудь; б) «критерій» – це психологічна установка діагноста; в) «критерій» – це мірило, тобто правило, яким треба користуватись при діагностуванні; г) «критерій» – це питання опитувальника, анкети, тесту тощо. Також, в даному джерелі рекомендовано за доцільне дотримуватися наукової позиції вчених, які розглядають поняття «критерій» ширшим за своїм змістом за поняття «показник», і що показник є складовою критерію [6].

Словник-довідник із професійної педагогіки визначає поняття «критерій» (від грец. *kriterion* – здатність розрізняти) як ознаку, на основі якої проводиться оцінка, визначення або класифікація чого-небудь, мірило оцінки [8, с. 62].

Досить цікавою і повною, на думку Ю. Євтушенко, є дефініція поняття «критерій», запропонована в дослідженні А. Галімова, який визначив, що «критерій виражає найзагальнішу сутнісну ознаку, на основі якої здійснюють оцінку, порівняння реальних педагогічних явищ, при цьому ступінь вияву, якісна сформованість, визначеність критерію виражаються в конкретних показниках, які характеризуються, у свою чергу, низкою ознак» [5].

Таким чином, осмислення сутності критерію потребує визначення поняття «показник», який, зокрема, в педагогічному словнику (Г. Коджаспірова, 2005) визначається як ознака чого-небудь, доказ, свідчення; певні дані за результатами роботи, процесу. Критерій є ширшим поняттям, ніж показник, і, як характеристика педагогічного явища чи об'єкта, може включати кілька показників. Припущення, що показники є складовими критерію, підтверджується визначенням, яке подане в енциклопедичному словнику, згідно з яким критерій – це принцип оцінки ефективності, а показник є кількісним виявом досліджуваної характеристики явища.

Корифей педагогічної науки Ю. Бабанський, досліджуючи термін «показник», розглядає його в трьох аспектах, а саме: а) як свідчення, доказ, ознака чого-небудь; б) як наочні дані про результати якоїсь роботи (навчально-пізнавальної діяльності студентів), певного процесу; дані про досягнення в чому-небудь; в) як явище або подія, на підставі яких можна робити висновки про перебіг якого-небудь процесу. Отже, показник, який є складником критерію, служить типовим і конкретним виявом сутності якостей процесу чи явища, що підлягає вивченню. У контексті дослідження вважаємо за доцільне дотримуватися наукової позиції, де поняття «критерій» ширше за своїм змістом, ніж поняття «показник», а останній характеризує сукупність певних ознак.

Підсумувавши існуючі визначення поняття «критерій», зазначимо, що під анонсованим терміном розуміють індикатор, на основі якого відбувається оцінка, визначення та класифікація певних якостей. Водночас, «за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між усіма компонентами системи, що досліджується» [10].

Чимало дослідників професійної підготовки в різних галузях визначають критерії сформованості готовності до тих чи інших форм діяльності, виокремлюючи її складники, компоненти. Зокрема, О. Діденко виділяє

змістовно-мотиваційний, організаційно-діяльнісний та психотехнічний компоненти [2, с. 63]. Т. Шестакова – мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інтелектуальний та операційно-діяльнісний компоненти [11, с. 96].

М. Дьяченко і Л. Кандилович виокремлюють такі компоненти готовності до діяльності: мотиваційний, що виражається у відповідальності за виконання діяльності, почуття обов'язку; орієнтаційний – представлений здібностями та прийомами діяльності, необхідними знаннями; операційний – включає засоби діяльності, навички, процеси аналізу, порівняння, узагальнення; вольовий – це самоконтроль, самомотивація; оцінний – представлений самооцінкою своєї діяльності [4].

О. Кириченко, досліджуючи процес підготовки до професійної діяльності, пропонує використовувати чотири критерії формування готовності та показники, які їм відповідають: мотиваційний – представлений вмотивованістю щодо використання сучасних технологій, розумінням потреб у вдосконаленні знань та самостимулюванням отримання результату; інтеграційний – являє собою знання іноземної мови на професійному рівні, вміння підібрати засоби праці, знання відповідних теоретичних основ професійної діяльності; діяльнісний – полягає у вмінні відтворювати отримані знання при проходженні навчальних практик, апробація розробок і методик на всеукраїнському рівні (конференції, семінари тощо), публікації власних напрацювань у фахових виданнях тощо; творчий – публікація власних напрацювань у виданнях з міжнародним індексом цитування [6].

Як бачимо, найчастіше дослідники вказують на три основні компоненти в структурі готовності особистості до різних видів діяльності. Насамперед, виокремлюється компонент, що отримує назву афективно-мотиваційний або оцінний чи емоційно-вольовий (ми виходимо із внутрішньої подібності означених таким чином явищ). Складниками цього компонента є інтерес студентів до діяльності, до навчання, їхнє зацікавлення, розвинуте бажання виконувати ту чи іншу роботу. Когнітивний (пізнавальний, теоретичний) компонент стосується освіченості студентів, їхньої теоретичної підготовки, знань, що розкривають теоретичний і методичний зміст професійної діяльності. Це загальноосвітні знання (історії, філософії, екології), а також спеціальні знання (сутності професійної справи, особливостей роботи з професійного самовдосконалення). Операційно-дієвий (або практичний чи виконавський та ін.) компонент – це володіння людиною системою необхідних умінь і навичок професійного самовдосконалення, це вміння, необхідні для успішного професійного самовдосконалення (вміння оцінювати свій професійний рівень, планувати, організувати й контролювати свої дії) [3].

Правильність вибору критеріїв залежить від дотримання певних вимог, а саме: однозначності – однакове розуміння і тлумачення в межах даного дослідження; адекватності – відповідність певному процесу (явищу), якому вони належать; обґрунтованості – можливість визначити, достатній рівень чи недостатній; міцності – має здатність визначати відносну стійкість кожного рівня; надійності – розходження в часі повторної оцінки не має бути істотним. У психолого-педагогічних дослідженнях спостерігаються різні підходи до

визначення критеріїв оцінювання результатів професійної діяльності тих, хто навчається у ЗВО [7].

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, вивчаючи проблему формування готовності майбутніх сімейних лікарів до застосування медичного обладнання в професійній діяльності, ми вважаємо за необхідне виділити такі критерії її сформованості: ціннісно-мотиваційний, змістовий, функціонально-діяльнісний та самоосвітній.

Ціннісно-мотиваційний критерій орієнтує на сформованість потреб, мотивів інтересів, цілей, цінностей, що стимулюють, або навпаки, стримують активну навчальну й подальшу фахово компетентну діяльність;

Змістовий критерій позиціонуємо як сукупність фундаментальних знань, що є необхідними і достатніми для ефективної організації фахово компетентної діяльності; усвідомлення сутності компонентів фахової компетентності, її особистісного та соціального значення;

Функціонально-діяльнісний критерій розуміємо як обсяг і рівень оволодіння фаховими компетенціями, здатність демонструвати фахово компетентну поведінку у процесі застосування знань;

Самоосвітній критерій вказує на прагнення до самоосвіти, самовдосконалення й самоконтролю

Сформованість готовності майбутнього лікаря до застосування медичного обладнання за кожним критерієм у процесі здійсненого нами дослідження визначалась через систему показників, які узагальнено можна представити як системність, самостійність, активність, результативність діяльності.

Окрім якісних критеріїв, при дослідженні професійної готовності зустрічаємося з необхідністю встановити рівні її сформованості на підставі кількісних критеріїв. У науковій літературі рівнем навивають співвідношення «вищих» і «нижчих» щаблів розвитку структур тих чи інших об'єктів або процесів. Під рівнями сформованості у педагогіці розуміють ступень прояву критеріїв за усіма можливими показниками [5].

Виділяють: низький, середній і високий [11, с. 141]; дуже високий, високий, середній, низький і дуже низький [2, с. 59]; продуктивний (або високий), перехідний (середній) та виконавський (репродуктивний, низький, пасивний) [9, с. 103]; низький, середній і високий [3].

Рівневий підхід дає змогу розглядати будь-який процес розвитку особистості як перехід від одного рівня до іншого, більш складного і якісно відмінного [10].

Враховуючи співвідношення та ступінь вияву означених показників, сформованість готовності майбутніх лікарів до застосування медичного обладнання визначаємо за низьким (репродуктивним), середнім (достатнім) та високим (професійно-досконалим).

Рівні сформованості підготовки майбутніх сімейних лікарів до застосування медичного обладнання в професійній діяльності знаходять зовнішній вияв у відповідній поведінці:

а) низький (репродуктивний) – комплексна характеристика узагальнена поняттям «обмежена компетентність», оскільки майбутній домашній лікар

демонструє схильність до фрагментарного застосування медичного обладнання в професійній діяльності, діє переважно за шаблоном, не налаштований на постійне самовдосконалення і показує мінімально допустимі результати в опануванні медичного обладнання;

б) середній (достатній) – комплексна характеристика узагальнена поняттям «базова обізнаність», оскільки майбутній лікар розуміє значущість системного застосування медичного обладнання, але при цьому орієнтується переважно на інформацію, викладену в базових посібниках, не виявляючи активності у здобутті більш широкої сучасної інформації щодо застосування медичного обладнання в професійній діяльності й демонструючи при цьому достатній рівень опанування наявного в його розпорядженні медичного обладнання;

в) високий (професійно-досконалий) рівень – комплексна характеристика, узагальнена поняттям «успішний розвиток». Майбутній фахівець виявляє постійний інтерес до застосування як поширеного, так і інноваційного медичного обладнання, демонструючи системність і логічність прийнятих за його допомогою фахових рішень, виказуючи відповідальне ставлення до підвищення професійної компетентності та маючи відмінні навчальні результати.

Висновки. На підставі визначених критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх сімейних лікарів до застосування медичного обладнання в професійній діяльності в ході здійснення формульованого експерименту було проведено констатувальну та підсумкову діагностику, що підтвердила ефективність авторської методики, заснованої на створенні та вдосконаленні в навчальному процесі «професійного кейсу» як відображення цілеспрямованого фахового саморозвитку студента у означеній сфері.

Література:

1. Гладкова В.М. Основи акмеології: підручник / В.М. Гладкова, С.Д. Пожарський. Л.: Новий світ – 2000, 2007. – 320 с.
2. Діденко О.В. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів : дис.... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / О.В. Діденко. – Хмельницький, 2003. – 155 с.
3. Дудікова Л.В. Формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх лікарів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. В. Дудікова. – Вінниця, 2011. – 20 с.
4. Дьяченко М.И. Готовность к деятельности в экстремальных ситуациях: психол. аспект / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, В.А. Пономаренко. – Мн.: Изд-во «Университетское», 1985. – 206 с.
5. Євтушенко Ю. О. Формування деонтологічної культури майбутніх лікарів у навчально-виховному процесі медичного ВНЗ: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Ю.О. Євтушенко. – Старобільськ, 2017. – 242 с.
6. Кириченко О.С. Критерії формування готовності до професійної діяльності інженерів на основі 3D-моделювання [Електронний ресурс]. –

Режимдоступу: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/454>

7. Петришин О.В. Методика професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих медичних навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / О.В. Петришин. – Полтава, 2017. – 262 с.

8. Словник-довідник з професійної педагогіки / ред.-упоряд. А.В. Семенова. – Одеса : Пальміра, 2006. – 272 с.

9. Харченко П.В. Формування готовності до професійного саморозвитку у майбутнього педагога-музиканта : дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / П.В. Харченко. – К., 2004. – 246 с.

10. Шабалдак А.В. Компоненти, критерії, показники та рівні готовності курсантів військової академії до професійної діяльності на основі реалізації праксеологічного підходу / А.В. Шабалдак // Молодий вчений. – 2017. – № 2. – С. 563-567.

11. Шестакова Т.В. Формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення : дис.... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т.В. Шестакова. – К., 2006. – 244 с.

Abstract. *In the article the definitions of the terms "criterion", "indicator", "level" are analyzed. The basic structural components of preparation of future family doctors for the use of medical equipment in professional activity are considered. The essence and content of the criteria for the readiness of future family doctors to use medical equipment in professional activity (value-motivational, content, functional-activity, self-educational) are specified and specified, indicators of such readiness (systematic, autonomy, activity, activity efficiency) are determined (reproductive, sufficient, professionally perfect).*

Keywords: *criterion, component, indicator, level, future family physicians, training, professional activity, medical equipment.*

Науковий керівник: д.п.н., доц. Жданова-Неділько О.Г.

Стаття відправлена: 19.03.2020 р.

© Бичко М.В.

UDC 378.147

DESIGNING TASKS WITHIN TBL FRAMEWORK IN ESP TEACHING**ПРИМЕНЕНИЕ МЕТОДА КОММУНИКАТИВНЫХ ЗАДАНИЙ В ОБУЧЕНИИ
АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ****Nazarenko O. / Назаренко О.И.**ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2560-3815>

Lecturer of English / Преп. каф. англ. яз.

Zhygzhytova L. / Жигжитова Л.Н.ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1814-4881>

Lecturer of English / Преп. каф. англ. яз.

Faculty of Linguistics, National Technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, Ukraine/

Факультет лингвистики Национального технического университета Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоя Сикорского»

Abstract: The article examines the beneficial features of task-based learning approach with intent to integrate it into English for Specific Purposes syllabus for language teaching to students who major in information and telecommunications fields. It presents some ideas how to design tasks within TBL framework and describes some practical applications of the approach in the ESP course developed for students of the Institute of Telecommunication Systems of National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute". The importance of using TBL approach in ESP teaching and its advantages; the teacher's assignments and roles are particularly highlighted.

Key words: task-based learning (TBL) approach, methodology, task, ESP.

Introduction. Since English for Specific Purposes (ESP) is aimed at preparing learners to use the language not only for academic purpose but to a greater extent within professional and job-related environments, it makes sense to devise and employ teaching approaches which could meet one of the most required students' need for a well-developed professional communicative competence.

Undoubtedly, needs analysis [2, 6] is crucial for designing an ESP course as it allows teachers to identify the language content and the language functions to be relevant to the learners' particular environment. Furthermore, it is very important to be keenly aware of the skills learners need in their target environments and methods to develop these skills effectively.

One of the most beneficial methodology to be essentially concerned with in ESP teaching is the task-based learning (TBL) or task-based learning and teaching (TBLT) approach which comprises a series of tasks providing students with the possibilities to use the language meaningfully, and 'through struggling to use language to complete the task, students acquire language' [2, p. 24].

Consequently, the purpose of this paper is to analyze the benefits of using TBL approach to integrate it into ESP syllabus for teaching English to students who major in information and telecommunications fields to enable them to communicate effectively in their academic and professional environments.

Theoretical Background. Within the TBL framework, task was defined as 'a goal-oriented communicative activity with a specific outcome, where the emphasis is on exchanging meaning not producing specific language forms' [12, p. 36] and its

specific features are particularly derived from its content. It is worth drawing attention to the main characteristics of TBL and highlighting the most essential features to get benefits from.

According to TBL developers, task-based methodology is focused on teaching learners to communicate by doing tasks related directly or indirectly to the real world [7, 12], relevant to real world events in the target environments [2, p. 25]. Tasks can be indirectly related to the real world at the same time the skills the students use are related to the real world. For example, an activity that requires problem solving skills would relate to the real world, while a grammar-based gap fill would not [7, p. 11, 10].

TBL developers [1-5, 7-12] advocate the idea that the best way to teach a language is creating a real language use environment to engage learners to perform a certain set of tasks since a task requires the learners to function as ‘language users’ to experience the same communication acts as those involved in real-world activities [4 p. 3].

Tasks in the TBL context are designed to create conditions for negotiation of meaning with input [2, p. 92], lead to the central communicative task [5], are used by learners for a communicative purpose to achieve an outcome [12], have the ultimate goal of collaborative and meaningful communication [10-12], should have a sense of completeness, being able to stand alone as a communicative act with a beginning, a middle and an end [9, p. 4].

Having analyzed a number of definitions of a task [4, p. 3-8] regarded a task as a set of dimensions: 1) the scope of a task; 2) the perspective from which a task is viewed; 3) the authenticity of a task (real-world relation); 4) the linguistic skills required to perform a task; 5) the psychological process involved in task performance; 6) the outcome of a task (task completion has priority).

It is worth mentioning that TBL has certain common features with some other approaches such as communicative, real-life, meaning-based and learning-by-doing. In this regard it is noteworthy that TBL tasks are characterized as communicative problems to be solved, as activities people do in their real-life settings concentrating on the language meaning (the use of language) rather than on its form (accuracy). While reaching decisions the learners are more aware of communication practicing all four skills, at the same time they learn by doing. They ‘naturally find their own ways to express meaning, and use approximate rendering; this is all part of the natural learning process’ [5, p. 124].

While teaching communication it is important to require from students to process language for meaning, in this case activity becomes a task. It helps learners to focus on the topic they explore, engage their own knowledge and opinions on the subject [10, 11]. When the teacher controls the language, learners become more concerned with form, that might prevent speaking fluency.

With regard to the language control, TBL as a meaning-based approach is contrasted to a well-known form-focused approach called PPP (Presentation – Practice – Production) in which much attention is paid to the language accuracy, focusing learners more on the language form. As it is difficult for learners to focus simultaneously on the form and meaning, within the TBL approach the meaning is

primary. In this case the teacher encourages students to engage in the act of communication sharing their ideas, expressing opinions, supporting discussion, agreeing or disagreeing to provide an outcome and meaning.

While creating tasks to be performed within TBL approach it is necessary to take into account the foregoing peculiarities of their mission to make the tasks meaningful, adequate to learners' skills level, engaging and appealing. It is critical to start with identification of target situation tasks, deciding on how many steps are needed to complete them, then breaking them down into subtasks, engaging certain number of participants, evaluating the intellectual difficulty and finally distributing their roles. The process of tasks design also involves the stage of development of pedagogical task to deal with aspects of the language system or features of language use, and finally establishment of task-based criteria for assessing students' outcomes [2, p. 93].

TBL involves a set of various tasks [7, 12] to be completed in a communicative and collaborative manner, and the process of going through certain phases, stages and activities provides learners with opportunity to recycle communicative content while they repeat complex tasks. Task repetition can be a useful pedagogic procedure which allows learners to work repeatedly with similar linguistic content [1] enabling them to develop different areas of their interlanguage [8].

The first Pre-task phase comprises Introduction to the topic or Task stage. At this stage the teacher prepares students to perform the task by introducing the topic and identifying topic language [12]. The teacher presents the topic, sets the direction, provides an outline, demonstrates an example, elicits related to the topic ideas, helps students to learn or recall useful words or expressions to make the task completion easy. The teacher's role at this stage is an instructor and organizer, moreover, the teacher has to be able to fully engage students and raise their interest. Students generate ideas related to the topic, brainstorm vocabulary to use in the task, and take notes. The purpose of the pre-task phase is to prepare students to perform the task in ways that will help them to promote the acquisition of language [3].

The Task Cycle phase involves Task, Planning and Report stages. All the activities at this stage are learner-centered. Students perform a *task* in groups or pairs, decide on their roles, *plan* what to say, take notes, *report* the outcome of the task or listen for differences. The emphasis is on meaning and communication, not on producing language forms correctly. The teacher does not make error correction, but should monitor the task-performing process and provide support. Providing students with both content and language at the Task stage the teacher acts as a monitor and has to be sure that all the learners are engaged and understand the task objectives. During the Planning stage the teacher's role is a language adviser who makes recommendations, encourages reaction on the task performance. At the Report stage the teacher handles the presentation procedure of students' outcomes summing up and giving feedback.

The Language Focus phase, introducing Analysis and Practice stages, is a bridge from meaning to form. Generally, no need to demonstrate the meaning or function of language because learners already have a precise context [11]. Nevertheless, in case there is a need to focus on linguistic elements, it is possible to do that at this stage.

Analysis activities provide learners with the study of the needed materials during the cycle language forms. Since they are already familiar with the meaning, at this stage there is a chance to study the forms [12, p. 102]. Students deal with particular features of language form and language use, that allows them to develop phonology (pronunciation, stress, intonation), vocabulary and grammar aspects accelerating their confidence as language users. They are assigned to perform definite roles and engaged in collaborative and meaningful communication using any grammar or vocabulary to achieve a communicative purpose, focusing on a meaningful outcome.

The Language Focus stage ends with controlled practice, which can be any typical practice activity where the students are required to use the target language correctly. The teacher works as a monitor and a practice controller clearing up any kind of language problems [7, p. 3-16].

Some developers are not adherent to the idea of ending a lesson with the controlled practice stage so they suggest adding the Post-task phase with the Production stage used in PPP approach [7, p. 16]. The task is repeated but in a more controlled way, so students can use the language from the practice stage. Some other variation in the task set up might be creative tasks. Post-task activities help reinforce the value of the Task Cycle phase activities, which, in its turn, enhances the importance of the outcome at the Post-task stage where students evaluate their performance as more proficient users of the language. This might be done by comparing the outcome of their tasks, it can also involve feedback provided by the teacher whose role at this stage is to be an assessor.

It is worth adding that the TBL designers [7, p. 12, 12, p. 26-27] suggest six types of tasks which can be adjusted with any topic:

- 1) Listing tasks are aimed at generating by students ideas related to a certain topic. They include brainstorming, fact-finding activities;
- 2) Ordering and sorting tasks involve sequencing actions and events, ranking, categorizing or classifying items;
- 3) Comparing tasks introduce matching, finding similarities or differences;
- 4) Problem Solving tasks are based on solving real-life problems, describing experiences, evaluating or agreeing a solution, investigating and fact-finding;
- 5) Sharing Personal Experience tasks are designed for expressing Attitudes/Opinions/Preferences Personal Reactions;
- 6) Creative Tasks are used with intent to provide team work, design projects, make presentations.

Students are assigned to do tasks cooperatively in pairs or groups communicating in English, using the required specific language and being involved in specific situations.

Methodology. Having researched the benefits of using TBL methodology in English teaching we decided to integrate this approach into ESP syllabus and developed a series of tasks based on reading a text for the first-year students and tasks based on teaching presentation techniques (introductory part) for the third-year students of the Institute of Telecommunication Systems (ITS).

Results and Discussion. Having analyzed the characteristics of TBL approach we ascertained that this methodology is properly adjusted with ESP goals due to 'its

affinity to behavioral objectives' [8]. As cited [8] 'in ESP, task-based syllabuses are equated with use of tasks replicating real-world pieces of work' [2, p. 93], furthermore, the development of TBL methodology for ESP benefits has to involve 'investigation of the real-world tasks the learners will undertake in their target workplace or academic or professional environments' [2, p. 93]. In this context the teacher has to be able to play the roles of a needs analyst and a task designer.

The most value of the TBL approach for ESP learners is that it is based on communicative language teaching in which tasks are designed to facilitate meaningful, real-world activities integrated into the class environment and enhance learners' interest, engagement and interaction [10, 12]. In this context students practice performing the tasks and solving problems that they may experience in their real life.

In the context of the aforementioned analysis, within the ESP framework the teacher should be aware of developing tasks to be related to specific topics or situations selected after analyzing the needs and interests of students who major in a certain field. Tasks should contain a communicative purpose, suit the learners' level and meet their interests, set clear objectives and provide clear instructions, respond to students' individual language needs. As stated, [12, p. 28] the 'tasks with specific goals are a good way of encouraging students to interact in the target language'.

Thus, relying on the ESP syllabus developed for ITS students we would like to present some ideas how to employ TBL approach for developing: 1) reading skills based on the text "Computer Components" related to the topic "Hardware" and 2) presentation techniques (introductory part).

The best way to get started with is to introduce the topic by eliciting the knowledge students have already acquired in the course of their specific disciplines. The activities might involve asking some questions related to the topic, presenting an interesting fact, using visual stimuli, giving a problem to think about, etc. After introducing a topic, next step is identifying topic language. The best option for that is designing listing tasks which are aimed at generating by students the vocabulary related to the topic. Since the quality of communication depends on whether learners are able to operate relevant vocabulary, so the teacher should elicit words and expressions students are familiar with, after that introduce appropriate vocabulary to enable students to complete the tasks. When learners using related to the topic vocabulary express their opinions, construct their arguments, agreeing or disagreeing it makes a real-world activity. Before task completion it is important to give students clear instructions on what they will have to do at the task stage and help them to recall some language that may be useful for the task. It gives the students a clear model of what they are expected to do.

The examples below present the instructions to the tasks adjusted to the 'architecture' and techniques within the TBL framework:

1) Tasks based on the text "Computer Components":

I. Pre-task Phase. Pre-reading tasks:

1. Questions to elicit students' knowledge on the topic: What is computer hardware? What are the main computer components?
2. In two groups make up a list of the computer components. Compare your

list of the words with another group (**Listing**).

3. Task based on visual stimuli: In pairs examine the picture below. What can you tell us about each component? What are their functions? Which component is the most important? Which of the components is the most expensive to replace? (**Comparing**).

II. Task Cycle Phase. Language Focus. While-reading tasks:

1. Scan the text and identify the components of the computer. Then read the text carefully and sort the components out according to two categories: "Major Components" or "Peripherals" (**Ordering & Sorting**).
2. Read the descriptions of functions and match them with the appropriate computer component. (**Comparing**).

III. Production Phase. After-reading tasks (variations):

1. In small groups think of problems that might happen to each component and decide how to tackle each of them (**Problem Solving**).
2. Tell your partners what computer problems you have ever encountered and how you were able to solve them (**Sharing Personal Experience**).
3. Role-play troubleshooting (**Creative Task**).

2) Tasks based on Presentation Introduction:

I. Pre-task Phase. Pre-task activities:

1. Questions to elicit students' knowledge on the topic: What makes an effective presentation? How presentations are usually structured? What makes a strong Introduction in a presentation?
2. In groups decide and make up a list of tips on how to have a great Introduction. Compare your lists with other groups (**Listing**).
3. In pairs read the given suggestions on how to have a great Introduction, then sort them out into two categories: "DOs" or "DON'Ts". Compare your results with other pairs (**Sorting**).

II. Task Cycle Phase. Language Focus. Main-task activities:

1. In pairs put the stages of the Introductory Part in the correct order (**Ordering**).
2. Decide whether each expression is formal or informal. Stress the key words which helped you to decide. Compare your answers (**Ordering & Sorting**).
3. Match the more formal expressions with the less formal phrases in the box (**Comparing**).
4. Read (or listen) the excerpts and decide which of them you would use for *introducing the topic* and for *giving a plan* of your talk. Put them in the appropriate column (**Ordering & Sorting**).
5. Read the sentences and put them in the right order to structure the presentation (**Ordering**).

III. Post-task Phase. Production (variations):

1. In groups tell your partners about your experience of making a presentation. How you made a start for your presentation (**Sharing Personal Experience**).
2. Plan a presentation to deliver at the international conference "Innovations in Telecoms". Choose a topic for your presentation and define its

objectives. Outline the introductory part for your presentation (**Problem Solving**).

3. Create an introduction for your presentation according to the outline below (**Creative Task**):

Introducing: - *Greet the Audience* - *Credit the Audience* - *Introduce yourself (name, position/function)*.

Outlining: - *State your topic* - *Say why your topic is important for the audience* - *Describe the structure of your talk* - *Say how long the talk will be* - *Say when you will answer questions*.

Present it in groups or to the class. (Students listen to the introductions and fill in the assessment form on the performance. They circle the number of points according to their partner's performance).

Conclusion. Having evaluated the results of TBL application in ESP classes we defined a number of specific and general benefits to get for teaching English for Specific Purposes:

- Students are assigned to do regular and structured tasks enabling them to practice language skills (all four skills) and develop language they will need in their target environments.
- Students are involved into cooperative communication, negotiation, the language experiment gaining skills and experience required in their real life.
- Students perform specific task using specific language that motivates ESP language acquisition.
- Students can choose language to focus on, are free of language control that allows them to learn English in more natural way.
- Using TBL approach in ESP teaching enables interpersonal communication, spontaneous (private) and planned (public) types of speaking [7, p. 13], participation of students of different levels. It encourages autonomous learning, students' confidence, need to use language to communicate, engagement and motivation.

References:

1. Ahmadian, M. J. (2012). *Task repetition in ELT*. *ELT Journal*, VI. 66, 3, p.p. 380–382, Url: <https://doi.org/10.1093/elt/ccs020>.
2. Basturkmen, H. (2006). *Ideas and Options in English for Specific Purposes*, New Jersey: L. Erbaum Associates.
3. Buyukkarci, K. (2009). *A critical analysis of task-based learning*. *Kastamonu Journal of Education*, VI. 17, 1, p.p. 313- 320.
https://www.researchgate.net/publication/285744934_A_critical_analysis_of_task-based_learning.
4. Ellis, R. (2003). *Task-based language learning and teaching*. Oxford, UK: Oxford University Press.
5. Frost, R. (2008) *A task-based approach*. British Council, Turkey. <https://www.teachingenglish.org.uk/article/a-task-based-approach>.
6. Hutchinson, T. & Waters, A. (2006). *English for specific purposes: a learning-centred approach*. Glasgow: Cambridge University Press, UK.

7. Lackman, K. (2008). *Introduction to Task-based Learning*. The Willis Model and Variations. Ken Lackman & Associates Educational Consultants.
8. Lynch, T. & Maclean, J. (2000). *Exploring the benefits of task repetition and recycling for classroom language learning*. *Language Teaching Research*, 4 (3), 221-250. Url: <https://doi.org/10.1177/136216880000400303>.
9. Nunan D. (2004). *Task-based language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press. <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511667336>.
10. Willis, D. & Willis, J. (2007). *Doing Task-Based Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
11. Willis, D. (2010). *Doing task-based teaching*. *International House Journal of education and development*. <http://ihjournal.com/doing-task-based-teaching-2>.
12. Willis J. (1996). *A Framework for Task-based Learning*. Essex, England: Longman Pearson Education.

The article submitted: 20.03.2020

© Nazarenko O.

УДК 378:[37.011.3-051:57]:81'276.6

**SYSTEM OF TERMINOLOGICAL WORK OF FUTURE BIOLOGY
TEACHERS IN THE COURSE OF PROFESSIONAL TRAINING
СИСТЕМА ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ В
ХОДІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

Pererva V.V. / Перерва В.В.

ORCID: 0000-0002-7086-3050

*Kyryvi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, Gagarin av., 54, 50086**Криворізький державний педагогічний університет,**Кривий Ріг, просп. Гагаріна, 54, 50086*

***Анотація.** Оволодіння професійною термінологією є однією з проблем сучасної педагогічної освіти та визначає рівень професійно-термінологічної компетентності майбутнього спеціаліста. Метою дослідження є виявлення сутності та поетапності термінологічної роботи з опанування біологічної терміносистеми. Проаналізовано зміст, призначення та особливості застосування основних форм та методів термінологічної роботи на різних етапах опрацювання терміносистеми в ході фахової підготовки майбутнього вчителя біології.*

***Ключові слова:** термін, термінологічна робота, майбутній вчитель біології, біологія клітини, термінологічна компетентність.*

Вступ.

Професійне становлення компетентного вчителя біології нерозривно пов'язано із становленням його професійно-термінологічної компетентності, що потребує цілеспрямованої та послідовної роботи зі складання, апробації, вдосконалення та використання в усному та писемному мовленні термінологічного словника фахових термінів. У разі активного застосування термінів при спілкуванні цей словник стає активним. Ця робота неможлива без активізації пізнавальної діяльності студентів, формування творчого мислення та підвищення рівня самостійності в сфері професійного самовдосконалення.

Незважаючи на розробленість проблеми наукової термінології та терміносистеми, недостатньо дослідженими є питання поетапного становлення біологічної терміносистеми майбутнього вчителя в ході фахової підготовки.

Проблема професійної компетентності розроблена в дисертаційних дослідженнях М. Бирки [1], Г. Зайчук [9], О. Кучай, О. Чекан, Н. Юдзинок [13] та ін. Роль та формування термінологічної компетентності майбутнього спеціаліста розглянуті в роботах Г. Бондаренко, Т. Бутенко, О. Гриджук [6], Т. Денищич [8], Е. Огар, Л. Ритикової, Т. Симоненко, Т. Стасюк та ін. Проблема професійно-термінологічної компетентності в процесі вивчення дисциплін фахового циклу розроблена в роботах Л. Барановської, Н. Бордовської [2], В. Борщовецької, Н. Бородіної, Н. Бутилова, Л. Вікторової [3], І. Власюк [4], А. Дьоміна, Ж. Єрмолаєвої [2], О. Кошкіної [2], Н. Чурилової та інших.

Таким чином, набуває актуальності розробка комплексної системної організації роботи з якісного опанування фахової біологічної терміносистеми та розвитку професійно орієнтованої комунікативної компетентності майбутніх вчителів.

Основний текст

Термін має номінативну функцію, тобто безпосередньо називає поняття, відображає його зміст і забезпечує передачу інформації, суті навчального матеріалу. Взаємовідношення понять та термінів можна умовно зобразити таким чином: поняття= термін+дефініція.

Термін – це слово або словосполучення, що є назвою певного поняття спеціальної галузі науки, техніки, мистецтва. Термінологія – це система взаємозв'язаних термінів, що означають систему понять певної галузі знань. Термін виконує дві функції: слугує назвою поняття та виражає зміст поняття. Кожна наука має свої терміни, які пов'язані з її поняттями. Поняття – це форма мислення, що виражає певні властивості, зв'язки та відношення предметів та явищ у їхньому протиріччі і розвитку [10].

Знання фахової термінології є визначальним фактором засвоєння програмного матеріалу, становлення словарного запасу, розуміння мови певної галузі науки через засвоєння спеціальних термінів.

Одним із засобів полегшення розуміння та запам'ятовування термінів греко-латинського походження є словозамінювання на відповідник рідною мовою. Наприклад, еукаріоти – ядерні, прокаріоти – доядерні, лігніфікація – здерев'яніння, суберинізація – скорковіння. Але, у такому разі виникають ряд проблем: по-перше, не до усіх термінів можливо підібрати влучні та загальнозживані слова-замінники; по-друге, при такій заміні втрачається чіткість та точність висловлювання; по-третє, замінники ні в якому разі не можуть претендувати на роль терміну, а слугують лише для спрощення його розуміння.

При вивченні терміноелементів та терміноодиниць основна увага приділяється аналізу семантичного значення терміноелементів, префіксових, суфіксових та числівникових складових. Термінологічна робота цього етапу організовувалася із застосуванням ряду інтерактивних засобів, у тому числі ІКТ.

При роботі з термінами визначальну роль відіграють критерії їх добору. Зокрема, С.В. Гринев-Гриневиц пропонує такі критерії добору термінів [7, 5, 9]: тематична приналежність – виключення термінів суміжних галузей; орієнтація на словарний запас суб'єктів навчання – враховується наявність запасу загальнозживаних та загальнонаукових термінів, що не включаються до словника; системність – для виключення пропуску важливих понять; повнота охоплення термінолексики; синхронність – часовий фактор; частотність (зживаність); семантична цінність терміну; терміноутворююча здатність; нормативність та поєднуваність.

Зупинимось на основних **формах та методах термінологічної роботи**, які дозволяють сформувати індивідуальний термінологічний словник фахових термінів. З метою підвищення мотивації та зацікавленості студентів в підвищенні термінологічної компетентності доцільним є впровадження елементів гейміфікації навчальної діяльності [12, 14].

Форми та методи термінологічної роботи із формування індивідуального термінологічного словника різні (Рис.1).

I. Виявлення принципів словотворення та контекстного змісту. Ці форми організації термінологічної роботи є доцільними на етапі актуалізації знань з певної теми з метою виявлення міжпредметних та змістовних зв'язків з термінологією попередньо вивченого матеріалу (тем, розділів, модулів чи дисциплін).

Рис. 1. Форми та методи термінологічної роботи на різних етапах опрацювання терміносистеми

Авторська розробка

Створення кластеру на основі довідкового матеріалу. Студенти опрацьовують термінологічний список до нової теми, виділяють ієрархію термінів, їх зв'язок, виокремлюють ключові поняття та категорії. Результуючою є схематична структура, що визначає інформаційне поле певної теми та графічно відображує змістовні зв'язки між термінами. Так як в довідковій

літературі, словниках терміни зазвичай подані в алфавітному порядку, важливим є виявлення змістовних їх відповідників та синонімів.

Біологічні диктанти є різновидом термінологічного диктанту. Основне призначення – вдосконалення вміння співвідносити дефініцію та відповідний термін. Особливу увагу слід приділяти співзвучним термінам, зокрема: «нейрон», «нефрон», «нейтрон» або таким, що мають спільні терміноелементи: «ізогамія», «гетерогамія», «оогамія», «зигогамія» та ін.

Ребуси та кросворди доцільно розв'язувати в групах, організовуючи змагання на якість та час. Більш ефективному опануванню термінології сприяє й протилежний метод – складання кросвордів та ребусів – в парах чи мікрогрупах. При цьому опрацьовуються вміння наводити стислі дефініції, виокремлювати основні характеристики певного поняття, що представлене відповідним терміном. Цікавим є можливість генерації різних за просторовою організацією кросвордів з однакових термінів. За рівних умов (ідентичний рівень складності) час виконання завдання свідчить про ефективність засвоєння термінології даної теми (розділу). Для спрощення підготовки кросвордів можна використовувати онлайн-ресурси з вільним доступом.

Елементи гри «ланцюжок» являють собою послідовність термінів, побудованих за певним критерієм. Наприклад, ланцюжок життєвих форм по відношенню до рівня зволоження (гігроморф) має такий вигляд:

Гідрофіти – еугідрофіти – мезогідрофіти – гігромезофіти – еумезофіти – ксеромезофіти – мезоксерофіти – еуксерофіти (напрямок – зменшення рівня зволоження). Така компактна презентація термінів у вигляді ланцюжка сприяє кращому сприйняттю та розрізненню близьких за значенням та вимовою термінів: мезоксерофіт та ксеромезофіт. Визначальним є прикінцевий терміноелемент.

Гра «знайди пару» може бути організована як індивідуально, так і у парах. Основне призначення – виявлення термінологічних категорій та складання термінологічної ієрархії. Спрощує подальший аналіз терміносистеми.

Гра «переклади латинь» є ефективною при опануванні системи номенклатурних одиниць, знання яких для вчителя-біолога є визначальним з огляду його професіоналізму. Номени є назвою таксономічних одиниць (таксонів різного рангу – біноменального видового та уніноменальних надвидових). Аналогічно до термінів, визначальним є аналіз складових номенів (що є спільними як для латинизованих термінів, так і номенів виключно латинського походження).

Анаграми, квадрати зі слів покликані для формування грамотного написання та вимови термінів. Доволі часто зустрічається спотворювання термінів, наприклад: плазмолема, плазмоллема, плазмолемма замість плазмалема. Розв'язування анаграм передбачає буквенний аналіз складу слова, що сприяє усуненню зазначених помилок в подальшому професійному усному чи писемному мовленні.

Робота з термінологічним словником передбачає створення індивідуального термінологічного словника. З метою полегшення даної роботи

нами складені ілюстративні термінологічні словники та дистанційний спецкурс «Латинь. Ботанічна термінологія» [11].

II. Пояснення семантики і етимології відповідних термінів.

Аналіз терміноелементів є простим, але дієвим методом опрацювання біологічної терміносистеми. Так як біологічна термінологія має греко-латинські корені, розуміння значення основних терміноелементів сприятиме кращому розумінню, засвоєнню та запам'ятовуванню їх визначення та змістовного поля.

Завдання синонім-антонім-паронім-омонім. Біологічними україно-російськими омонімами, які слід розрізняти майбутньому вчителю-предметнику, є такі: укр. тонконіг (рос. мятлик) – рос. тонконог (укр. келерія), укр. кульбаба (рос. одуванчик) – рос. кульбаба (укр. любочки), рос. жаба (укр. ропуха) – укр. жаба (рос. лягушка).

Складання пар синонім-антонім сприяє кращому розрізненню змістовної складової термінів. Такі завдання актуальні як при індивідуальній, так і при груповій та фронтальній формах роботи.

III. Аналіз контекстного значення нових термінів, опрацювання в ході усного та письмового мовлення.

Складання *хмар-слів (word clouds, слів-тегів)* урізноманітнює термінологічну роботу зі студентами і дозволяє у стислій формі надати кластер термінів з певної теми чи розділу. Це візуальне подання списку категорій (або тегів, також званих мітками, ярликами, ключовими словами тощо). Зазвичай використовується для опису ключових слів (тегів) на веб-сайтах, або для представлення неформатованого тексту. Ключові слова найчастіше являють собою окремі слова, і важливість кожного ключового слова позначається розміром шрифту або кольором. Таке уявлення зручно для швидкого сприйняття найвідоміших термінів і для розподілу термінів за популярністю щодо один одного.

Карти розуму (MindMap, ментальної карти) та *терміносхеми* є методом графічного вираження процесів сприйняття, обробки та запам'ятовування інформації, творчих задач є інструментом розвитку пам'яті та мислення. В центрі аркуша студенти записують чи схематично замальовують об'єкт дослідження. Основні теми та характеристики, пов'язані з цим ключовим терміном, розходяться від центрального поняття у вигляді відгалужень першого та другого порядків. За можливістю додаються схематичні зображення, символи, діграми або інша графіка, що асоціюється з ключовим терміном. Ключовий та підпорядковані терміни, що відображують його зміст, поєднані стрілками. Для покращення сприйняття оформлення ведеться в різних кольорах.

IV. Контекстний аналіз та відпрацювання специфіки застосування термінів.

Проблемні завдання та кейси. Як інтерактивний, кейс-метод може застосовуватися при закріпленні отримані знань та вмінь, розвитку навичок аналізу та критичного мислення, зв'язку теорії та практики. Найбільш актуальними такі форми організації термінологічної роботи за етапі узагальнення знань змістовного модуля під час лабораторно-практичного

курсу, екскурсій в природу, навчально-польових та фахових практик.

Заключення та висновки.

Кращі показники засвоєння фахової термінології можливі за умови комплексного підходу до термінологічної роботи майбутніх вчителів біології. Зокрема, з метою оптимізації опанування фахової термінології на відкритій навчальній платформі Moodle Криворізького державного педагогічного університету створено електронні навчальні курси. Подальшими перспективами наших досліджень є розробка та доопрацювання ЕНК та термінологічних словників за галузями біологічних знань (у тому числі ілюстративних словників).

Література:

1. Бирка М.Ф. Развитие профессиональной компетентности преподавателя информационных технологий профессионально-технического учебного заведения: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / Бирка М.Ф. – К., 2010. – 19 с.
2. Бордовская Н.В. Кейс-метод как средство оценивания и развития терминологической компетентности будущего педагога /Н. В. Бордовская, Е. А. Кошкина, М. А. Тихомирова, Н. Бочкина // Интеграция образования. – 2018. Т. 22, № 4. – С.728-749.
3. Вікторова Л.В. Формування професійно-термінологічної компетентності студентів вищих аграрних навчальних закладів у фахівців у фаховій підготовці: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Л.В. Вікторова. – Чернігів, 2009. – 23 с.
4. Власюк І.В. Формування професійно-термінологічної компетентності майбутніх бакалаврів економіки в процесі вивчення фахових дисциплін: автореф. ... канд. пед. наук / І.В. Власюк – Вінниця, 2015. – 20 с.
5. Головин Б.Н. Лингвистические основы учения о терминах / Б.Н. Головин, Р.Ю. Кобрин. М.: Высшая школа, 1987. 105 с. (на рус.)
6. Гриджук О.Є. Фахова термінологія: навч. посіб. для самост. роботи студентів / Гриджук О. Є. – Львів: Новий Світ-2000, 2016. – 403 с.
7. Гринев-Гриневич С.В. Терминология: учебное пособие / С.В. Гринев-Гриневич. – М.: Академия, 2008. – 304 с.
8. Денищич Т.А. Формування термінологічної компетентності майбутніх фахівців з політології / Т.А. Денищич // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили: Серія: Педагогіка. – 2012. Т. 209, Вип. 197. – С. 137-142.
9. Зайчук Г.М. Формування професійної компетентності майбутніх маркетингологів туристичної галузі у процесі фахової підготовки: автореф. дис.... канд. пед. наук/ Г.М. Зайчук. – К., 2010. – 20 с.
10. Павлова О.І. Термины, профессионализмы и номенклатурные знаки (к проблеме классификации специальной лексики) /О.І. Павлова // Вестник Национального университета Львовская политехника: Серия Проблемы украинской терминологии. – 2008. – 620 с.. – С. 49-54.
11. Перерва В.В. Дистанционный спецкурс «Латынь. Ботаническая терминология» как средство становления профессионально-терминологической компетентности учителя биологии / В.В. Перерва //

Освітologia Osvitologia: Ukrainsko-Polski Naukiwe Czasopismo. – К., 2019. Вип. VIII. – С.81-89

12. Ткаченко О. Гейміфікація освіти: формальний і неформальний простір / О. Ткаченко // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2015. Вип. 11. – С. 303-309.

13. Юдзіонок Н.М. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в музично-інтерпретаційній діяльності: автореф. дис.... канд. пед. наук / Н.М. Юдзіонок. – Одеса, 2011. – 21 с.

14. Kapp K.M. The gamification of learning and instruction: game-based methods and strategies for training and education. – San Francisco: John Wiley & Sons, 2012. – 336 p.

References:

1. Birka M.F. (2010) Rozvitok profesijnoyi kompetentnosti vkladacha informacijnih tehnologij profesijno-tehnichnogo navchalnogo zakladu [Development of professional competence of teacher of information technology of vocational school]: *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. 19 p.

2. Bordovskaya N.V., Koshkina E.A., Tihomirova M.A. & Bochkina N. (2018) Keys-metod kak sredstvo otsenivaniya i razvitiya terminologicheskoy kompetentnosti buduschego pedagoga [Case-study method as a means of assessing and developing terminological competence of a future teacher]. *Education Integration*. T. 22, № 4. P. 728-749.

3. Viktorova L.V. (2009) Formuvannya profesijno-terminologichnoyi kompetentnosti studentiv vishih agrarnih navchalnih zakladiv u fahivciv u fahovij pidgotovci [Formation of professional-terminological competence of students of higher agrarian educational institutions in specialists in professional training]: *Extended abstract of candidate's thesis*. Chernihiv. 23 p.

4. Vlasyuk I.V. (2015) Formuvannya profesijno-terminologichnoyi kompetentnosti majbutnih bakalavriv ekonomiki v procesi vivchennya fahovih disciplin [Formation of professional-terminological competence of future bachelors of economics in the process of study of professional disciplines]: *Extended abstract of candidate's thesis*. Vinnitsa. 20 p.

5. Golovin B.N., Kobrin R.Yu. (1987) Lingvisticheskie osnovyi ucheniya o terminah [Linguistic basis of the doctrine of terms]. Moscow. 105 p.

6. Gridzhuk O.Ye.(2016) Fahova terminologiya [Professional terminology]: A textbook for students to work independently. Lviv: Novyi Svit. 403 p.

7. Grinev-Grinevich S.V. (2008) Terminologiya [Terminology]: Tutorial. M.: Academia. 304 p.

8. Denishich T.A. (2012) Formuvannya terminologichnoyi kompetentnosti majbutnih fahivciv z politologiyi [Formation of terminological competence of future specialists in political science]. *Black Sea Scientific Journal of Academic Research: Pedagogy*. T. 209, Vol. 197. P. 137-142.

9. Zajchuk G.M. (2010) Formuvannya profesijnoyi kompetentnosti majbutnih marketologiv turistichnoyi galuzi u procesi fahovoyi pidgotovki [Formation of professional competence of future tourism marketers in the process of professional training]: *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. 20 p.

10. Pavlova O.I. (2008) Terminy, professionalizmy i nomenklaturnyie znaki (k probleme klassifikatsii spetsialnoy leksiki) [Terms, professionalisms and nomenclature marks (to the problem of classification of special vocabulary)]. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University: Series Problems of Ukrainian Terminology*. 620 p. P. 49-54.

11. Pererva V.V. (2019) Distancionnyj spekurs «Latyn. Botanicheskaya terminologiya» kak sredstvo stanovleniya professionalno-terminologicheskoy kompetentnosti uchitelya biologii [Remote special course "Latin. Botanical terminology" as a means of establishing professional and terminological competence of a biology teacher] *Osvitologia: Ukrainsko-Polski Naukiwe Czasopismo*. Kiev. Vol. 8. P. 81-88.

12. Tkachenko O. (2015) Gejmifikaciya osviti: formalnij i neformalnij prostir [Gamification of education: formal and informal space]. *Topical issues in the humanities*. Vol. 11. P. 303-309.
13. Yudzionok N.M. (2011) Formuvannya profesijnoyi kompetentnosti majbutnogo vchitelya v muzichno-interpretacijnij diyalnosti [Formation of teacher's professional competence in music interpretation activity]: *Extended abstract of candidate's thesis*. Odessa. 21 p.
14. Kapp K.M.(2012) *The gamification of learning and instruction: game-based methods and strategies for training and education*. San Francisco: John Wiley & Sons. 336 p.

Abstract. *Mastering professional terminology is one of the problems of modern pedagogical education and determines the formation of professional and terminological competence of the future teachers. The purpose of the study is to identify the content and stage of terminological work on mastering the system. The content, purpose and peculiarities of application of the basic forms and methods of terminological work at different stages of terminology system elaboration in the course of professional training of the future biology teacher are analyzed.*

Key words: *term, terminology work, future biology teacher, cell biology, terminological competence.*

Науковий керівник: д.пед.н., доц. Лаврентьева О.О.

Статтю відправлено: 22.03.2020 р.

© Перерва В.В.

УДК 378:004-051:613/614

**PECULIARITIES OF APPLICATION OF HEALTH-SAVING
TECHNOLOGIES IN THE MODERN EDUCATION PROCESS**
**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В
СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ**

Zalij R. V./ Жалій Р.В.,*senior lecturer in physical education*

ORCID: 0000-0001-7424-0742

*National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»,**Poltava, Pershotravneva Avenue, 24, 36011*

Анотація. У статті висвітлюються особливості процесу формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів вищої освіти в умовах сучасного освітнього простору. Цей процес пов'язаний з використанням здоров'язбережувальних технологій під час освітнього процесу. Важливим є застосування здоров'язбережувальної компетентності у подальшій професійній діяльності, що становить невіддільний і комплексний процес, організація й управління яким визначатиме подальший стан культури здоров'язбереження в сучасній молоді.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність, здоров'язбережувальні технології, освітній процес, здобувачі вищої освіти.

Вступ.

Необхідність розв'язання проблеми збереження здоров'я молодого покоління регулюється чинним законодавством, зокрема, такі норми містять Закони України: «Про освіту» від 05 вересня 2017 року, «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 року, «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року, низка підзаконних актів: Національна доктрина розвитку освіти України, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 року; Указ Президента України «Про забезпечення дальшого розвитку вищої освіти в Україні» від 25 вересня 2008 року; Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» від 30 вересня 2010 року; Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року "Рухова активність - здоровий спосіб життя - здорова нація", схвалена Указом Президента України від 9 лютого 2016 року № 42/2016, Стратегія розвитку фізичного виховання та спорту серед студентської молоді на період до 2025 року, Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 01 березня 2017 року №115

Основний текст.

Застосування здоров'язбережувальних технологій уможливило активізацію рухової активності молоді, їхнє активне залучення до фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової діяльності. Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх фахівців гіподинамічних професій розглядається як різновид фізичного виховання; як педагогічний процес, який має мету, зміст, кінцевий результат, а тому запроваджується у ЗВО як невід'ємна складова освітнього процесу; як багатофункціональну модель підготовки майбутнього фахівця гіподинамічної професії з урахуванням

найбільш істотних факторів, які впливають на його працездатність, а також, форм зв'язку й ступеня взаємозалежності різних параметрів, включених у модель. Майбутні фахівці, як правило, недостатню увагу приділяють фізичним вправам, оскільки ведуть достатньо «осілий» спосіб життя. Зважаючи на великі навантаження інтелектуального й розумового планів, наполягаємо на обов'язковому включенню до освітніх програм представників майбутніх гіподинамічних професій практичних занять із фізичного виховання, які сприятимуть формуванню потреби бути здоровим, показувати приклад іншим.

У процесі фізичного виховання майбутніх інженерів (механіка, комп'ютерна інженерія, електроніка) передбачається оволодіння здобувачами вищої освіти як ключових знань про здоров'я та його чинники, основи здорового харчування та здорового способу життя, але й уміння застосовувати набуті знання на практиці. Тому під час опанування модулю «Легка атлетика» передбачається не лише вивчення тем щодо бігу на різні дистанції, кросу, естафетного бігу, але й методика організації та проведення легкоатлетичних естафет, правильність оформлення протоколів змагань та необхідної супровідної документації. Під час вивчення спортивних ігор надається уявлення не лише про правила спортивних ігор, але й про системи жеребкування та вимоги до оформлення заявок, проведення спортивних змагань серед свої ровесників.

Пріоритетним напрямком проведення навчальних занять із фізичного виховання та секційної діяльності є ознайомлення студентів із новими видами спорту: чирлідінг, петанк, хортинг, флорбол, бадмінтон, корфбол, сумо та фризбі. Не останню роль сьогодні відіграє кіберспорт.

На основі власної практичної діяльності варто вказати про необхідність застосування нетрадиційних форм проведення навчальних занять, прийомів, методів, методик, які сприяють підвищенню рівня пізнавальної активності здобувачів вищої освіти.

У контексті нашого дослідження ми висвітлюємо застосування інноваційних технологій в процесі підготовки майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії для формування їхньої здоров'язбережувальної компетентності як сукупності компетенцій щодо дбайливого ставлення до свого здоров'я.

Тому під час опанування дисципліни велика увага звертається на теоретичні знання та практичні навички, які необхідні для прийняття рішень, спрямованих на захист майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії від дії шкідливих та небезпечних чинників виробничого середовища у подальшій професійній діяльності. Тому передбачається методика проведення фізкультурних вправ, гімнастики для очей, рухової гімнастики, підбірки вправ для заспокоєння тощо. Важливою є характеристика чинників фізичного, хімічного, біологічного, соціального планів, які прямо чи опосередковано впливають на самопочуття та стан здоров'я майбутніх фахівців гіподинамічних професій. У комплексі такі знання та вміння формують компетенції, сукупність яких визначає здоров'язбережувальна компетентність.

У ході навчальних та позааудиторних заходів, під час яких

використовуються елементи туризму, спортивні ігри, легка атлетика тощо відбувається формування здоров'язбережувальної компетентності студентів ЗВО, зміст якої полягає в набутті знань, умінь та навичок щодо організації власного життя, дозвіллево-рекреаційної діяльності з максимальною руховою активністю та користю для фізичного й психічного здоров'я.

Використання інноваційних форм проведення навчальних занять сприяє формуванню здоров'язбережувальної компетентності здобувачів вищої освіти та їхньої готовності до її застосування в професійній діяльності. У цьому руслі в процесі формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців при вивченні спортивних ігор, варто акцентувати увагу, що спортивні ігри – це важливий засіб для прищеплення знань, умінь та навичок з конкретної спортивної гри, ґрунтовної мотивації до занять фізичною культурою і спортом, активної рекреаційної та рухової діяльності молоді. Порівняно нові види спортивних ігор (пляжні гандбол, футбол, волейбол) привертають до себе увагу студентів під час їхнього відпочинку, а тому знання про правила гри, розміри майданчиків, кількість гравців є необхідними для організації активного відпочинку. Рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів у технічному університеті залежить від низки факторів, визначальним серед яких все ж є злагоджена роботи викладацького складу, добре спланована й зорганізована робота з фізичного виховання у ході навчальних занять та позааудиторної діяльності.

Підсумок і висновки.

Отже, Формування здоров'язбережувальної компетентності студентів ЗВО України здійснюється у ході професійно-прикладної фізичної підготовки (навчальна програма з фізичного виховання в технічних вишах включає, як правило, такі змістові модулі: «Спортивні ігри», «Гімнастика», «Легка атлетика») та в ході позааудиторної діяльності (секції, змагання, використання інших засобів фізичного виховання: туризм, рухливі ігри та ін.), але з обов'язковим застосуванням інноваційних форм навчальних занять студентів.

Література:

1. Бондаренко О. М. Формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі професійної підготовки. : Дис... канд. наук: 13.00.04 – К, 2008 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/344325.html>.

2. Жалій Р. В. Формування готовності майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальної компетентності в умовах технічного ЗВО. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогічні науки». 2019. №2. С. 37-46.

3. Жалій Р.В. Здоров'язберігаючі технології в освітньому просторі в освітньому просторі майбутніх фахівців технічних спеціальностей: поняття, методичні особливості впровадження. *Фізична реабілітації та здоров'язберігаючі технології : реалії і перспективи: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*, 2017. С. 106-107.

4. Щекатунова Г. Впровадження педагогічних інновацій як механізм

ефективного розвитку загальноосвітнього навчального закладу [Текст] / Ганна Щекатунова // Рідна школа. – 2010. – № 6. – С. 23-26.

5. Ястребова В. Методологічні засади інноваційної моделі закладу освіти XXI століття [Текст] / В. Ястребова // Рідна школа. – 2016. – № 2-3. – С. 26 – 31.

***Abstract.** The article highlights the peculiarities of the process of forming the health-saving competence of higher education applicants in the modern educational environment. This process is related to the use of health-saving technologies during the educational process. It is important to apply health-saving competence to further professional activity, which is an integral and integrated process, the organization and management of which will determine the further state of the health-care culture in today's youth.*

***Key words:** health-saving competence, health-saving technologies, educational process, higher education applicants.*

Стаття відправлена: 20.03.2020 г.

© Жалій Р.В.

УДК 378:004-051:613/614

INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF STARTING IN THE PROCESS OF PREPARATION OF FUTURE HISTORY TEACHERS: CONCEPTS, CLASSIFICATION, METHODS

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ: ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ, МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ

Zalij T. V./ Жалій Т.В.,

k.i.n., doz./ к.і.н., доц.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1290-0316>

Poltava National Pedagogical University named after VG Korolenko

Poltava, Ostrogradskogo Avenue, 2, 36000

Анотація. У статті висвітлюються особливості використання інноваційних технологій під час підготовки майбутніх учителів історії в умовах сучасного закладу вищої освіти. Розглядається поняття «інноваційних технологій», альтернативні критерії їхньої класифікації, методика використання в освітньому процесі. Вказується на важливість їхнього застосування для підвищення рівня пізнавальної діяльності студентів, реалізації принципу академічної свободи учасників освітнього процесу; наголошується на пріоритетності їхнього застосування під час академічної мобільності здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: академічна свобода, академічна мобільність, методи навчання, інноваційні технології, здобувачі вищої освіти, майбутні вчителі історії.

Вступ. На сучасному етапі становлення освітнього простору, подальшого реформування сфери освіти не втрачає актуальності питання про підвищення рівня мотивації сучасної молоді до освітнього процесу, підготовки до навчальних занять. Як альтернативний спосіб для активізації пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти ми розглядаємо інноваційні форми проведення аудиторних занять. Їхній перелік сьогодні є невичерпним, адже педагоги, методисти, викладачі пропонують урізноманітнювати освітню діяльність, мають уже значну практику щодо проведення занять з використанням різних форм, методів, прийомів, щоб зацікавити молодь, заохотити її до вивчення навчальної дисципліни.

Основний текст. У статті висвітлюються інноваційні форми проведення навчальних занять у процесі здійснення освітньої діяльності в умовах технічного закладу вищої освіти. Розкриваються основні терміни, зокрема: «академічна свобода», «інноваційна форма», «освітня діяльність», «інноваційна діяльність», «навчальні заняття», «види навчальних занять». Дослідження розкриває особливості підготовки здобувачів вищої освіти всіх без винятку освітніх програм, для яких важливим є опанування гуманітарних дисциплін, формування мовленнєвих компетентностей та вивчення основ риторики під час освітньої діяльності.

На прикладі навчальних занять продемонструємо широкий спектр інноваційних форм роботи, використання яких сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, є важливим чинником у процесі формування наднавичок, т. зв. «soft skills», які є необхідними для конкурентоздатного фахівця в сучасних умовах.

Однією з інноваційних технологій є «правовий айстопінг», для якого ми використовуємо ідентичний український відповідник – «правова зверниуважка». Під цим терміном розуміємо форму проведення заходу, яка використовується під час вивчення студентами історичних, правознавчих, інших гуманітарних дисциплін у закладі вищої освіти і походить від англійських слів *eye stopper* (дослівно – той, що зупиняє очі). То ж першою умовою проведення «правового айстопінгу» є вибір айстопера, тобто того, що буде привертати увагу. Айстоперами можуть бути колір, знаки, символи, фрази, які відображають ключові положення думки, ідеї, концепції, яка пропагується, вивчається, досліджується під час проведення заходу. Вибір айстопера залежатиме від тематики айстопінгів.

Варто вказати, що під час вивчення гуманітарних дисциплін «правові айстопінг» вважаємо найбільш доречно апробувати в процесі вивчення «Прав людини», «Конституційного права», «Шкільного курсу правознавства та методики його викладання», низки історичних та юридичних курсів. Тому при проведенні «правового айстопінгу» доцільно використовувати знакові символи гендерної рівності чи рівності, незалежно від походження, расової чи національної належності (при вивченні навчальної дисципліни «Права людини»), оксамит як айстопер (при вивченні відповідного періоду новітньої історії), синьо-блакитний колір під час опанування матеріалу про державну символіку і т.д.

Обов'язковими умовами проведення «правового айстопінгу» є чітка відповідність теми і всіх прийомів, які використовуються, обраній формі (систематичне звернення уваги на обраний айстопер, логічний зв'язок матеріалу, який використовується, з обраним айстопером). Наприклад, під час проведення правового айстопінгу «Рівні права – рівні можливості» (в рамках вивчення гуманітарної дисципліни «Права людини») передбачається використання знакового символу гендерної рівності як айстопера. Під час заняття здійснюється його візуалізація на екрані мультимедійного пристрою, наочність на дошці, вправа «зобразимо рівність» (студенти власноруч його відтворюють на папері), розгляд альтернативних знакових виражень гендерної рівності в Україні та світі, обговорення значення такого зображення та його зміст.

Термін «правовий сторітелінг» ми вводимо в науковий обіг для позначення форми виховного заходу, спрямованого на популяризацію певних ідей. Слово «сторітелінг» має англійське походження (*storytelling* – розповідання історій) і використовується для повідомлення цікавих ситуацій, історій, випадків із життя. Тому під час проведення «сторітелінгу» важливо здійснити підбірку таких фактів, які б демонстрували успіхи конкретної людини або її реальну життєву ситуацію, в яку вона потрапила й з якої знайшла вихід [1, С. 58].

Наприклад, у формі сторітелінгу студенти підготують найпростіші історії [4, С. 12]. Методика проведення навчальних чи позааудиторних занять у формі сторітелінгів передбачає або підготовку викладача та його модерування під час заходу, або обговорення студентами заздалегідь підготовлених історій. Така форма може використовуватися як результат самостійної роботи здобувача

вищої освіти та оцінюватися відповідно до встановлених у закладі вищої освіти нормативів. У випадку обговорення можливе використання таких прийомів як «SWOT-аналіз», «Метаплан», «ПРЕС», методу дилем, кейс-технологій тощо [5, С. 47]. Головною метою є не лише дискусія, яка може мати місце й буде спровокована в разі повідомлення резонансних життєвих історій, а висловлення власної думки, її аргументація, апелювання до соціального досвіду, розуміння тієї ситуації, в яку людина потрапила, її співпереживання. Обов'язковою є підбірка якісних тем для опрацювання та обговорення історій.

Підсумок і висновки. Таким чином, підбиваючи підсумок, зазначимо, що використання інноваційних форм проведення занять є необхідним елементом методичної капсули освітнього процесу в сучасному закладі вищої освіти.

Література:

1. Жалій Т. В. Реалізація принципу академічної свободи учасників освітнього процесу під час освітньої діяльності // Сучасні соціокультурні практики: компетентісно-аксіологічний аспект: Збірник статей і матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 10-літтю кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін ПНПУ імені В. Г. – Полтава: ПП «Астрая», 2018. – С. 57-59.
2. Мороз А. Г. Профессиональная адаптация выпускника педагогического вуза. Дис. Д-ра пед. наук: 13.00.01.-К. 1983.-480с.
3. Нагорна Г. О. Формування у студентів педагогічних вузів професійного мислення. Автореф. Дис. Д-ра пед. наук: 13.00. 01К 1995.-41с.
4. Пехота О. М. Індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки вчителя. Автореф. Дис. Д-ра пед. наук: 13.00.01.К.: 1997.-52с.
5. Руденко Ю. Д. Розвиток теорії і практики формування в учнів наукового світогляду в історії педагогіки України (1917-1941рр.) Дис. Д-ра пед. наук: 13.00.01.-К 1994.-392с.
6. Сисоєва С. О. Теоретичні і методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості учня. Дис. Д-ра пед. наук: 13.00.01. - К. 1997.-428с.
7. Троцько Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах. Дис. Д-ра пед. наук: 13.00.01.-Х. 1996. -421
8. Шкурко І. І. Соціально-гуманітарна і політична підготовка майбутніх учителів (історико-педагогічний аспект). Навчальний посібник. К.: КДПУ.-1992.-144с.

Abstract. The article highlights the features of the use of innovative technologies in the preparation of future history teachers in the context of a modern higher education institution. The concept of "innovative technologies", alternative criteria for their classification, methods of use in the educational process are considered. The importance of their application for raising the level of cognitive activity of students, realization of the principle of academic freedom of participants of the educational process is pointed out; emphasizes the priority of their use in the academic mobility of higher education applicants.

Key words: academic freedom, academic mobility, teaching methods, innovative technologies, higher education applicants, future history teachers.

Стаття відправлена: 20.03.2020 г. © Жалій Т.В.

УДК 378.011.3-051:373.3

ANALYSIS OF THE CURRENT UKRAINIAN LEGISLATIVE BASE OF INTENDING PRIMARY SCHOOL TEACHERS' FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION**АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ З ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ****Pinchuk I.O. / Пінчук І.О.***Pedagogical Sciences Candidate (PhD) / канд.пед.н., докторант**ORCID: 0000-0002-1376-3977**Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university,**Hlukhiv, Kyievo-Moskovska, 24, 41400**Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка,**Глухів, Києво-Московська, 24, 41400*

Анотація. Стаття присвячена аналізу законодавчої бази щодо проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності в державних документах України, що регламентують підготовку фахівців початкової школи, та реального стану формування досліджуваної компетентності у процесі професійної підготовки у вищих педагогічних закладах освіти відповідно до освітніх програм підготовки бакалаврів спеціальності 013 Початкова освіта.

Ключові слова: іншомовна комунікативна компетентність, майбутні вчителі початкової школи, сформованість комунікативної компетентності, освітня програма.

Вступ. Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи відбувається відповідно до процесу професійної підготовки майбутніх фахівців початкової школи і регламентується положеннями нового базового Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту», Національною стратегією розвитку освіти України на період до 2021 року, Державним стандартом початкової загальної освіти, Концепцією нової української школи. Концептуальні основи нової парадигми освіти визначено також у нових стандартах вищої освіти, що ґрунтуються на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя», але не обмежуються ними.

Основний текст. Відповідно до нового Закону «Про вищу освіту» науковий рівень вищої освіти передбачає здатність особи визначати та розв'язувати соціально значущі системні проблеми у певній галузі діяльності, які є ключовими для забезпечення сталого розвитку та вимагають створення нових системоутворювальних знань і прогресивних технологій» [1].

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування складних спеціалізованих задач у певній галузі професійної діяльності. Зупинимось детальніше на аналізі проекту стандарту вищої освіти за першим рівнем (бакалавра) галузі знань 01 Освіта Спеціальності 013 Початкова освіта (Професійна кваліфікація «Учитель початкової школи»). Кваліфікація в дипломі «Бакалавр початкової освіти. Учитель початкової школи») в світлі формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи [2].

Аналіз зазначеного документу дозволив з'ясувати, що для формування іншомовної комунікативної компетентності важливими є комунікативна, соціокультурна, філологічна компетентності та компетентність міжособистісної взаємодії. Зокрема *комунікативна* компетентність (КЗ-4) передбачає здатність майбутнього вчителя початкової школи спілкуватися державною мовою на офіційно-діловому рівні; володіти навичками нормативного літературного мовлення (його усною та писемною формою) в різних сферах комунікації; здатність до розуміння чужих і продукування власних програм комунікативної поведінки, адекватним цілям, сферам, ситуаціям спілкування, активній взаємодії з іншими мовленнєвими суб'єктами; уміння володіти різновидами стилів мовленнєвого спілкування в ситуаціях запобігання та врегулювання конфліктів [5]. В аналізованому документі наголошується, що *соціокультурна* компетентність (КЗ-7) передбачає здатність майбутнього фахівця застосовувати знання, пов'язані із соціальною структурою та національною специфікою суспільства, з особливостями соціальних ролей; здатність до орієнтування у соціальних ситуаціях, розуміння соціального контексту художніх творів; спроможність ідентифікувати себе з цінностями професійного середовища; наявність професійної позиції вчителя; здатність до цінування та повага до різноманітності і мультикультурності; надання рівних можливостей учням різних національностей та різних розумових здібностей, толерантне ставлення до їхньої культурної спадщини, індивідуальних особливостей [5].

Для нашого дослідження вагомим є врахування, поряд із комунікативною і соціокультурною, компетентність *міжособистісної взаємодії* (КЗ-8), що має на меті здатність успішно взаємодіяти з керівництвом, колегами, учнями та їхніми батьками; володіння алгоритмами конструктивного вирішення педагогічних конфліктів; здатність працювати в команді, здатність до співпраці, групової та кооперативної діяльності. Здатність бути критичним і самокритичним, наполегливим щодо поставлених завдань і взятих зобов'язань [5].

Відповідно до «Проекту стандарту вищої освіти України» спеціальності 013 Початкова освіта спеціальні (фахові) компетентності вміщують предметну, психологічну, педагогічну, методичну, професійно-комунікативну компетентності. Серед переліку предметних компетентностей нашого дослідження стосується *філологічна* компетентність (СК-1.1), що передбачає здатність до застосування професійно профільованих лінгвістичних і літературознавчих знань, умінь та навичок, що становлять теоретичну основу початкового курсу мови навчання, мови вивчення, іноземної мови, літературного читання та їхніх окремих змістових ліній. Складниками філологічної компетентності є лінгвістична, мовленнєва, літературознавча [5].

Серед результатів навчання здобувачів вищої освіти зазначеної спеціальності виокремлюється *комунікація*, що передбачає здійснення студентами комунікації, орієнтуючись на стилі мовленнєвого спілкування в процесі розв'язання професійно-педагогічних задач; прогнозування, проектування та коригування педагогічної комунікації з іншими суб'єктами освітньо-виховного процесу початкової школи на засадах етики професійного спілкування, застосовуючи правила мовленнєвого етикету; використання

засобів вербальної та невербальної комунікації задля підвищення рівня професійної культури майбутнього вчителя [1]. Проаналізувавши проєкт стандарту вищої освіти, варто відмітити, що комунікація як результат пронизує всі компетентності, починаючи загальнонавчальною та закінчуючи предметно-змістовою. Всі компетентності майбутніх учителів початкової школи формуються й розвиваються у процесі вивчення майбутніми фахівцями навчальних дисциплін усіх циклів загальної та професійної підготовки, дисциплін за вибором навчального закладу, дисциплін самостійного вибору студентів. Розв'язування задач навчання, виховання й розвитку учнів початкової школи відбувається з використанням комунікативних засобів, оскільки будь-яка педагогічна чи методична задача розв'язується як *комунікативна* [5].

З метою створення цілісної картини формування іншомовної комунікативної компетентності протягом останніх років, окрім аналізу державних документів, наше дослідження передбачало огляд освітніх програм, першого (бакалаврського) освітнього рівня ЗВО України. У законі «Про вищу освіту» зазначено, що освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма – єдиний комплекс освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів тощо), спрямованих на досягнення передбачених такою програмою результатів навчання, що дає право на отримання визначеної освітньої або освітньої та професійної (професійних) кваліфікації (кваліфікацій). [1].

Освітні програми здобуття вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» може передбачати підготовку з другої спеціальності (012 Дошкільна освіта, 016 Спеціальна освіта, 024 Хореографія, 053 «Психологія» або 231 «Соціальна робота») або з додаткової спеціалізації. На освітніх програмах першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» та 013 «Початкова освіта» доцільно здобувати одночасно та передбачати здобуття третьої спеціальності або додаткової спеціалізації (враховуючи європейський досвід можливо розглянути питання про створення єдиної спеціальності «Дошкільна та початкова освіта», що відповідатиме концепту материнської школи на цих рівнях) [4].

Більшість педагогічних університетів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка надають освітню кваліфікацію «Бакалавр початкової освіти» та професійну кваліфікацію «Вчитель початкової школи». Крім того багато з них надають додаткову кваліфікацію за спеціалізацією, зокрема «Вчитель мистецтва початкової школи», «Асистент учителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням», «Вихователь дітей раннього та дошкільного віку», «Психолог» (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського); «Вчитель іноземної мови початкової школи (англійської)», «Вчитель музики початкової школи», «Вчитель інформатики початкової школи» (Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка) «Вихователь дошкільних закладів» (НПУ імені М. П. Драгоманова); «Вчитель

образотворчого мистецтва» (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); «Вихователь дітей дошкільного віку» (Київський університет імені Бориса Грінченка); «Вчитель християнської етики», «Вчитель іноземної мови (англійської або німецької) початкової школи» (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького). Але в деяких ЗВО заклади пропонують лише спеціальність 013 Початкова освіта та кваліфікацію «Вчитель початкової школи», зокрема Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Ужгородський національний університет тощо.

Висновки. З огляду на специфіку освітньої галузі «Початкова освіта» та проаналізовані державні документи, можемо зробити висновок про те, що вся документальна база орієнтує професійну підготовку фахівця на розвиток його комунікативності, а комунікативні вміння є наскрізними і є основою успішної самореалізації особистості як громадянина і фахівця. Проте, аналіз документації засвідчує, що не всі заклади вищої освіти готові забезпечити формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи відповідного рівня.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. №1556-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти», <https://mon.gov.ua/ua/news> дата звертання 25.03.2020
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. №2145-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Концепція розвитку педагогічної освіти України від від 16 липня 2018 р. № 776. http://oipop.ed-sp.net/public/attached_files/5b7bb2dcc424a809787929.pdf
5. Проєкт стандарту вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti>

References

1. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine “On Higher Education”] vid 01.07.2014. №1556-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Zakon “Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vdoskonalennya osvitnoyi diyalnosti u sferi vyshchoyi osvity” [Law “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving Higher Education Educational Activities”] <https://mon.gov.ua/ua/news> data zvertannya 25.03.2020.
3. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine “On Education”] dated 05.09.2017. №2145-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Kontseptsiya rozvytku pedahohichnoyi osvity Ukrainy [The concept of development of pedagogical education in Ukraine] dated 16.07.2018. № 776. http://oipop.ed-sp.net/public/attached_files/5b7bb2dcc424a809787929.pdf
5. Proyeckt standartu vyshchoyi osvity za spetsialnistiu 013 Pochatkova osvita [Higher Education Standard Project for Specialty 013 Primary Education]. URL:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti>

Abstract. *The article is devoted to the analysis of the legislative base on the problem of foreign language communicative competence formation in the state documents of Ukraine, regulating the training of intending primary school teachers, and the real current state of the studied competence formation in the process of professional training in higher pedagogical education institutions in accordance with the educational training programs of bachelors of specialty 013 Primary education.*

Key words: *foreign language communicative competence, intending primary school teachers, communicative competence formation, educational program.*

Статтю відправлено: 31.03.2020 г.

© Пінчук І.О.

UDC 378.14

PECULIARITIES OF APPLICATION OF ACTIVE APPROACH IN THE PROCESS OF FORMATION OF PROFESSIONAL IDENTITY OF FUTURE PHYSICAL THERAPY, ERGOTHERAPY

Kopochynska Yu. V.

ORCID: 0000-0001-5018-3747

Candidate of Science in Physical Education and Sports, Associate Professor,
Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University
Kyiv, Ukraine, Lane Magnitogorsk 3, 02000

Abstract. The purpose of the article is to study the peculiarities of applying the activity approach in the process of forming the professional identity of future specialists in physical therapy, ergotherapy. It is established that in the future specialists in physical therapy, ergotherapy personal knowledge is formed, which can be reflected not only in the form of mastered concepts and scientific theories, but also in the acquisition of professional skills, skills, pedagogical skills. identification of the future specialist in physical therapy, ergotherapy with the model of personality of the specialist in physical therapy, which is formed in the mind in the course of training, involves not copying the activities of well-known and generally recognized professionals in physical therapy, ergotherapy, and the identification of individual approach to the creation of an individual approach to the profession. On the basis of realization of personal approach, the acquisition of individual practical experience of active and creative professional activity.

Key words: activity approach, the formation of professional identity, occupational identity, physical therapy, ergotherapy, vocational training.

Introduction.

One of the main priorities of vocational training is the desire to build a people-oriented, open to all and development-oriented information society in which everyone could create, accumulate and access information and knowledge, be able to access, use and share it. each person to realize his or her full potential by promoting social and personal development and improving the quality of life [6].

The personal approach is the most important psychological and pedagogical principle, which takes into account the identity of the individual personality in the upbringing of the child; a system of relationships in which each student feels personal and senses the teacher's personal attention to him / her; the child understands that equal to the teacher in his world of feelings and experiences, is no different from the world of the teacher.

Personally oriented education, according to I.D. Behh, - education of a methodological type, which for its justification appeals to the whole department of social sciences and humanities and relies on fundamental philosophical, psychological ideas about man, about education and processes of his individual-personal [1]

Since in modern humanities personality is defined as a subject of cognition, the personal approach that "reflects the fact of the subject's involvement in social relations and treats a person as socio-cultural reality" is of particular importance in the context of our study I.S. Yakimanskaya [12].

Main text.

Formation of professional identity of the future specialist in physical therapy,

ergotherapy is directed to personal changes of each student.

In the Encyclopedia of Education, the compiler is V.H. Kremen. personality is considered as a whole - a dynamic, relatively stable, holistic system of intellectual, socio-cultural and moral-willed qualities of man. This dialectical unity of the general, the special and the individual arises not from the external but from the internal expediency by the transformation of the developed culture into a live individual creative activity. This special quality of the person acquired by it in the process of activity, communication and relations, emerges as a means, a tool for finding its essence, is the subject of knowledge and active transformation of the world [7].

In order for the future specialist in physical therapy, ergotherapy to become a professionally identified personality, the student must realize their own correspondence (readiness) for professional activity, motivation for self-improvement as a specialist on the basis of clearly defined self-concept and figure of a competent specialist in physical therapy, ergotherapy.

Characteristic signs of personality are self-awareness, value orientations, responsibility for their activity and so on. It is the formation of value orientations concerning the profession of the specialist in physical therapy that determines the personal meaning of the professional identity of the future specialist in physical therapy, ergotherapy.

In this context, the understanding of personal meaning by eminent psychologists, in particular O. Leontiev, is deserved, as discussed in encyclopedic literature, where this concept is regarded as dynamic semantic systems of individual consciousness of the individual, as well as the subject's own life attitudes [8].

It should be noted that the personal approach integrates with epistemological, as each student actively acquires the necessary professional knowledge, skills, professional experience, which become personified, learns new and necessary, which will promote professional identification and predict his / her personal activity. In implementing a personal approach, students are subjects of the educational process with their own individual needs and abilities [2, 3, 4, 5, 10, 11].

The main scientific categories and concepts used in a personal approach are "person", "individual", "personality", "self-consciousness", "individuality", "individualization" and others. The integration of understanding of these concepts makes it possible to understand the specifics of the formation of professional identity of the future specialist in physical therapy, ergotherapy in the process of vocational training.

Each student (as a person, an individual) who has set a goal to master the profession of physical therapy, in the process of vocational training, gradually learns the social experience of mankind in the context of health and health-saving technologies, work with vulnerable segments of the population that shape its needs, interests, outlook, beliefs, that is, develop him as a person.

In the process of formation of the professional identity of the future specialist in physical therapy, ergotherapy, his personality develops, characterized by multifaceted skills, professional unrestrictedness, a combination of different abilities, the ability to learn other activities quickly.

According to N.N. Obozov the compulsory notion of "individuality" is

associated with such categories as "self-awareness" (personal representation of "I") and "self-esteem" (control over the real ability of the individual to critically qualify one's own motivational states, levels of harassment) [9].

Thus, the identification of the future specialist in physical therapy, ergotherapy with the model of personality of the specialist in physical therapy, which is formed in the mind during the training, involves not copying the activities of well-known and generally recognized professionals in physical therapy, ergotherapy, and the manifestation of the individual model of activity .

This is done by acquiring students with professional knowledge, skills and competences (defined by the program of training in higher education institutions), which promotes their professionalization, and on the basis of the implementation of personal approach - the acquisition of individual practical experience of active creative activity. In view of this, it is relevant to develop special methodological manuals that will facilitate the implementation of a personal approach to the purposeful formation of professional identity of future specialists in physical therapy, ergotherapy.

Summary and conclusions.

The main scientific categories and concepts used in a personal approach are "human", "individual", "personality", "self-consciousness", "individuality", "individualization". The integration of understanding of these concepts makes it possible to understand the specifics of the formation of professional identity of the future specialist in physical therapy, ergotherapy in the process of vocational training. Therefore, the implementation of a personal approach to the formation of professional identity of future specialists in physical therapy, ergotherapy and higher education institutions and becomes personally relevant for each student. Depending on what associations emerge from future specialists in physical therapy, ergotherapy with the professional activity of a rehabilitologist, students comprehend and understand its exemplary model with which they identify their own vision of themselves in the profession. Future specialists in physical therapy, ergotherapy formed personal knowledge, which can be reflected not only in the form of concepts and scientific theories, but also in the acquisition of professional skills, skills, pedagogical skills. identification of the future specialist in physical therapy, ergotherapy with the model of personality of the specialist in physical therapy, which is formed in the mind in the course of training, involves not copying the activities of well-known and generally recognized professionals in physical therapy, ergotherapy, and the identification of individual approach to the creation of an individual approach to the profession. This is done by acquiring students with professional knowledge, skills and competences (defined by the program of training in higher education institutions), which promotes their professionalization, and on the basis of the implementation of personal approach - the acquisition of individual practical experience of active creative activity. In view of this, it is relevant to develop special methodological manuals that will facilitate the implementation of a personal approach to the purposeful formation of professional identity of future specialists in physical therapy, ergotherapy.

References:

1. Behh I. D. (1995). From freedom to personality. - K. : Ukraine - Vita.
2. Bondarevskaya E. V. (2001). The Meaning and Strategies of Personally Oriented Education [Pedagogy], issue 1, pp. 17-24
3. Bolotov V.A., Isaev E.I., Slobodchikov V.I. (1997). Design of professional pedagogical education. Pedagogics, issue 4.
4. Chantal A., Graham S. (1995). Enabling autonomy through independent learning at higher stages. The Fifth National Institution-Wide Language Programmes Conference: Proceedings of the 5th IWLP Conference in Nottingham Trent University. Nottingham: Nottingham University Press, 1995. pp. 49–60.
5. Coleman J. (1994). Degrees of Proficiency: Assessing the Progress and Achievement of University Language Learners [French Studies Bulletin], issue 50, pp. 11-16.
6. Dmitriieva N. S., Kopochynska Yu. V. (2018). Naukove obhruntuvannia zastosuvannia intehratyvnoho pidkhodu u pidhotovtsi fakhivtsiv z fizychnoi terapii [Scientific substantiation of application of integrative approach in training of specialists in physical therapy]. [Molodyi vcheny], issue 12, pp. 420-424.
DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-96>.
7. Encyclopedia of Education / Chap. ed V.H. Kremen. (2008). Kyiv: Yurinkom Inter.
8. Leont'ev V. G. (2002). Motivation and psychological mechanisms of its formation. Novosibirsk: Novosibirsk Printing Plant.
9. Obozov N. N. (1990). Psychology of interpersonal relations. Kiev: Lybid.
10. Zimnyaya I.A. (2010). Pedagogical Psychology: Textbook. 3rd ed. Moscow. IPCI Voronezh MODEC.
11. Podmazin S.I. (2000). Person-oriented education: socio-philosophical research. Zaporozhye. Prosvita, 2000.
12. Yakimanskaya I.S. (2000). Lichnostno-oriented training in modern school. Moscow. September.

Article sent: 06/03/2020

© Kopochynska Yu. V.

УДК 316.77

**THE MEDIA AS A TOOL FOR PREACHING ON THE EXAMPLE OF
YOUTUBE****СМК КАК ИНСТРУМЕНТ ПРОПОВЕДЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
НА ПРИМЕРЕ YOUTUBE****Drozda S. P. / Дрозда С.П.***Senior lecturer/старший преподаватель**Pridnestrovian State University. TG Shevchenko, Tiraspol, st. Gorky 110 B 3300**Приднестровский государственный университет им. Т.Г. Шевченко,**Тирасполь, Горького 110 Б 3300*

Аннотация. В работе рассматривается возможность использования YOUTUBE в качестве площадки для проведения проповедей и взаимодействия паствы с религиозными деятелями опосредованно, с помощью современных СМИ.

Ключевые слова: СМИ, религия, проповедь, YOUTUBE.

Современные технологии предоставляют исключительные возможности для межличностной коммуникации в короткие временные промежутки, а также передачи данных на большие расстояния и максимальным охватом заинтересованной аудитории. Сервисы сети Интернет, как наиболее востребованные сегодня, предоставляют возможности по оперативному поиску и доступу к информации по любой тематике (в том числе и запрещенной законодательством). Эта специфическая черта - легкость доступа к сети и технологиям передачи информации - в значительной мере повлияла и на такую наиболее консервативную сферу нашего общества как религия.

Обращение к современным коммуникативным средствам, как способа донесения пасторского слова, среди западной религиозной культуры получило широкое распространение еще в конце XX века. Религиозные конфессии применяли все доступные способы для пополнения рядов своих последователей переходя порой к прозелитизму¹. Такие западные религиозные структуры как мега-церковь «Марс Хилл» во главе с пастором Марком Дрисколлом, баптистская церковь США и пастор Билли Грэм, совершавший так называемые crusades (крестовые походы), обращались с проповедями к жителями разных стран и городов при помощи медиа средств, способных увеличивать аудиторию во много раз. Другой пример Молитва ТВ – специальный проект общественного телеканала «ТБН-Россия», созданный для того, чтобы помочь телезрителям в передаче их молитвенных просьб пасторам со всего мира. Данный канал предоставляет видео контент на YouTube, является официальным представительством более чем 15 пасторов, представляющих крупнейшие Церкви, которые насчитывают сотни тысяч человек во всем мире².

Таким образом сегодня средства массовой информации являются не только способом передачи информации, но и сильнейшим манипулятором, способом внедрения новых ценностей и контрценностей, которые человечество по всему миру уже воспринимает на подсознательном уровне. На данный

¹ стремление обратить других в свою веру, а также деятельность, направленная на достижение этой цели

² Молитва ТВ-https://www.youtube.com/channel/UCfMrSXE_8kAKUJvsUsSGmow/about

момент средства массовой информации являются одним из ведущих способов передачи культурных ценностей, а также источником традиций³. Ретрансляторами становятся как частные, так и государственные вещательные сети, например Общероссийский государственный телевизионный канал «Культура», имеющим в своей вещательной сетке в том числе цикл документальных передач «Проповедники».

Все более медийная деятельность реализуется на базе интернет - технологий. И несомненно, что при широчайшем охвате интернет-технологиями всех сфер жизнедеятельности современного социума в эту сферу проникает религиозный аспект. Социальные сети становятся новой площадкой для правоведческой деятельности. И здесь возникает проблема, что несмотря на неоспоримое влияние СМИ на общественное сознание и мировоззрение, возможно ли формирование религиозного сознания у населения через визуальные коммуникативные средства, в частности ютуб каналы? Цель статьи - выявить способен ли видеохостинговый сайт, предоставляющий пользователям услуги хранения, доставки и показа видео, стать не просто способом донесения пасторского слова к своему последователю, а инструментом правоведческой деятельности, формирующей религиозное сознание в контексте православия. И соответственно основной задачей является ознакомление с религиозными каналами представленными в русскоязычном ютубе.

На запрос о проповеди в поисковой строке YouTube браузер выдает несколько десятков ссылок с аудиторией от 5 до 200000 подписчиков. Это в том числе Елицы ТВ (56 000) – где «Любимый батюшка, яркий проповедник, известный миссионер Андрей Ткачев отвечает на вопросы зрителей, объясняет просто и понятно, рассуждает на православные темы.⁴»; Дух Проповеди Православие – (193 000) священник Осипов Алексей Ильич рассуждает о духовности и смысле жизни; golovinBolgar Канал создан для размещения проповедей священника РПЦ Владимира Головина. Канал не является собственностью протоиерея Владимира Головина, его создала и администрирует группа православных мирян, желающих нести слово Божие в этот мир⁵. Как и канал Духовный Маяк, оба эти медиа ресурса «продвигают» проповеди протоиерея Владимира Головина (Болгар), и концепцию молитвы по соглашению, духовное лечение. Молитва по соглашению - это молитва сотен и тысяч людей, молящихся одновременно в разных концах земли. Молитва по соглашению, совершаемая одновременно и соборно, объединяет людей, разделённых в пространстве, и усиливается многократно. Сам Господь говорил о соборной молитве: "... если двое из вас на земле согласятся просить о всяком деле, то, чего бы ни попросили, будет им от Отца Моего Небесного, ибо где двое или трое собраны во имя Мое, там Я посреди них" (Мф. 18:19-20).⁶ И

³ Пядышева Т. Г. Методы влияния на общественное мнение Вестник Тамбовского университета. Серия: Общественные науки 2017

⁴ Елицы TV - <https://www.youtube.com/channel/UCL1dup8-tY25raDpr2LDrPQ/featured>

⁵ Проповеди о. Владимира Головина - <https://www.youtube.com/user/golovinBolgar/about>

⁶ Духовный Маяк - <https://www.youtube.com/channel/UCP9IRS4OeGcpQypS1dAd7-g/about>

такая форма молитвы востребована как никогда, в том числе, потому что ютуб в реальном времени позволяет объединить страждущих несмотря на расстояние.

Для начала определим, можно ли интерпретировать видео ролик, предоставляемый на канале как проповедь. Проповедь в широком смысле — выражение или распространение каких-либо идей, знаний, истин, учений или верований, которое осуществляет их убеждённый сторонник. В религиозном смысле «главное орудие через которое распространялось познание веры». Многовековая история Церкви обусловила развитие и обогащение жанра проповеди, а также способствовала расширению области применения проповеди в рамках религиозной коммуникации. В широком смысле под проповеднической деятельностью понимается и преподавание Закона Божия, и пастырская беседа священника, и слово проповедника за богослужением, и выступление представителя Церкви в средствах массовой информации и многое другое⁷. Более узкий подход предполагает выделение двух основных видов проповеди: миссионерской и внутрицерковной. Больше половины предложенного материала являются записями части богослужения, вторая — ответами на вопросы прихожан и наставлениями священника, что позволяет интерпретировать данный материал как проповедь. Кроме того, включение в контент «Прямых эфиров», где участники взаимодействуют в реальном времени, в режиме вопрос-ответ позволяет укреплять веру последователей.

Такой вид распространения и толкования слова Божия дает возможность сохранения и воспроизведения в личном плей-листе в удобное для пользователя время, кроме того, быстрый доступ через поисковик к видео/аудио записи повышает частоту обращений к интересующей теме, а перекрестные ссылки вовлекают в дальнейший просмотр и изучение религиозного контекста.

Исходя из функций СМИ, наиболее прослеживаемыми в данном случае, являются следующие:

– информационная, как наиболее реализуемая в пространстве интернета, позволяет быстро донести и охватить наиболее широкую аудиторию верующих.

- социализирующая - способствует усвоению религиозных ценностей и норм среди зрителей, священнослужителей

- образовательная – передача аудитории знаний, позволяющих адекватно оценивать и упорядочивать сведения относительно их верований.

- мобилизационная функция, в религиозном дискурсе можно сказать соборная- выражается в побуждении людей к определенным действиям, поддержанию и защите религиозной общины своих членов. Конкретно в данном случае, публичная деятельность протоиерея Владимира Головина стала предметом острой полемики в православном сообществе и приход поддержал своего священника.

Исходя из выше сказанного можно сделать вывод, что использование современных медиа технологий и средств массовой информации для

⁷ Футкардзе Н.Д. Общие характеристики церковной проповеди как жанра религиозного дискурса., КиберЛенинка: <https://cyberleninka.ru/article/n/obschie-harakteristiki-tserkovnoy-propovedi-kak-zhanra-religioznogo-diskursa>

проповедческой деятельности наиболее эффективно. С учетом того, что среди медийных средств по частоте просмотров, на данный момент, лидирующую позицию занимает YouTube (количество пользователей сервиса видеохостинга достигает 2х миллиардов⁸), то наиболее перспективным для религиозных деятелей становится обращение к аудитории именно посредством данного способа передачи информации. Охват одновременно большого числа рассредоточенной аудитории и доступ к информации в удобное для пользователя время и в удобном месте делает YouTube важнейшим фактором формирования религиозного сознания. Следовательно изучение проповедческой деятельности в YouTube требует более пристального внимания для дальнейшего исследования.

Литература:

1. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации// 2-е издание стереотипное, SmartBook, 2008
2. Пядышева Т. Г. Методы влияния на общественное мнение // Вестник Тамбовского университета. Серия: Общественные науки 2017
3. Футкаридзе Н.Д. Общие характеристики церковной проповеди как жанра религиозного дискурса., КиберЛенинка: <https://cyberleninka.ru/article/n/obschie-harakteristiki-tserkovnoy-propovedi-kak-zhanra-religioznogo-diskursa>

Интернет-ресурсы:

Елицы TV - <https://www.youtube.com/channel/UCL1dup8-tY25raDpr2LDrPQ/featured>

Проповеди о. Владимира Головина - <https://www.youtube.com/user/golovinBolgar/about>

Духовный Маяк - <https://www.youtube.com/channel/UCP9IRS4OeGcpQypS1dAd7-g/about>

Молитва ТВ- https://www.youtube.com/channel/UCfMrSXE_8kAKUJvsUsSGmow/about
<https://www.youtube.com/about/press/>

***Abstract** The appeal to modern communication tools, as a way of conveying the pastoral word, among Western religious culture became widespread at the end of the 20th century. Social networks are becoming a new platform for jurisprudence, but whether they can play a decisive role in the formation of religious consciousness.*

In a broad sense, preaching refers to the teaching of the Law of God, the pastoral conversation of a priest, the word of a preacher at a service, the speech of the representative of the Church in the media, and much more

Most of the material on such channels as, Spiritual Lighthouse, Prayer tv it, are records of part of the service, the second answers to the questions of the parishioners and the instructions of the priest, which allows us to interpret this material as a sermon

Reaching simultaneously a large number of dispersed audiences and access to information at a time convenient for the user and in a convenient place makes YouTube the most important factor in the formation of religious consciousness.

Key words: Media, Religion, Sermon, youtube.

⁸ <https://www.youtube.com/about/press/>

УДК 159.947

**WILLIAM COMPONENT OF ADVENTURED TEENING BEHAVIOR
ВОЛЬОВИЙ КОМПОНЕНТ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ****Perepeliuk T. D. / Перепелюк Т.Д.**

ORCID: 0000-0001-6313-2279

*Pavel Tychna Uman state pedagogical University,**Ukraine, Uman, Sadova Street 2, 20301**Уманський державний педагогічний університет**імені Павла Тичини, Україна, м. Умань, вул. Садова, 2, 20301*

Анотація. Сучасний розвиток психологічної науки дає можливість за допомогою ряду емпіричних досліджень з'ясувати численні причини та встановити можливі наслідки, які призводять до появи агресивних проявів у підлітковому віці. У підлітка з агресивною поведінкою слабо виражена гальмівна функція волі, яка полягає у стримуванні небажаних проявів активності. Він нездатний гальмувати виникнення небажаних мотивів, виконання дій, поведінку, які суперечать уявленням про норми і правила.

Ключові слова: підліток, агресія, воля, поведінка, рівні агресії, учні.

Вступ. Актуальність дослідження агресивності підлітків визначається нагальними проблемами сучасності. Процес соціалізації підлітка є надзвичайно складний за своїм змістом і тенденціями, що пов'язано зі змістом інформації, яка впливає на психіку підлітка, у якого ще не сформована життєва позиція і захисні механізми; зі стрімкістю науково-технічних перетворень, які ставлять нові вимоги до учнів; з екологічними та економічними кризами, складними політичними та морально-ідеологічними труднощами, що вразили наше суспільство; з порушенням наступності між поколіннями, посиленням бездуховності та впровадження чужих цінностей, традицій; з падінням освітнього і культурного рівня значної частини підростаючого покоління і закріпленням відчуття безпорадності, безнадійності і роздратування. Така ситуація провокує підвищення рівня прояву агресії у підлітків.

Основний текст. Важливою складовою є вивчення різних факторів, які впливають на формування агресивних форм поведінки, зокрема, у підлітковому віці. Складність проблеми полягає в тому, що важко однозначно відповісти на питання: чи є агресивність підлітка причиною психічного захворювання, чи це психологічна особливість перехідного віку, чи просто дефект виховання. Також складність проблеми полягає у тому, що у даний віковий період активно формуються сфери підростаючої особистості такі як мотиваційна, емоційна та поведінкова (діяльнісна). Агресивність має безпосередній зв'язок з особистістю, вказує на будь-які відхилення в її формуванні та ускладнює соціальну адаптацію. Сучасний розвиток психологічної науки дає можливість за допомогою ряду емпіричних досліджень з'ясувати численні причини та встановити можливі наслідки, які призводять до появи агресивних проявів у підлітків. Зокрема, сучасні дослідження виявили тісний взаємозв'язок появи агресії та рівнем сформованості вольової сфери характеру молодого людини, наприклад, закріплення феномену безпорадності. Акцентуючи увагу на окремих проявах безпорадності, багато дослідників підкреслює інтегральний

характер цього феномену й виокремлює різні діагностичні критерії його вивчення, зокрема: песимістичний атрибутивний стиль, низька мотивація досягнення й самооцінка, концентрація особистості на власних негативних емоційних станах, низький рівень суб'єктивного контролю тощо [1].

Аналізуючи структуру особистісних характеристик студентів з високим рівнем безпорадності встановлено значущі фактори, зокрема, емоційна лабільність, депресивність, спонтанна агресивність, самокерівництво, маскуліність/фемінність, внутрішня конфліктність, інертність саморозвитку тощо. Поєднання та взаємозв'язок цих особистісних характеристик може свідчити про високий рівень особистісної безпорадності, яка проявляється на поведінковому рівні у вимушеній пасивності, низькій здатності людини перетворювати дійсність, управляти подіями власного життя, ставити і досягати цілі, переборюючи різноманітні труднощі[2].

В Україні вже накопичений чималий досвід по корекції і профілактики девіантної поведінки. За останні роки психологами і педагогами було виконано ряд досліджень по вивченню діагностики і попередження такої поведінки. Цьому присвячені роботи Г.С. Абрамової, Ю.М. Антоняна, С.А. Белічевої, І.В. Дубровіної, А.Г. Ковальнової, А.Е. Лічко, В.Т. Кондрашенко.

Характерними рисами вольової поведінки підлітка є самостійність та ініціативність. Умови життя, загальний розвиток підлітка сприяють формуванню даних якостей. Вони виявляють сильну волю до самоствердження, але ще слабо знають власні можливості. Активна, але не зріла воля підлітка завдає, як правило, багато клопоту дорослим, що призводить до проявів нестримності, прямолінійності, самовпевненості, впертості, агресивності.

У підлітка з агресивною поведінкою слабо виражена гальмівна функція волі, яка полягає у стримуванні небажаних проявів активності. Він нездатний гальмувати виникнення небажаних мотивів, виконання дій, поведінку, які суперечать уявленню про зразок, еталон. Вольове регулювання поведінки було б неможливе без гальмівної функції, а якщо вона слабо виражена, то людина дає виходу агресії, виявляє негативні емоції [3].

Специфічним проявом активності у підлітковому віці є ризик. Ризик – це характеристика діяльності при невизначеності для суб'єкта її завершення і наявності передбачень про можливі несприятливі наслідки у випадку неуспіху. Ситуація ризику передбачає можливість вибору з двох альтернативних варіантів поведінки: ризикована, тобто пов'язана з ризиком та успішна, що гарантує збереження досягнутого. Залежно від причин ризику розрізняють його види:

1. Ситуативний ризик – розрахунок на виграш, очікувана величина якого у разі успіху перевищує ступінь несприятливих наслідків у випадку неуспіху. У даному випадку мотивація успіху є сильнішою за мотивацію уникнення неприємностей.

2. Надситуативний або безкорисливий ризик – здатність людини підніматися над обставинами та ситуацією, ставити свої власні цілі, що є важливішими за поставлену загальну мету [4].

Обговорення вольового компонента агресивного стану пов'язане з

проблемою сили волі, яка проявляється, очевидно, не стільки в умінні просто «стримувати» агресію, скільки в здатності особистості управляти своїм агресивним станом і агресивними діями. Агресивний підліток майже завжди підкоряється власним бажанням. У підлітка з агресивною поведінкою слабо виражена гальмівна функція волі, яка полягає у стримуванні небажаних проявів активності, він нездатний гальмувати виникнення небажаних мотивів, виконання дій, поведінку, які суперечать уявленням про норми і правила.

Агресія володіє якісною і кількісною характеристикою. Вона має різний ступінь вираженості: від майже повної відсутності до її граничного розвитку. Кожна особистість повинна мати певний рівень агресивності. Відсутність її призводить до пасивності, конформності. Надмірний розвиток її починає визначати всю особистість, яка може стати конфліктною, нездатною до свідомої кооперації і т.д. сама по собі агресивність не робить суб'єкта свідомо небезпечним, оскільки, з одного боку, існуючий зв'язок між агресивністю і агресією не є жорстким, а, з іншого боку, сам акт агресії може не містити свідомо небезпечні і не схвалювані форми. У масовій свідомості агресивність є синонімом «зловмисної активності». Проте сама по собі деструктивна поведінка «зловмисністю» не володіє, такою її робить мотив діяльності, ті цінності, ради досягнення і володіння якими активність розгортається. Зовнішні практичні дії можуть бути схожі, але їх мотиваційні компоненти прямо протилежні [5].

Виходячи з цього, можна розділити прояви агресії на два основних типи: *мотиваційна агресія*, як самоцінність і *інструментальна*, як засіб емоційного переживання (гнів, ворожість). Практичних психологів більшою мірою повинна цікавити мотиваційна агресія, як прямий прояв реалізації властивих особистості деструктивних тенденцій. Визначивши рівень таких деструктивних тенденцій, можна з великим ступенем вірогідності прогнозувати можливість прояву відкритої мотиваційної агресії. Однією з подібних діагностичних процедур є опитувальник Басса-Дарки. Звичайно, що ні жодне дослідження не може дати відповіді на всі питання про агресивну поведінку підлітків.

Результати і висновки. Проаналізуємо та інтерпретуємо отримані нами результати. Дослідження проводилось на базі 7-8-х класів з поглибленим вивченням предметів. Вибірка становить 30 учнів, з яких 14 – хлопчики і 16 – дівчатка.

Результати дослідження рівня агресії за методикою Басса-Дарки:

- ✓ переважають такі різновиди агресії як непряма агресія та підозрілість, слід відмітити також високі показники у різновидах "вербальна агресія" та почуття провини;
- ✓ цікаво відмітити, що до фізичної агресії більш схильні дівчата ніж юнаки (56,3% та 42,8% відповідно);
- ✓ найбільш схильні до вербальної агресії є дівчата (81,25%), хоча і серед юнаків цей показник досить високий;
- ✓ до непрямой агресії схильні як юнаки так і дівчата, хоча серед дівчат цей показник вищий (64,3% і 75% відповідно);
- ✓ досить високим є показник негативізму у групі, за цим параметром він

- вищий у юнаків, хоча і серед дівчат досить високий, до негативізму схильні половина опитаних дівчат;
- ✓ показник "роздратування" вищий серед юнаків – 64,3% і 43,8% відповідно;
 - ✓ показник "підозрілість" однаково високий і серед юнаків (85,7%) і серед дівчат (68,75%), хоча серед юнаків він вищий;
 - ✓ за показником "образа" значення розподілилися однаково серед юнаків, а серед дівчат схильних до образи – меншість (31,25%);
 - ✓ показник "почуття провини" однаково високий серед юнаків і дівчат – 57,2% і 62,5% відповідно;
 - ✓ індекс агресивності більший серед дівчат (62,5%); індекс ворожості як серед юнаків, так і серед дівчат не виходить за межі норми.

Проаналізувавши результати дослідження самооцінки Ч.Д.Спілбергера і Ю.Л.Ханіна можна зробити наступні висновки:

- ✓ низький рівень тривожності (до 30 балів) спостерігається у 11 опитаних (36,7%), з яких 8 (50%) тестованих – дівчата, а 3 (21,4%) – хлопці;
- ✓ середній рівень тривожності (31-45 балів) спостерігається в 9-ти опитаних або в 30%;
- ✓ високий рівень тривожності діагностується у 10 осіб або 33,3%.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що самооцінка у учнів жіночої статі досліджуваної групи є вищою, ніж серед чоловічої.

Тепер на основі визначення числового співвідношення між агресивними та неагресивними реакціями кожного респондента робимо висновок про наявність чи відсутність агресивності у учнів.

Отже, у 17 учнів відсутня агресивність, 7 учнів мають чітко виражену агресивність і про 6 учнів не можна говорити щось конкретне, адже співвідношення їх агресивних і неагресивних реакцій коливається в межах 9-13, тобто не можна впевнено стверджувати, що вони є агресивними або ж, навпаки, неагресивними, у відсотковому співвідношенні результати дослідження можна відобразити наступним чином: в 20% випадків взагалі не можна говорити про щось конкретне; 57% учням не властива агресивність; 23% – чітко виражена агресивність.

Численні дослідження підліткового віку вказують на неможливість категорично стверджувати, що підлітки агресивно спрямовані, можна говорити лише про чинники, що призводять до її формування, в числі яких потрібно назвати формування вольової сфери характеру. Взагалі, питання про вольовий компонент агресивного стану є досить складним. Так, на думку Н.Д. Левітова, «в агресивному діянні є всі формальні якості волі: цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, у ряді випадків – ініціативність та сміливість. Агресивний стан часто виникає і розвивається в боротьбі, а будь-яка боротьба вимагає цих якостей».

Література:

1. Дучимінська Т. І. Психологічні особливості подолання особистісної безпорадності в навчальній діяльності студентів : автореф. дис.. канд. психол.

- наук: 19.00.07 / Т.І. Дучимінська; Нац. ун-т "Остроз. акад.". Острог, 2013. 19 с.
2. Демчук О. А. Емпіричні референти дослідження феномену особистісної безпорадності // Психологічні перспективи. Випуск 29, 2017. С. 48-60.
 3. Буянов М.И. Беседы о детской психиатрии М.: Просвещение, 1986 208 с.
 4. Економічний ризик: методи оцінки та управління: навч. Посібник (Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, Я. М. Кривич та ін.) ; під заг.ред. д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2015. 208 с.
 5. Реан А. А. Агрессия и агрессивность личности // Психологический журнал. 1996. Т. 17, №5. С. 3.

***Abstract.** The modern development of psychological science makes it possible, through a series of empirical studies, to find out numerous causes and to identify possible consequences that lead to the appearance of aggressive manifestations in adolescents. An adolescent with aggressive behavior has a poorly expressed inhibitory function of the will, which is to deter unwanted activity. He is unable to slow down the emergence of unwanted motives, actions, behavior that contradicts the concept of rules and regulations.*

***Key words:** teenager, aggression, will, behavior, aggression levels, students.*

УДК 159.9.019

HUMANISTIC CONCEPT OF PERSONALITY DEVELOPMENT: CONCEPTS THAT DEFINE THE DEVELOPMENT AND TYPES OF PERSONALITY

ГУМАНІСТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ: ПОНЯТТЯ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ РОЗВИТОК І ТИПИ ОСОБИСТОСТІ

Radchenko M. R. / Радченко М. Р.*Postgraduate student of the Department of Pedagogy and Management of Education /
аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти*

ORCID: 0000-0001-8897-1343

*Central Ukrainian State Pedagogical University
named after Volodymyr Vynnychenko, Kropyvnytskyi, Shevchenko, 1, 25004 /
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка, Кропивницький, Шевченка, 1, 25004*

Анотація. Статтю присвячено висвітленню понять, що визначають розвиток і типи особистості в гуманістичній науці. Робота конкретизує принципи розвитку особистості відповідно до психоісторичної теорії розвитку особистості Е. Еріксона. В статті розкрито особливості типів характеру, представлених в теорії Е. Фромма. Розглянуто дефіцитарну мотивацію і мотивацію зростання як глобальні категорії мотивів А. Маслоу, котрі виділені додатково до ієрархічної концепції. Досліджено особливості повноцінно-функціонуючої особистості та поняття загрози у гуманістичній теорії К. Роджерса, дано оцінку зазначених концепцій розвитку особистості.

Ключові слова: особистість, гуманістичні концепції розвитку особистості, розвиток особистості, типи особистості, категорія «само».

Вступ. У гуманістичній психології людина розглядається як свідомо й розумна істота, котра є активним творцем самої себе, своєї особистості. Людина визначається прагненням до розвитку процесів категорії «само». Сутність людини зумовлює її постійний розвиток, якщо цьому процесу не перешкоджають обставини.

Одним з основних завдань психолого-педагогічної науки є вивчення особистості, прогнозування поведінки та успішності професійної діяльності людини тощо. Сучасна вища школа покликана не тільки забезпечити якісне формування ключових компетентностей у студентської молоді, але й стати чинником цілеспрямованого розвитку особистості, що дозволяє жити в динамічних умовах сучасного суспільства.

Важливість вивчення понять, що визначають розвиток і типи особистості визначає актуальність дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню питань розвитку особистості присвячена низка робіт визначних вітчизняних та зарубіжних вчених, серед них Г. С. Костюк, Л. С. Виготський, В. Ядов, К. Роджерс, Дж. Келлі, Й. Шванцара, Ф. Мюллер та інші. Дослідженням різних аспектів гуманістичних теорій та концепцій розвитку особистості займаються такі вітчизняні автори як Н. М. Дідик, С. Д. Максименко, О. В. Завгородня, В. Ф. Моргун, С. Б. Кузікова, Н. О. Єрмакова, І. Г. Тітов, Л. М. Михайлюк, Н. С. Бочкарьова, Л. В. Мар'яненко, Г. О. Балл та інші.

Метою статті є дослідження понять, що визначають розвиток і теорії особистості у провідних гуманістичних теоріях.

Виклад основного матеріалу. Людина народжується як індивід, котрий формується як особистість завдяки процесу цілеспрямованого впливу.

За визначенням С. Д. Максименка, особистість – це форма існування психіки людини, яка являє собою цілісність, здатну до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності і саморегуляції, та має свій унікальний і неповторний внутрішній світ [2, С. 9].

Відповідно до соціолого-педагогічного словника за загальною редакцією В. В. Радула, формування особистості в процесах соціалізації індивіда і спрямованого виховання: освоєння ним соціальних норм і функцій (соціальних ролей) за допомогою оволодіння різноманітними видами й формами діяльності [4, С. 244].

В одній із попередніх робіт ми здійснили в кількох концептуальних напрямках аналіз та порівняння основних гуманістичних концепцій розвитку особистості, а саме аналіз теорії Е. Еріксона, Е. Фромма, А. Маслоу та К. Роджерса [3]. Дана робота є своєрідним продовженням попередньої і висвітлює поняття, що визначають розвиток і типи особистості, відповідно до теорій Е. Еріксона, Е. Фромма, А. Маслоу та К. Роджерса.

Зупинимось на епігенетичних принципах розвитку особистості Е. Еріксона [7]. Виходячи зі структури особистості З. Фрейда, Е. Еріксон розробив психоісторичну теорію розвитку особистості з урахуванням конкретного культурного середовища.

За теорією Е. Еріксона, розвиток особистості – це закономірна зміна етапів, на кожному з яких відбувається якісне перетворення внутрішнього світу, відношень та поведінки людини, в результаті чого вона як особистість отримує щось нове, характерне саме для даного етапу розвитку. Новоутворення особистості виникають не на порожньому місці, їхня поява на певному етапі підготовлена всім процесом попереднього розвитку особистості [6].

Основоположним в теорії розвитку «єго» є твердження, що людина протягом життя проходить кілька універсальних стадій, характерних для усього людства. Ці стадії регулюється та розгортаються відповідно до епігенетичних принципів дозрівання, під якими Е. Еріксон розуміє таке:

1) розвиток особистості відбувається поступово, готовність особистості рухатися в напрямку подальшого росту зумовлює перехід до наступної сходинки, що приводить до розширення усвідомлюваного світогляду та радіуса суспільної взаємодії ;

2) суспільство схвально сприймає розвиток соціальних можливостей людини й намагається сприяти збереженню й підтриманню як належного темпу, так і правильної послідовності розвитку.

В теорії Е. Еріксона життя людини розділено на вісім окремих стадій розвитку «єго» («вісім вікових груп людини»), котрі є результатом генетично успадкованого «плану особистості».

За положеннями епігенетичної концепції розвитку, кожна стадія життєвого циклу настає у «критичний період», тобто у визначений для неї час.

Повноцінно функціонуюча особистість може формуватися за умови проходження у своєму розвитку послідовно всіх стадій. Кожна психосоціальна стадія супроводжується поворотним моментом (кризою), який є наслідком досягнення певного рівня психологічної зрілості і соціальних вимог, що пред'являються до особистості на цій стадії. В теорії Е. Еріксона, життєво важливу роль відіграють конфлікти, оскільки зростання і розширення сфери міжособистісних взаємин пов'язано зі зростаючою уразливістю функцій «его» на кожній стадії. Криза означає «не загрозу катастрофи, а поворотний пункт, онтогенетичне джерело сили і недостатньої адаптації» [6].

В епігенетичній теорії Е. Еріксона виділено наступні стадії розвитку:

- орально-сенсорна;
- м'язово-анальна;
- локомоторно-генітальна;
- латентна;
- підліткова;
- рання зрілість;
- середня зрілість;
- пізня зрілість.

Принцип епігенезису ілюструє, що кожна стадія ґрунтується на вирішенні та інтеграції попередніх психосоціальних конфліктів. Відповідно до припущення Е. Еріксона, кризи в деякій мірі мають місце з початку постнатального періоду і для кожного з них є пріоритетний час настання в генетично обумовленій послідовності розвитку. За Е. Еріксоном, вказані стадії розвитку представляють універсальну особливість людського розвитку, проте автор наголошує на культурних відмінностях в способах вирішення проблем, притаманних кожній стадії.

Характерною особливістю теорії Е. Еріксона є те, що у формуванні особистості протягом життя суспільство та людина мають рівне значення.

Перейдемо до аналізу теорії соціальних типів характеру Е. Фромма [5], котрий вважав, що люди можуть бути автономними і унікальними, не втрачаючи при цьому відчуття єднання з іншими людьми і суспільством. В теорії Е. Фрома існує поняття позитивної свободи, під яким розуміємо такий вид свободи, який дає людині відчуття себе частиною світу і незалежності від нього водночас. Це – позитивна свобода, досягнення якої вимагає від людей спонтанної активності в житті.

За теорією Е. Фромма, в суспільних відносинах переважають п'ять типів характеру [8]. Ці типи, або форми налагодження відносин з іншими, є взаємодія екзистенціальних потреб і соціального контексту, в якому живуть люди. Типи суспільних відносин Е. Фромм розділив на непродуктивні і продуктивні (нездорові та здорові).

Джерело позитивного та хорошого для людей рецептивного типу, знаходиться поза ними самими, тоді як експлуатуючий тип людей бере все, що їм потрібно або про що вони мріють, силою або винахідливістю.

Володіти все більшою кількістю матеріальних благ, влади і любові намагається накопичувальний тип. Такі люди прагнуть уникати будь-яких втрат

своїх накопичень. Ринковий тип, в свою чергу, оцінює особистість як товар, який можна продати або вигідно обміняти.

Е. Фромма описував продуктивний тип як кінцеву мету розвитку людини. Цей тип – незалежний, чесний, спокійний, люблячий, творчий і здійснює соціально корисні вчинки. Е. Фромм розглядав дану орієнтацію як відповідь на властиві суспільству протиріччя буття [9]. У них проявляється здатність людини до продуктивного логічного мислення, любові і праці. Завдяки продуктивному мисленню люди дізнаються, хто вони такі, і тому звільняються від самообману. Засобом продуктивної любові люди мають здатність любити все живе на Землі. Цілісна й зріла структура характеру – результат реалізації перерахованих сил, властивих всім людям.

В гуманістичній теорії Е. Фромма, продуктивна орієнтація виступає ідеальним станом людини, а досконале суспільство постає таким, в якому люди знаходять задоволення базисних потреб.

За теорією Е. Фромма, в процесі формування особистості відбувається взаємодія соціокультурного впливу з унікальними людськими потребами. Структура типів особистості пов'язана з певними соціальними структурами. Відповідно до гуманістичних традицій, він стверджував, що в результаті радикальних соціальних і економічних змін можна створити суспільство, в умовах якого задовольнялися б як індивідуальні, так і суспільні потреби.

Наступною розглянемо дефіцитарну мотивацію і мотивацію зростання А. Маслоу [1]. До ієрархічної концепції мотивації А. Маслоу додатково виділив дві глобальні категорії мотивів людини: дефіцитарні мотиви і мотиви росту. Дефіцитарні, або Д-мотивами – це більше ніж низькорівневі потреби в мотиваційній ієрархії, особливо, це стосується фізіологічних вимог і вимог безпеки. Мета деприваційної мотивації – задоволення дефіцитарних станів, таких як почуття голоду, холоду, небезпеки тощо.

Буттєві мотиви зростання (або Б-мотиви), на противагу дефіцитарним, мають віддалені цілі, пов'язані з прагненням особистості актуалізувати власний потенціал. Об'єктивні мотиви зростання, або мета-потреби, повинні збагачувати і розширювати життєвий досвід за допомогою нового різноманітного досвіду. Мотиви росту, або Б-мотиви переходять в зону актуальних мотивів лише після достатнього задоволення Д-мотивів.

Д-життя – «життя тут і зараз», – прагнення задовольнити існуючий дефіцит або вимоги оточення. Такий стиль життя одноманітний, він орієнтований на зниження напруги, на гомеостаз і імпульсивне задоволення. Д-життя передбачає несерйозність у відношенні до навколишнього світу, прагнення займатися приємними й нескладними речами.

А. Маслоу розглядав протилежним до Д-життя життя за типом Б, котре можна визначити як зусилля або ривок, коли людина використовує всі свої здібності в повну силу. Він зазначав, що під час цих епізодів мета-образ життя людини буває більш зібраним, безпосереднім, творчим і відкритим для переживань. Такий спосіб життя включає найбільш щасливі і хвилюючі моменти людського існування, а також моменти найбільшої зрілості, індивідуальності й наповненості.

Стиль життя мета-мотивованих людей відповідає концепції А. Маслоу про вершинні переживання. Вершинні переживання – моменти, під час яких людина відчуває екстаз, благоговіння, захоплення. В цьому контексті постає питання про самоактуалізуючу особистість, котра прагне спиратися на ці переживання, і вони часто бувають головною причиною важливих змін в її житті.

В теорії А. Маслоу, вершинні переживання – частина людського життя, проте тільки мета-мотивовані люди можуть оцінити й отримати користь від цих переживань.

Перейдемо до розгляду повноцінно-функціонуючої особистості К. Роджерса [11], відповідно до якої, загроза існує за умови, що людина усвідомлює невідповідність між «Я»-концепцією і конкретним аспектом актуального переживання. Загрозливими є ті переживання, що не відповідають «Я»-концепції.

К. Роджерс наголошував, що невідповідність між «Я» і переживанням не завжди сприймається на свідомому рівні, вірогідною є ситуацію, коли людина відчуває загрозу, не усвідомлюючи цього. Тривога – це емоційна реакція на загрозу, яка сигналізує, що організована «Я»-структура відчуває небезпеку дезорганізації, якщо невідповідність між нею і загрозливим переживанням досягне усвідомлення.

За К. Роджерсом, захист – це поведінкова реакція організму на загрозу, головна мета якої – зберегти цілісність «Я»-структури [Rogers. A theory].

К. Роджерс [10] автор ідей про конкретні особистісні характеристики «хорошого життя». Хороше життя – це не кінцевий пункт, а напрямок, в якому людина рухається, слідуючи своїй істинній природі.

Термін «повноцінно функціонуючий» використовується автором для позначення людей, які використовують свої здібності і таланти, реалізують свій потенціал і рухаються до повного пізнання себе і сфери своїх переживань. К. Роджерс виділив п'ять основних особистісних характеристик, загальних для повноцінно функціонуючих людей:

1. відкритість переживання – перша і головна особистісна характеристика;
2. екзистенційний спосіб життя – тенденція жити повно і насичено в кожен момент існування (кожне переживання сприймається як свіже і унікальне, відмінне від попередніх);
3. організмична довіра - така якість хорошого життя, котру можна проілюструвати в контексті прийняття рішення.
4. емпірична свобода – людина може вільно жити, без обмежень чи заборон. Суб'єктивна свобода – це відчуття особистої влади, здатність робити вибір і керувати собою.
5. Креативність – у людини, котра живе хорошим життям є продукти творчості (ідеї, проекти, дії), вона обирає для себе творчий спосіб життя.

«Повноцінно функціонуюча особистість є синонімом оптимальної психологічної зрілості, повної відповідності та відкритості досвіду. Повноцінно функціонуюча особистість можлива тільки як динамічний процес, як людина, котра постійно змінюється» [10].

Звертаючись до однієї із попередніх робіт, про яку згадувалось на початку статті, та на основі проведеного аналізу вище, можемо зробити висновок, що інтегрована на людину теорія Е. Еріксона, гуманістична теорія А. Маслоу та его-психологічна теорія К. Роджерса є досить рейтинговими серед концепцій та теорій розвитку особистості.

Позиції А. Маслоу та К. Роджерса за положеннями, що стосуються природи людини, повністю збігаються і полягають у розкритті таких позицій як:

1. сильна свобода (у виборі своїх думок і вчинків, та в контролі власної поведінки);
2. сильна раціональність (поведінка людини як істоти раціональної скеровується міркуваннями);
3. помірний конституціоналізм – (особистість – результат дії генетичних факторів і меншою мірою – продукт навколишнього дійсності);
4. сильна змінність (індивід здатен змінити основний склад особистості, тоді як глибинні зміни – необхідний компонент еволюції і розвитку особистості);
5. сильна суб'єктивність (суб'єктивний світ досвіду, в якому живе людина має вирішальний вплив на її поведінку);
6. сильна проактивність (витоки всіх форм поведінки знаходяться всередині особистості; вчинки і дії здійснюються швидше, ніж реагування);
7. сильний гетеростаз (основна мотивація людини спрямована на розвиток, пошук нових стимулів і розвиток процесів категорії «само», зокрема самореалізацію)
8. сильна непізнаність (положення про те, що людина не повністю пізнана наукою).

Погляди Е. Еріксона, А. Маслоу та К. Роджерса збігаються в питаннях холізму, змінності, в основному збігаються в питаннях раціональності, об'єктивності, проактивності й гетеростазу.

Погляди Е. Еріксона відрізняються щодо таких позицій:

- помірний детермінізм (обмежений ступінь внутрішньої свободи);
- сильний інвайронменталізм (особистість – продукт оточуючого середовища);
- помірна об'єктивності (на поведінку особистості суттєво впливають зовнішні, об'єктивні чинники);
- помірна пізнаність (людина може бути пізнана наукою).

Висновки.

Отже, проаналізувавши основні поняття, що визначають розвиток і типи особистості та зробивши своєрідний підсумок у дослідженні основних гуманістичних концепцій розвитку особистості визначено, що у процесі життя та навчання у вищому навчальному закладі, зокрема, мотивація особистості спрямована на розвиток, пошук нових стимулів. У цьому процесі виявляється необхідність розвитку процесів категорії «само», що є актуальним в широкому плані для нашого дослідження.

Людина розглядається як свідома й розумна істота, як активний творець своєї особистості. Оскільки розвиток особистості є процесом досить складним та багатофакторним, робимо висновок про доцільність подальшого дослідження основних категорій «само», котрі задають траєкторію її розвитку.

Список використаних джерел

1. Маслоу А. Г. Мотивация и личность. – 3-е изд.: Пер. с англ. / А. Г. Маслоу. – СПб.: Питер, 2002. – 478 с.
2. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика: монографія / за ред. С. Д. Максименка, В. Л. Зливкова, С. Б. Кузікової. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – С. 9.
3. Радченко М. Р. Питання гуманістичних концепцій розвитку особистості. – Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: А. В. Суценок (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя: КПУ, 2020. – Вип. 72.
4. Соціолого-педагогічний словник / За загальною ред. В. В. Радула, вид. 2-ге. – Харків: Мачулін, 2015. – С. 244.
5. Фромм Э. Бегство от свободы. М., 1995.
6. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Эрик Эриксон. – М.: Флинта: МПСИ: Прогресс, 2006. – 352 с.
7. Erikson E. H. Childhood and society. – 2-nd ed. – N. Y., 1963.
8. Fromm E. Man for himself: An inquiry into the psychology of ethics. – N.Y., 1947.
9. Fromm E. The revolution of hope. – N.Y., 1968.
10. Rogers C. R. A theory of therapy, personality and interpersonal relationships, as developed in the client-centered form – work II S. Koch (Ed.) – Psychology: a study of a science. – N.Y., 1959. – Vol. 3.
11. Rogers C. R. A way of being. – Boston: Houghton Mifflin, 1980.

References

1. Maslou, A. G. (2002) Motivatsiya i lichnost. 3-e izd.: Per. s angl. SPb.: Piter.
2. Osobystist u rozvytku: psykhologichna teoriia i praktyka: monohrafiia (2015) / [red. S. D. Maksymenka, V. L. Zlyvkova, S. B. Kuzikovoï]. Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka. S. 9.
3. Radchenko, M. R. (2020) Pytannia humanistychnykh kontseptsii rozvytku osobystosti. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh: zb. nauk. pr. / [redkol.: A. V. Sushchenko (holov. red.) ta in.]. Zaporizhzhia: KPU. Vyp. 72.
4. Sotsioloho-pedahohichnyi slovnyk (2015) / Za zahalnoiu red. V. V. Radula, vyd. 2-he. Kharkiv: Machulin. S. 244.
5. Fromm, E. (1995) Begstvo ot svobodyi. M..
6. Erikson, E. (2006) Identichnost: yunost i krizis. M.: Flinta: MPSI: Progress. 352 s.
7. Erikson, E. H. (1963) Childhood and society. 2-nd ed. N. Y..
8. Fromm, E. (1947) Man for himself: An inquiry into the psychology of ethics. N. Y..
9. Fromm, E. (1968) The revolution of hope. – N.Y..
10. Rogers, C. R. (1959) A theory of therapy, personality and interpersonal relationships, as developed in the client-centered form – work II S. Koch (Ed.) – Psychology: a study of a science. Vol. 3. N.Y..
11. Rogers, C. R. (1980) A way of being. Boston: Houghton Mifflin.

Abstract *The article deals with the concepts that determine the development and types of personality in the humanities. The work elaborates the principles of personality development in accordance with the psychohistorical theory of personality development of E. Erickson. The features of the character types presented in E. Fromm's theory are revealed in the article. Deficient and growth motivation are considered as global categories of A. Maslow's motives, which are additionally allocated to the hierarchical concept. The peculiarities of the fully functioning personality and the concept of threat in K. Rogers' humanistic theory are investigated, the given concepts of personality development are evaluated.*

Экспертно-рецензионный Совет журнала

Абдулвелеева Рауза Рашитовна, Оренбургский государственный университет, Россия
Антошкина Елизавета Григорьевна, Южно-Уральский государственный университет, Россия
Артюхина Марина Владимировна, Славянский государственный педагогический университет, Украина
Афинская Зоя Николаевна, Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова, Россия
Башлай Сергей Викторович, Украинская академия банковского дела, Украина
Белоус Татьяна Михайловна, Буковинская государственная медицинская академия, Украина
Бондаренко Юлия Сергеевна, ПГУ им. Т.Г. Шевченко кафедра психологии, Украина
Бутырский Александр Геннадьевич, Медицинская академия имени С.И. Георгиевского, Россия
Василишин Виталий Ярославович, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Украина
Войцеховский Владимир Иванович, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина
Гаврилова Ирина Викторовна, Магнитогорский государственный технический университет имени Г.И.Носова, Россия
Гинис Лариса Александровна, Южный федеральный университет, Россия
Гутова Светлана Георгиевна, Нижневартовский государственный университет, Россия
Иванова Светлана Юрьевна, Кемеровский государственный университет, Россия
Ивлев Антон Васильевич, Магнитогорский государственный технический университет имени Г.И.Носова, Россия
Идрисова Земфира Назиповна, Уфимский государственный авиационный технический университет, Россия
Илиев Веселин, Болгария
Кириллова Татьяна Климентьевна, Иркутский государственный университет путей сообщения, Россия
Коваленко Татьяна Антольевна, Поволжский государственный университет телекоммуникаций и информатики, Россия
Котова Светлана Сергеевна, Российский государственный профессионально-педагогический университет, Россия
Крестьянполь Любовь Юрьевна, Луцкий государственный технический университет, Украина
Кухтенко Галина Павловна, Национальный фармацевтический университет Украины, Украина
Лобачева Ольга Леонидовна, Горный университет, Россия
Ляшенко Дмитрий Алексеевич, Национальный транспортный университет, Украина
Макаренко Андрей Викторович, Донбасский государственный педагогический университет, Украина
Мельников Александр Юрьевич, Донбасская государственная машиностроительная академия, Украина
Мороз Людмила Ивановна, Национальный университет "Львовская политехника", Украина
Музыльев Дмитрий Александрович, Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства имени Петра Василенко, Украина
Надопта Татьяна Анатолиевна, Хмельницкий национальный университет, Украина
Напалков Сергей Васильевич, Нижегородский государственный университет имени Н.И. Лобачевского, Россия
Никулина Евгения Викторовна, Белгородский государственный национальный исследовательский университет, Россия
Орлова Анна Викторовна, Белгородский государственный национальный исследовательский университет, Россия
Осипов Виктор Авенирович, Тюменский государственный университет, Россия
Привалов Евгений Евграфович, Ставропольский государственный аграрный университет, Россия
Пыжьбянова Наталия Владимировна, Украина
Сегин Любомир Васильевич, Славянский государственный педагогический университет, Украина
Сергиенко Александр Алексеевич, Львовский национальный медицинский университет им. Данила Галицкого, Украина
Сочинская-Сибирцева Ирина Николаевна, Кировоградский государственный технический университет, Украина
Сысоева Вера Александровна, Белорусский национальный технический университет, Беларусь
Тлеуов Асхат Халилович, Казахский агротехнический университет, Казахстан
Толбатов Володимир Аронович, Сумской государственный университет, Украина
Толбатов Сергей Владимирович, Сумской национальный аграрный университет, Украина
Ходжаева Гюльназ Казым кызы, Россия
Чигиринский Юлий Львович, Волгоградский государственный технический университет, Россия
Шехмирзова Анджела Мухарбиевна, Адыгейский государственный университет, Россия
Шпинковский Александр Анатольевич, Одесский национальный политехнический университет, Украина

Експертно-рецензійна Рада журналу

Абдулвелеєва Рауза Рашитовна, Оренбурзький державний університет, Росія
Антошкіна Єлизавета Григорівна, Південно-Уральський державний університет, Росія
Артюхіна Марина Володимирівна, Слов'янський державний педагогічний університет, Україна
Афінська Зоя Миколаївна, Московський державний університет імені М.В. Ломоносова, Росія
Башлай Сергій Вікторович, Українська академія банківської справи, Україна
Білоус Тетяна Михайлівна, Буковинська державна медична академія, Україна
Бондаренко Юлія Сергіївна, ПГУ ім. Т.Г. Шевченка кафедра психології, Україна
Бутирський Олександр Геннадійович, Медична академія імені С.І. Георгіївського, Росія
Василишин Віталій Ярославович, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
Войцеховський Володимир Іванович, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
Гаврилова Ірина Вікторівна, Магнітогорський державний технічний університет імені Г.І.Носова, Росія
Гініс Лариса Олександрівна, Південний федеральний університет, Росія
Гутова Світлана Георгіївна, Нижневартівський державний університет, Росія
Іванова Світлана Юріївна, Кемеровський державний університет, Росія
Івлєв Антон Васильович, Магнітогорський державний технічний університет імені Г.І.Носова, Росія
Идрисова Земфіра Назіповна, Уфимський державний авіаційний технічний університет, Росія
Ілієв Веселін, Болгарія
Кирилова Тетяна Климентіївна, Іркутський державний університет шляхів сполучення, Росія
Коваленко Тетяна Антольевна, Поволзький державний університет телекомунікацій та інформатики, Росія
Котова Світлана Сергіївна, Російський державний професійно-педагогічний університет, Росія
Крест'янполь Любов Юріївна, Луцький державний технічний університет, Україна
Кухтенко Галина Павлівна, Національний фармацевтичний університет України, Україна
Лобачова Ольга Леонідівна, гірничий університет, Росія
Ляшенко Дмитро Олексійович, Національний транспортний університет, Україна
Макаренко Андрій Вікторович, Донбаський державний педагогічний університет, Україна
Мельников Олександр Юрійович, Донбаська державна машинобудівна академія, Україна
Мороз Людмила Іванівна, "Національний університет" "Львівська політехніка" "", Україна
Музилєв Дмитро Олександрович, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Україна
Надопта Тетяна Анатоліївна, Хмельницький національний університет, Україна
Напалков Сергій Васильович, Нижегородський державний університет імені Н.І. Лобачевського, Росія
Нікуліна Євгенія Вікторівна, Белгородський державний національний дослідницький університет, Росія
Орлова Анна Вікторівна, Белгородський державний національний дослідницький університет, Росія
Осипов Віктор Авенірович, Тюменський державний університет, Росія
Привалов Євген Євграфович, Ставропольський державний аграрний університет, Росія
Пижьянова Наталія Володимирівна, Україна
Сегін Любомир Васильович, Слов'янський державний педагогічний університет, Україна
Сергієнко Олександр Олексійович, Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького, Україна
Сочинська-Сибірцева Ірина Миколаївна, Кіровоградський державний технічний університет, Україна
Сисоєва Віра Олександрівна, Білоруський національний технічний університет, Білорусь
Тлеуов Асхат Халілович, Казахський агротехнічний університет, Казахстан
Толбатов Володимир Аронович, Сумський державний університет, Україна
Толбатов Сергій Володимирович, Сумський національний аграрний університет, Україна
Ходжаєва Гюльназ Казим кизи, Росія
Чигиринський Юлій Львович, Волгоградський державний технічний університет, Росія
Шехмірзова Анджела Мухарбієвна, Адигейський державний університет, Росія
Шпинковський Олександр Анатолійович, Одеський національний політехнічний університет, Україна

Expert-Peer Review Board of the journal

Abdulveeva Rauza Rashitovna, Orenburg State University, Russia
Antoshkina Elizaveta Grigorevna, South Ural State University, Russia
Artyuhina Marina Vladimirovna, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
Afinskaya Zoya Nikolaevna, Moscow State University named after M.V. Lomonosov, Russia
Bashlaj Sergej Viktorovich, Ukrainian Academy of Banking, Ukraine
Belous Tatyana Mihajlovna, Bukovinian State Medical Academy, Ukraine
Bondarenko Yuliya Sergeevna, PSU named after T.G. Shevcheckko Department of Psychology, Ukraine
Butyrskij Aleksandr Gennadevich, Medical Academy named after S.I. Georgievsky, Russia
Vasilishin Vitalij Yaroslavovich, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
Vojcehovskij Vladimir Ivanovich, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
Gavrilova Irina Viktorovna, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
Ginis Larisa Aleksandrovna, South Federal University, Russia
Gutova Svetlana Georgievna, Nizhnevartovsk State University, Russia
Ivanova Svetlana Yurevna, Kemerovo State University, Russia
Ivlev Anton Vasilevich, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
Idrisova Zemfira Nazipovna, Ufa State Aviation Technical University, Russia
Iliev Veselin, Bulgaria
Kirillova Tatyana Klimentevna, Irkutsk State Transport University, Russia
Kovalenko Tatyana Antolevna, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
Kotova Svetlana Sergeevna, Russian State Vocational Pedagogical University, Russia
Krestyanpol Lyubov Yurevna, Lutsk State Technical University, Ukraine
Kuhlenko Galina Pavlovna, National University of Pharmacy of Ukraine, Ukraine
Lobacheva Olga Leonidovna, Mining University, Russia
Lyashenko Dmitrij Alekseevich, National Transport University, Ukraine
Makarenko Andrej Viktorovich, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
Melnikov Aleksandr Yurevich, Donbass State Engineering Academy, Ukraine
Moroz Lyudmila Ivanovna, "National University" "Lviv Polytechnic" "", Ukraine
Muzylyov Dmitrij Aleksandrovich, Kharkov National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
Nadopta Tatyana Anatolievna, Khmelnytsky National University, Ukraine
Napalkov Sergej Vasilevich, Nizhny Novgorod State University named after N.I. Lobachevsky, Russia
Nikulina Evgeniya Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
Orlova Anna Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
Osipov Viktor Avenirovich, Tyumen State University, Russia
Privalov Evgenij Evgrafovich, Stavropol State Agrarian University, Russia
Pyzhyanova Nataliya Vladimirovna, Ukraine
Segin Lyubomir Vasilovich, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
Sergienko Aleksandr Alekseevich, Lviv National Medical University named after Daniil of Galitsky, Ukraine
Sochinskaya-Sibirceva Irina Nikolaevna, Kirovograd State Technical University, Ukraine
Sysoeva Vera Aleksandrovna, Belarusian National Technical University, Belarus
Tleuov Ashat Halilovich, Kazakh Agro Technical University, Kazakhstan
Tolbatov Volodimir Aronovich, Sumy State University, Ukraine
Tolbatov Sergij Volodimirovich, Sumy National Agrarian University, Ukraine
Hodzhaeva Gyulnaz Kazym kyzy, Russia
Chigirinskij Yulij Lvovich, Volgograd State Technical University, Russia
Shehmirezova Andzhela Muharbievna, Adygea State University, Russia
Shpinkovskij Aleksandr Anatolevich, Odessa National Polytechnic University, Ukraine

СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

Образование и педагогика

Education and pedagogy

Освіта і педагогіка

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-013> 12

INTEGRATION OF BLOCKCHAIN AND EDUCATIONAL PROCESS
IN MODERN EDUCATION

*ИНТЕГРАЦИЯ БЛОКЧЕЙН И УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА В СОВРЕМЕННОМ
ОБРАЗОВАНИИ*

*Matvieieva T.V./Матвеева Т.В., Kotovskyi V.Y./Котовский В.И.,
Logovskaya T.V./Лаговская Т.В.*

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-017> 16

RESEARCH STATUS OF PROFESSIONAL PREPARATION FOR FUTURE
MASTERS OF RESTAURANT SERVICE TO ENTREPRENEURIAL ACTIVITY

*ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ
РЕСТОРАННОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВПУ*
Zamferesko O. V./Замфереско О. В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-018> 23

THE PHENOMENON OF FAITH AS THE WORLD OUTLOOK BASIS FOR THE
FORMATION OF A PERSONALITY

Kornienko O.M., Kornienko L.M.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-032> 27

LOGO GRAPHIC DESIGN OF THE LOGO AS A VISUAL PERCEPTION OF
THE IMAGE OF THE UNIVERSITY

*ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙН ЛОГОТИПА ЯК ВІЗУАЛЬНЕ СПРИЙНЯТТЯ ІМІДЖУ ВИЩОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ*

Yeromkin E.A./Єрьомкін Є.А., Denys Holub/Голуб Д.М., Tsimbal V./Цимбал В.Н.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-033> 31

FORMATION AT STUDENTS OF PEDAGOGICAL
HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF ESTHETIC IDEA BY MEANS OF
NATIONAL ORNAMENT

*ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЕСТЕТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ ЗАСОБАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ОРНАМЕНТУ*

Marushchak O.V./Марущак О.В., Zuziak T.P./Зузьяк Т.П., Savchuk I.V./Савчук І.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-041> 39

FORMATION OF A "FIRE-SAFE PERSONALITY" AS ONE OF THE ACTUAL
PROBLEMS OF MODERN EDUCATION.

*ФОРМИРОВАНИЕ «ПОЖАРОБЕЗОПАСНОЙ ЛИЧНОСТИ» КАК ОДНА ИЗ
АКТУАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ*

Vasikova A.F./Васикова А.Ф., Jutagulova D.M./Жумагулова Д.М.

- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-043> 43
SPECIFICITY OF SUBJECT-SUBJECT INTERACTION IN THE SOCIAL
WORKER'S PROFESSIONAL ACTIVITY
*СПЕЦИФІКА СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА*
Berezovska L.I./Березовська Л.І.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-044> 51
SPIRITUALITY OF EDUCATION AS A DETERMINING FACTOR IN THE
FORMATION SOCIETY SPIRITUALITY
*ДУХОВНІСТЬ ОСВІТИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ДУХОВНОСТІ
СУСПІЛЬСТВА*
Tsybulko O.S./Цибулько О.С.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-045> 55
EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF USING THE CASE METHOD WHEN
STUDYING A DISCIPLINE "AGE-RELATED ANATOMY, PHYSIOLOGY AND
HYGIENE»
*ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КЕЙС-МЕТОДА ПРИ ИЗУЧЕНИИ
ДИСЦИПЛИНЫ*
«ВОЗРАСТНАЯ АНАТОМИЯ, ФИЗИОЛОГИЯ И ГИГИЕНА»
Alexandrova V.V./Александрова В.В.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-050> 59
THEORY AND PRACTICE OF FONT ART
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ШРИФТОВОГО МИСТЕЦТВА
Сидорова Н.В./Sydorova N.V., Доценко Ю.В./Dotsenko J.V.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-055> 63
PROBLEMS OF DETERMINATION OF CRITERIA, INDICATORS AND
LEVELS OF PREPARATION OF FUTURE FAMILY DOCTORS FOR USE OF
MEDICAL EQUIPMENT IN PROFESSIONAL ACTIVITIES
*ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ, ПОКАЗНИКІВ ТА РІВНІВ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕДИЧНОГО ОБЛАДНАННЯ В
ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ*
Buchko M.V./Бучко М.В.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-064> 70
DESIGNING TASKS WITHIN TBL FRAMEWORK IN ESP TEACHING
*ПРИМЕНЕНИЕ МЕТОДА КОММУНИКАТИВНЫХ ЗАДАНИЙ В ОБУЧЕНИИ
АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ*
Nazarenko O./Назаренко О.И., Zhygzhytova L./Жигжитова Л.Н.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-066> 78
SYSTEM OF TERMINOLOGICAL WORK OF FUTURE BIOLOGY TEACHERS
IN THE COURSE OF PROFESSIONAL TRAINING
*СИСТЕМА ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ В ХОДІ
ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ*
Pererva V.V./Перерва В.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-071> 86

PECULIARITIES OF APPLICATION OF HEALTH-SAVING TECHNOLOGIES
IN THE MODERN EDUCATION PROCESS

*ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В
СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ*

Zalij R. V./ Жалій Р.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-072> 90

INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF STARTING IN THE PROCESS OF
PREPARATION OF FUTURE HISTORY TEACHERS: CONCEPTS,
CLASSIFICATION, METHODS

*ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ: ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ, МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ*

Zalij T. V./ Жалій Т.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-074> 93

ANALYSIS OF THE CURRENT UKRAINIAN LEGISLATIVE BASE OF
INTENDING PRIMARY SCHOOL TEACHERS' FOREIGN LANGUAGE
COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION

*АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ З ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ
ШКОЛИ*

Pinchuk I.O./Пінчук І.О.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-008> 98

PECULIARITIES OF APPLICATION OF ACTIVE APPROACH IN THE
PROCESS OF FORMATION OF PROFESSIONAL IDENTITY OF FUTURE
PHYSICAL THERAPY, ERGOTHERAPY

Korochynska Yu. V.

Психология и социология / Psychology and Sociology / Психологія і соціологія

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-011> 102

THE MEDIA AS A TOOL FOR PREACHING ON THE EXAMPLE OF
YOUTUBE

*СМК КАК ИНСТРУМЕНТ ПРОПОВЕДЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
НА ПРИМЕРЕ YOUTUBE*

Drozda S. P./Дрозда С.П.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-015> 106

WILLIAM COMPONENT OF ADVENTURED TEENING BEHAVIOR

ВОЛЬОВИЙ КОМПОНЕНТ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Perepeluk T. D./Перепелюк Т.Д.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-035> 111

HUMANISTIC CONCEPT OF PERSONALITY DEVELOPMENT: CONCEPTS
THAT DEFINE THE DEVELOPMENT AND TYPES OF PERSONALITY

*ГУМАНІСТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ: ПОНЯТТЯ, ЩО
ВИЗНАЧАЮТЬ РОЗВИТОК І ТИПИ ОСОБИСТОСТІ*

Radchenko M. R. / Радченко М. Р.

Scientific publication

Международный периодический рецензируемый научный журнал
International periodic scientific journal

Modern scientific researches
Современные научные исследования
Issue №11
Part 1
March 2020

Indexed in INDEXCOPERNICUS (high impact-factor)

Development of the original layout - "Yolnat PE"

Signed: 17.04.2020

Yolnat PE
220092, Minsk, ul. Beruta, d.3B, room 72, room 4a
E-mail: orgcom@sworld.education

www.modscires.pro

The publisher is not responsible for the reliability of the information and scientific results presented in the articles

With the support of research project SWorld
www.sworld.education

www.modscires.pro

e-mail: editor@modscires.pro